

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВНЗ УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЛЬВІВСЬКА ДУХОВНА СЕМІНАРІЯ СВЯТОГО ДУХА
ФІЛОСОФСЬКО-БОГОСЛОВСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра літургійних наук

Магістерська робота

СВЯТО В ЧЕСТЬ СВЯТИХ РІВНОАПОСТОЛЬНИХ КИРИЛА І
МЕТОДІЯ, УЧИТЕЛІВ СЛОВ'ЯНСЬКИХ У ЛІТУРГІЙНІЙ
ТРАДИЦІЇ УГКЦ

Студент 6-го курсу: Нестор Кизик

Науковий керівник: Петро Сабат

доктор східних церковних
наук,
кандидат історичних наук

Львів 2018

ЗМІСТ

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ.....	5
ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ СВЯТИХ РІВНОАПОСТОЛЬНИХ КИРИЛА І МЕТОДІЯ ТА ПРОЦЕС ПРОГОЛОШЕННЯ ЇХ СВЯТИМИ..	11
1.1. Життя і діяльність святого Кирила (Костянтина).....	12
1.2. Життя і діяльність Методія (Михайла).....	19
1.3. Спільна діяльність слов'янських учителів Кирила і Методія	20
1.4. Діяльність святого Методія після смерті свого брата Кирила	28
1.5. Почитання та процес проголошення Кирила і Методія святими	31
РОЗДІЛ 2. ІСТОРИЧНО-БОГОСЛОВСЬКИЙ РОЗВИТОК СВЯТА В ЧЕШТЬ СВЯТИХ РІВНОАПОСТОЛЬНИХ КИРИЛА І МЕТОДІЯ, УЧИТЕЛІВ СЛОВ'ЯНСЬКИХ.....	35
2.1. Історичний розвиток свята в честь святих рівноапостольних Кирила і Методія, учителів слов'янських впродовж XVII-поч. XXI століть.....	35
2.1.1. <i>Наявність свята в честь святих рівноапостольних Кирила і Методія учителів слов'янських в місяцесловах (календарях) та їх служби в богослужбових книгах в період між XVII-поч. XXI ст.</i>	<i>36</i>
2.1.2 <i>Розвиток богослужбових текстів свята в честь святих рівноапостольних Кирила і Методія, учителів слов'янських.....</i>	<i>40</i>
А. Велика Вечірня.....	41
а) Стихири на «Господи, взиваю я»	42
б) Паремійні читання	46
в) Стихири на стиховні.....	48
г) Тропар	51
Б. Велика Утренья.....	52
а) Тропарі на «Бог Господь»	53

б) Сідальні тропарі.....	53
в) Величання.....	56
г) Третій сідальний тропар.....	58
д) Прокімен.....	59
е) Євангельське читання.....	60
є) Стихира по 50-му псалмі.....	61
ж) Канон.....	63
з) Сідальний по третій пісні та кондак-ікос по шостій пісні.....	63
и) Світильний.....	67
і) Стихири на псалмі похвальнім.....	68
Г. Божественна Літургія.....	71
<i>2.1.3. Розвиток богослужбового уставу свята в честь святих рівноапостольних Кирила і Методія учителів слов'янських.....</i>	<i>75</i>
<i>2.2. Богословський аналіз літургійних текстів свята в честь святих рівноапостольних Кирила і Методія, учителів слов'янських.....</i>	<i>79</i>
<i>2.2.1. Представлення життєпису в літургійних текстах свята в честь святих Кирила і Методія, учителів слов'янських.....</i>	<i>80</i>
<i>2.2.2. Христорологічний аспект літургійних текстів свята в честь святих рівноапостольних Кирила і Методія, учителів слов'янських.....</i>	<i>82</i>
<i>2.2.3. Триадологічний аспект літургійних текстів свята в честь святих рівноапостольних Кирила і Методія, учителів слов'янських.....</i>	<i>83</i>
<i>2.2.4. Пневматологічний аспект літургійних текстів свята в честь святих рівноапостольних Кирила і Методія, учителів слов'янських.....</i>	<i>84</i>
РОЗДІЛ 3. ІСТОРИЧНО-БОГОСЛОВСЬКИЙ АНАЛІЗ ІКОНИ В ЧЕШТЬ СВЯТИХ РІВНОАПОСТОЛЬНИХ КИРИЛА І МЕТОДІЯ, УЧИТЕЛІВ СЛОВ'ЯНСЬКИХ.....	86

3.1. Особливості ікон в честь святих рівноапостольних Кирила і Методія, учителів слов'янських	87
3.2. Історія розвитку іконографічних зображень святих рівноапостольних Кирила і Методія на території слов'янських народів з IX до поч. XXI ст. .	89
3.2.1. <i>Ікони, на яких зображено лише самого святого Кирила, учителя слов'янського без святого Методія</i>	90
3.2.2 <i>Ікони, на яких зображено лише самого святого Методія, учителя слов'янського без святого Кирила</i>	91
3.2.3 <i>Ікони, на яких зображено разом святих рівноапостольних Кирила і Методія, учителів слов'янських</i>	92
3.3. Ікони святих рівноапостольних Кирила і Методія, учителів слов'янських деяких храмів Львівської Архиепархії УГКЦ	99
ВИСНОВКИ	103
СПИСОК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	107
ДОДАТКИ	120

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

- Антологіон*, Київ 1619 **ΑΝΘΟΛΟΓΙΟΝ** єз БГОМЗ єздєржāj цр̄ковнѡю єлѡжєѡ ѡзєбраннѡ єт̄ыѡх на вєєѡ гòдѡх. По Чинѡ Вєстòчнаго Благòтїа ѡсправленє, ѡ по вєємѡ ѡ грєчаского прєвєдєно. Напечатано вѡ ѡбн̄чєлѡ ѡбщєжн̄чєлн̄ю монастѡрыѡ Печєрєскаго в Кїєвѣ в лѣтò бѡтїа адáмла ϕϑ̄ρκς ѡ вѡплоцїєнїа ϕαχ,δ,ι ανβαρλ. Єι. Δηλ̄
- Апостол*, Рим 1955 **ΑΠΟΣΤΟΛΗ**, Рїмѡ ϕᾱῑνς.
- Апостол*, Рим 1969 Читання Апостольськї на недїлї, празники ѡ рїзнї потреби, Рим 1969.
- Молитвослов*, Рим 1975 *Молитвослов. Вечїрнї Утрєнї: Недїлнї – Щодєннї – Загальнї*, Рим 1975.
- Молитвослов*, Рим – Торонто 1990 *Молитвослов. Часослов – Октоїх – Трїодь – Мїнея*, Рим-Торонто 1990.
- Служебник*, Львїв 1905 **ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΩΝ** єр̄чєѡ: **СЛУЖБЕΝΙΚΑ** єдєржājцѡ вѡ сєвѣ по чинѡ єт̄ыѡ востòчнѡѡ Цєрквє Лїт̄ѡргїѡ ѡже во єт̄ыѡх ѡц̄ѡх н̄ашн̄ѡх: Їωáнна Златοϑ̄εσταγω, Βασίλϊα Βελήκαγω ѡ Грн̄гòрїа Δωδεσλόκα Πáπυ Ρήμєскаγω єо вєѣмнї єлѡжєамнї нєдѣлнѡмнї, єжєдн̄євнѡмнї, праздннчнѡмнї ѡ ѡбщ̄ымнї єт̄ыѡмѡ. Во Львòвѣ. Слѡжєбннцѡ по порѡановлєнїю Сѡнòда Львòвєскаγω, вѡ лѣтò ѡ Рождєств̄а Хр̄тòва, л̄ц̄ς (1905) ѡзданнѡ, ѡждн̄вн̄їємѡ Їнокòвѡѡ Чїна Свѡт̄аг̄ω Βασίλϊα Β. Вѡторн̄цєю печат̄анѡ.
- Служебник*, Рим 1942 **СЛУЖБЕΝΙΚΑ**, Рїмѡ: Вѡ т̄ѡпогр̄фїн̄ кр̄ѡп̄тòфєрр̄атєкїа ѡбн̄чєл̄ ац̄м̄в.
- Служебник*, Рим 1952 **ΛΙΤΟΥΡΓΙΚΩΝ** єї єст̄ѡ **СЛУЖБЕΝΙΚΑ**, Рїмѡ: Вѡ ф̄ωтòлїтòгр̄фїн̄ Г. Δ. Ц. ϕа̄ῑνς.
- Служебник*, Рим 1983 **СЛУЖБЕΝΙΚΑ**, Рїмѡ: Вѡ т̄ѡпогр̄фїн̄ кр̄ѡп̄тòфєрр̄атєкїа ѡбн̄чєл̄ ϕа̄ῑπς.
- Часослов*, Львїв 1888 **ЧАСΟΣΛΟΒ** єдєржājцѡ вѡ сєвѣ поєлѣдованїє вєѣѡ Часòвѡ Цєркòвнѡѡѡ [...], ѡзданѡ в Львòвѣ, ϕа̄ῑπн̄.
- Часослов*, Рим 1950 **ЧАСΟΣΛΟΒ**, Рїмѡ: Вѡ т̄ѡпогр̄фїн̄ кр̄ѡп̄тòфєрр̄атєкїа ѡбн̄чєл̄ ϕа̄ῑн̄.

ВСТУП

Христова Церква складається з тих, хто живе зараз і своїм життям прославляє Бога та робить все можливе, щоб Царство Небесне було між людьми та тими, хто вже переставився до вічності, хто разом з ангелами прославляє Бога на небі.

У літургійному календарі УГКЦ можна зустріти дуже багато праведників, які гідно перейшли дорогу земного життя та дали добрий звіт за свої труди перед Господом. Святі, пам'ять яких святкуємо протягом року, прославилися у різний спосіб. Велико число серед них називаються пророками, ісповідниками, мучениками, святителями, апостолами та навіть рівноапостольними.

11 (24) травня¹ Українська Греко-Католицька Церква святкує пам'ять рівноапостольних Кирила і Methodія. Вони є святими не тільки в УГКЦ, але й у всіх Церквах Київської традиції. Відмінність їхня від багатьох святих полягає в тому, що їх можна побачити серед числа святих, які є проголошені і Католицькою Церквою.

Протягом усього свого життя солунські брати не боялися жодних випробувань. Не дивлячись на всі небезпеки та перешкоди перед поставленими місіями, вони робили все, щоб Христова наука ширилася серед тих народів, які її ще не знали. Вони перейняли місію святих апостолів, яким Ісус Христос заповідав іти й навчати всі народи.

Своїм життям Кирило і Methodій прославилися як преподобні, бо обоє прийняли монаший образ. Вони переставилися до Бога будучи в єпископському сані. Через їхню місійну діяльність, вони називаються також рівноапостольними. Святий Methodій протягом свого життя зазнав гонінь та переслідувань заради проповідування Божої науки серед слов'ян зрозумілою для них мовою. Всім своїм життям вони показали справді яскравий приклад христових учнів, які залишилися вірними Богові до самої смерті. Їхні труди поклали початок для розбудови християнства на слов'янських землях.

¹ Офіційна назва цього свята згідно римського видання *Часослова 1950 року* являється такою: «И свѣтѣхъ равноапостольныхъ Кѣрила и Методѣа, учителей словѣнскихъ». Див. Місяцеслов // ЧАСОСЛОВЕ, Рим: Вх чѣпографѣн крѣпкоферратчкѣа обѣтель заѣн, 1077 (= *Часослов*, Рим 1950).

Святий Кирило, а також і святий Методій, одразу після переставлення до вічності почиталися слов'янськими народами як святі. Їхня святість супроводжувалася численними чудами не тільки після їхньої кончини, а ще й за життя. Хоча їхня пам'ять спочатку в Церкві не була дуже поширена протягом століть, проте вже від XVIII століття вона почала відроджуватися.

Слов'янських просвітителів було названо покровителями Європи, а в їхню честь повстали служби і акафісти. На даний час свято в честь них в УГКЦ святкується як поліелейне.

Актуальність даної магістерської роботи полягає в тому, що Кирило і Методій є святими УГКЦ, а також інших Православних Церков Київської традиції. Дослідження життя й діяльності Кирила і Методія на основі доступних джерел та літератури, а також зародження та розвиток цього свята в УГКЦ буде служити для глибшого пізнання духовної спадщини слов'янських просвітителів, творців азбуки, кирилиці та глаголиці. Актуальність праці полягає в тому, що до уваги будемо брати не тільки літургійні тексти свята, але також ікону святих Кирила і Методія, про які не маємо ґрунтовних досліджень.

Об'єктом даної праці є свято в честь святих рівноапостольних Кирила і Методія, учителів слов'янських у літургійній традиції Української Греко-Католицької Церкви.

Предметом даної праці є представлення історичної підстави (життя і діяльності святих рівноапостольних Кирила і Методія, процесу проголошення їх святими) та розвитку друкованих богослужбових текстів свята, а також іконографічних типів зображення святих Кирила і Методія в Київській Церкві, а зокрема в УГКЦ.

Метою цієї роботи є дослідити свято в честь святих рівноапостольних Кирила і Методія в літургійній традиції УГКЦ шляхом представлення історії виникнення свята, аналізу літургійних текстів та іконографії.

Для досягнення поставленої мети нам необхідно буває виконати наступні завдання:

- представити життя і діяльність святих Кирила і Методія на основі джерел та допоміжної аналітичної літератури;

- розкрити питання офіційного проголошення їх святими та встановлення дня для їхнього почитання;

- подати історичний розвиток текстів свята згідно важливих друкованих богослужбових книг, які вживала УГКЦ;

- зробити порівняльний аналіз деяких важливих літургійних текстів свята (видань XVII-XXI століть);

- висвітлити богословський зміст літургійних текстів;

- дослідити історичний розвиток іконографії рівноапостольних Кирила і Методія в Київській Церкві та охарактеризувати деякі сучасні їхні зображення храмів УГКЦ Львівської Архиепархії.

У нашому дослідженні ми використаємо наступні наукові методи: а) аналітичний; б) компаративний; в) описовий; г) хронологічний.

Оригінальність даної наукової роботи полягає в тому, що свято в честь святих рівноапостольних Кирила і Методія в літургійній традиції УГКЦ буде вперше представлено комплексно – історія виникнення свята, а також літургійні тексти із деяких важливих видань та іконографія, адже ці три елементи свята творять нерозривний зв'язок між собою. Водночас кожний з них є невід'ємною частиною, без якої немає правдивого вшанування святих рівноапостольних Кирила і Методія.

Дана праця матиме такі межі:

1. Літургійні межі передбачають висвітлення життя і діяльності святих рівноапостольних Кирила і Методія у контексті літургійного року УГКЦ;

2. Хронологічні межі:

- період IX століття, у якому буде представлено життя і діяльність Кирила і Методія;

- період XVII – поч. XXI ст., який представлятиме розвиток літургійних текстів даного свята та іконографії в літургійній традиції УГКЦ.

Основними джерелами для першого розділу будуть *Життя святих* А. Труха, І. Луцика, Д. Туптала, Д. Ростовського. У другому розділі для представлення історичного розвитку друкованих літургійних текстів ми використовуватимемо богослужбові видання XVII-XXI ст. Свою увагу звернемо на *Антологіони 1619, 1632, 1638, 1651, 1694, 1738* років та *Трефологійон 1777* року та інші друковані видання цього періоду. Велику увагу звернемо на видання збірника *Вечірня і Утреня 1912, 1937 та 1945* років та видання *Молитвослова 1975 та 1990* років, у яких свято в честь святих Кирила і Методія є присутнім. Третій розділ буде базуватися на окремих аналітичних статтях різних дослідників, що допоможе нам краще представити розвиток іконографії святих Кирила і Методія.

Дана магістерська робота буде складатися із змісту, вступу, основної частини (трьох розділів з підрозділами), висновків, списку джерел та літератури, списку скорочень та додатків.

Перший розділ праці буде поділено на п'ять підрозділів. У першому, другому, третьому і четвертому підрозділі буде систематично і хронологічно представлено життя і діяльність святих Кирила і Методія. У п'ятому підрозділі буде висвітлено процес та причини проголошення Кирила і Методія святими та історію встановлення свята на їхню честь.

Другий розділ дослідження буде поділено на два основні підрозділи. У першому ми представимо історичний розвиток даного свята. Він включатиме огляд наявності свята в честь святих Кирила і Методія в місяцесловах і його служби в богослужбових книгах, а також розвиток і порівняльний аналіз літургійних текстів богослужінь Великої Вечірні, Великої Утрени та Божественної Літургії. Окрім цього, буде зроблений аналіз змін богослужбового уставу відповідно до цього свята впродовж століть. У другому підрозділі буде зроблено богословський аналіз літургійних текстів свята, який міститиме питання життєпису в літургійних текстах, а також буде висвітлено їх христологічний, тріадологічний та пневматологічний аспекти.

У третьому розділі ми проаналізуємо історичний розвиток іконографічних зображень святих Кирила і Methodія від найдавніших ікон до сучасних, що містяться в храмах УГКЦ в Україні, а саме в межах Львівської Архиепархії. Крім того, у праці будуть виділені основні іконографічні типи зображення святих солунських братів та представлено їх використання в українському сакральному мистецтві.

Наприкінці роботи буде подано список джерел та літератури, а також список скорочень літургійних книг, найбільш вживаних для дослідження нашої теми.

У додатках буде подано матеріали для другого та третього розділів, які допоможуть глибше розкрити тему праці. Для другого розділу буде подано фотокопії аркушів з першого друкованого *Антологіону 1619 року*, де є згадка про просвітителів слов'ян та перші літургійні тексти свята (для них). У третьому розділі будуть наявні деякі іконографічні зображення святих Кирила і Methodія. Ці зображення допоможуть унаочнити відомості, подані в цьому розділі праці, та візуально побачити історичний розвиток іконографічних типів зображення святих Кирила і Methodія від перших збережених ікон до деяких сучасних, що містяться в храмах УГКЦ в Україні, зокрема в межах Львівської Архиепархії.

У даній роботі представлятиметься свято в честь святих рівноапостольних Кирила і Methodія в літургійній традиції УГКЦ. Дана праця, на нашу думку, зможе послужити добрим вказівником для тих, хто в подальшому захоче ширше і глибше досліджувати дану тему.

РОЗДІЛ 1

ЖИТТЯ ТА ДІЯЛЬНІСТЬ СВЯТИХ РІВНОАПОСТОЛЬНИХ КИРИЛА І МЕТОДІЯ² ТА ПРОЦЕС ПРОГОЛОШЕННЯ ЇХ СВЯТИМИ

Кожен християнин повинен дотримуватися слів, які заповів Ісус Христос своїм учням: «Ідіть же по всьому світу та проповідуйте Євангелію всякому творінню» (Мр. 16:15). Ці слова були сказані не тільки до учнів, що були присутні з Ісусом тоді, коли Він возносився на небо, але й усім його послідовникам. Кожен член Христової Церкви має виконувати цю заповідь Бога, бо вона спрямована до всіх християн.

«До найславніших провідників Христової віри належать два рідні брати - св. Кирило і Methodій»³. Їх можна віднести до тих учнів, які добре та гідно виконували настанови Ісуса Христа та несли Його науку до тих, хто її не знав. Присвятивши своє життя спасінню багатьох людських душ, вони отримали вічну нагороду від Бога в небі, а Церква стала прославляти їх як святих⁴.

Коли чуємо в церкві старослов'янську мову, знаємо, що це наша понад тисячолітня спадщина, залишена святими рівноапостольними просвітителами слов'ян Кирилом і Methodієм⁵.

За традицією, Східна Церква робить певного роду розрізнення святих на лики та прославляє їх за окремі заслуги та чесноти, якими вони прославилися тут, на землі⁶. Одним із таких ликів є «рівноапостольні»⁷. Саме до них належать святі Кирило і Methodій.

² Часослов, Рим 1950, 1077.

³ А. ГРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, Книга 2, Вид. 2-ге, Львів: Місіонер 1997, 192.

⁴ Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, Львів: Свічадо 2013, 368.

⁵ І. ЛУЦИК, *Життя Святих, пам'ять яких УГКЦ кожного дня впродовж року почитає*, Львів: Свічадо 2017, 251.

⁶ В. САБОДАН, «Святих Божих, як зірок на небі (Неділя 1-ша після П'ятдесятниці)» // сайт: Українська Православна Церква, <<http://archiv.orthodox.org.ua/page-1049.html>> (дата звернення: 10.03.2018).

⁷ Зрівнені Церквою з Апостолами за навернення язичників до християнської віри. // А. Свирелин, *Церковно-славянський словарь*, Китеж: 1991, 114.

Не зважаючи на величність постатей цих двох мужів, у історії нашого народу та Київської Церкви не існує багато джерел, які б описували їхнє життя та діяльність.

Головним завданням цього розділу є об'єктивно, на основі доступних джерел та літератури⁸, представити життя і діяльність святих рівноапостольних Кирила і Methodія та їхню роль у житті Київської Церкви, взявши до уваги духовно-просвітницьку та місійну діяльність, яку вони проводили на слов'янських землях.

1.1. ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ СВЯТОГО КИРИЛА (КОСТЯНТИНА)⁹

Народився Костянтин в 826¹⁰ або 827 році¹¹ у грецькому місті Солуні в Македонії¹² в сім'ї військового сотника Лева, у якого було семеро дітей¹³. Він був наймолодшим серед усіх¹⁴. Його мати називалася Марією¹⁵. Батьки Костянтина були із знатного, заможного та благородного роду¹⁶.

Батьки дбали не тільки про добре християнське виховання своїх дітей, а ще й про освіту. Костянтин був найкращим учнем у школі. Його навчання не обмежувалося лише шкільними уроками, він займався також самоосвітою¹⁷. Своім розумом Костянтин перевершував однолітків. Ще з юних років він читав твори Григорія Богослова¹⁸. Сонні видіння надихнули хлопця полюбити свого небесного покровителя та його мудрість. Костянтин вибрав його собі за приклад

⁸ Головним джерелом даного розділу буде «Життя святих» таких авторів: Ієроніма Луцика, Андрія Йосафата Григорія Труха, Дмитра Туптала та святителя Димитрія Ростовського.

⁹ Таким було його ім'я, яке він носив від народження, а ім'я Кирило прийняв, коли вступив у монастир в Римі, майже перед своєю смертю. // І. ЛУЦИК, *Життя Святих*, 251.

¹⁰ НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМЕНІ Т. ШЕВЧЕНКА, *Енциклопедія Українознавства*. Том 3, Львів 1994, 1030.

¹¹ А. ТРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 193.

¹² Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 368. Це був край, у якому проживало багато слов'ян. // П. САБАТ, «Святі Кирило і Methodій: апостоли слов'ян» // сайт: *Радіо Воскресіння*, 27 травня 2014, <<http://www.r.lviv.ua/podcasts/svyati-kyrylo-i-metodij-apostoly-slovyan/>> (дата звернення: 4.06.2018).

¹³ Г. САПОЖНИКОВА – Ю. АНДРУСІВ, *Святі землі української*, Львів: Свічадо 2016, 36.

¹⁴ А. ТРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 193.

¹⁵ Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 368.

¹⁶ *Енциклопедія Православної святости в двух томах*. Том 1, упор. А. РОГОВ, Москва: Лик прес, 2010, 310. До сьогодні між істориками існує суперечка, щодо національності батьків Костянтина і Methodія. Одні вважають, що вони були слов'янами, а інші – що лише батько був слов'янського роду, а мати – грецького. Ще інші стверджують, що вони обоє були греками. // П. САБАТ, «Святі Кирило і Methodій: апостоли слов'ян».

¹⁷ А. ТРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 193.

¹⁸ Г. САПОЖНИКОВА – Ю. АНДРУСІВ, *Святі землі української*, 36.

в своєму житті¹⁹. Одного разу йому був приснився сон, який він розповів своїм батькам. Цей сон був представлений так:

Воєвода якийсь зібрав усіх дівчат града нашого і сказав до мене: “Вибери собі з них яку хочеш у співжиття, хай буде тобі помічниця у всі дні життя твого”. Я ж, оглянувши, вибрав одну гарнішу від усіх, що лицем світилася і всілякими коштовними прикрасами прикрашена була, ім’я ж її було Софія²⁰.

Батьки зрозуміли, що він своє життя присвятить Мудрості. Тому почали давати йому не тільки освіту, а ще й навчати добрих звичаїв, які угодні Богу²¹.

Спочатку Костянтин виховувався вдома²², а після смерті батька, приблизно в 840 році, коли йому виповнилося 13 років – у Константинополі²³. У той час цар Константинопольський Теофіл помирає, а після нього царює Михаїл із матір’ю Теодорою²⁴.

Теоктист Патрицій,²⁵ котрий був вихователем малого царя Михаїла, як почув про Костянтина, то запросив його до царського двору, щоб той разом з молодим правителем здобував освіту та заохочував царя опановувати різні науки²⁶. У царському дворі Костянтин дивував усіх своїм смиренням та добротою²⁷.

Щодо цього (моменту життя Костянтина) існує й інша думка, яка говорить, що саме Логофет Дромн знав батьків Костянтина, які сказали йому про гострий ум свого сина. Тому він послав по нього, щоб виховувався разом з Михаїлом при царському дворі²⁸. Вихованням молодого Костянтина займалися Михаїл Доместик, Теоктист Патрицій та Логофет Дромн²⁹.

¹⁹ А. ТРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 193.

²⁰ Д. ТУПТАЛО, *Життя Святих, Том XI. Травень*, Львів: Свічадо 2009, 206.

²¹ Д. ТУПТАЛО, *Життя Святих*, 206.

²² Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 368.

²³ П. САБАТ, «Святи Кирило і Методій: апостоли слов’ян».

²⁴ Михаїл, на час смерті імператора Теофіла, ще не був повнолітнім, тому управляти імперією йому допомагала мати. // Д. ТУПТАЛО, *Життя Святих*, 207.

²⁵ Теоктист був державним канцлером при імператорському дворі, може, родич покійного Лева, батька Костянтина. Він був одним із тих, хто допомагав цариці Теодорі управляти державою від імені малолітнього імператора Михайла III. Мати Костянтина звернулася до Теоктиста подбати про її сина. У Царгороді була придворна школа, а учителями були високоосвічені люди – Лев Філософ та Фотій. [...] Юнак сподобався Теоктистові, який не мав власних дітей; він узяв його управителем свого дому. / А. ТРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 195.

²⁶ Г. САПОЖНИКОВА – Ю. АНДРУСІВ, *Святи землі української*, 37.

²⁷ І. ЛУЦИК, *Життя Святих*, 251.

²⁸ Д. ТУПТАЛО, *Життя Святих*, 207.

²⁹ Д. ТУПТАЛО, *Життя Святих*, 207.

Костянтин, користуючись нагодою, при царському дворі вивчав граматику, літературу, риторичку, філософію, арифметику, астрономію, музику та інші науки, які в той час були актуальними³⁰. «Кирило був сильний у світській філософії, але ще сильніший – у духовній; він пізнав природу, але ще більше того Єдиносущного, від якого все одержало буття з небуття»³¹. Майбутній патріарх Фотій був одним з його вчителів³². Костянтин проявляв себе мудрецем не тільки в науці, але й у життєвих ситуаціях: проявляв смирення, спілкувався з добрими та уникав злих людей³³.

Теоктист Патрицій дуже добре відносився до Костянтина і хвилювався за його майбутнє. Канцлер хотів одружити його та дати владу від імператора для князювання, але молодий філософ відмовився³⁴, сказавши: «Великий це дарунок для того, хто його потребує. А для мене нема нічого більшого над науку... Набувши премудрість, хочу шукати честі, а не багатства»³⁵. Після цього Костянтин усамітнівся і таємно вступив в монастир, але його відшукали та повернули до Царгороду³⁶. Згодом Теоктист домовився з Царицею Теодорою, і Костянтина було висвячено на священника³⁷.

У Царгороді Костянтин був бібліотекарем при соборі святої Софії³⁸. Він на високому рівні знав грецьку, латинську, арабську, єврейську та слов'янську мови³⁹. Був також писарем патріарха Ігнатія, мав доступ до його архіву та бібліотеки. Працював у патріаршому суді та відігравав важливу роль при свяченнях духовних осіб. Існує думка, що коли йому виповнилося більше двадцяти років, він покинув світське життя⁴⁰.

³⁰ Г. САПОЖНИКОВА – Ю. АНДРУСІВ, *Святі землі української*, 37.

³¹ А. ТРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 195.

³² *Енциклопедія Історії України*. Том 4, Київ: Наукова думка 2007, 299.

³³ Д. РОСТОВСКИЙ, *Життя святих*, Місяць Май, Москва: Свято-Пафнутьєв Боровский монастир 1997, 329.

³⁴ А. ТРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 196.

³⁵ А. ТРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 196.

³⁶ Д. ТУПТАЛО, *Життя Святих*, 208.

³⁷ А. ТРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 196.

³⁸ Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 368.

³⁹ ІНСТИТУТ ІСТОРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. ІВАНА ФРАНКА, *Довідник з історії України*, Київ: Генеза 2001, 306.

⁴⁰ А. ТРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 196.

Ця посада не приносила йому задоволення, бо заповнила життя молитви й науки різними буденними справами, які він полагав як патріарший писар. Тому Костянтин потайки покинув Царгород і поселився в монастирі над Босфором. Це міг бути чернецький дім св. Маманта в руській колонії київських купців. Там Костянтин провів шість місяців спокійного життя. Після цього його відшукали царгородські опікуни та спонукали стати професором філософії в вищій придворній школі⁴¹.

Його було поставлено вчителем філософії в Царгороді⁴². За свої здібності до цієї науки став відомим як Костянтин Філософ⁴³.

Він захищав почитання ікон⁴⁴, коли патріарх Йоан⁴⁵ вів іконоборчий процес. Через такі обставини було скликано собор, на якому вирішили усунути патріарха з престолу, але Йоан не підкорявся даному рішенню. Цар з новим патріархом послали Костянтина до Йоана, щоб переконати його у неправоті власного вчення. Молодому філософу це вдалося, а єретик більше не претендував на патріарший престол⁴⁶.

Ще з юнацьких років Костянтин проявив бажання присвятити своє життя тому, щоб сприяти наверненню слов'ян на Христову віру під натхненням таких великих постатей як Григорій Богослов та святий Димитрій⁴⁷, який був шанований у місті Солуні⁴⁸.

Спілкування Костянтина зі слов'янами відбулось ще задовго до того, як він поїхав на місії на слов'янські землі, оскільки багато слов'ян перебувало у місті та на околицях Солуня через економічні причини. Там він дізнавався про їхні звичаї, мову, віру⁴⁹.

Візантійська імперія межувала з мухаммедансько-арабським халіфатом. На той час ця країна було високорозвиненою⁵⁰. Із ними греки мали конфлікти

⁴¹ А. ТРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 196.

⁴² Г. САПОЖНИКОВА – Ю. АНДРУСІВ, *Святі землі української*, 37.

⁴³ Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 368.

⁴⁴ *Енциклопедія Православної святости в двух томах*. Том 1, Лик прес, 312.

⁴⁵ Був на патріаршому троні з 832 по 842рр. // Д. РОСТОВСКИЙ, *Жития святых*, 331.

⁴⁶ Д. РОСТОВСКИЙ, *Жития святых*, 331-332.

⁴⁷ У Солуні був споруджений храм св. Димитрію, що був замучений в VI столітті за Христову віру. Цей святий є шанований солунянами як їхній небесний покровитель. Він не тільки охороняв місто від поган, які нападали на нього, але й ще навертав їх на християнство. // А. ТРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 194.

⁴⁸ А. ТРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 194.

⁴⁹ А. ТРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 194.

⁵⁰ Арабська культура в IX столітті була на високому рівні; світські науки тут процвітали краще, ніж у інших краях. [...] Багдад - арабська столиця, була в часи розквіту другим Царгородом за своїм впливом, культурою і освітою. // А. ТРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 197.

політичного та релігійного характеру, особливо щодо питання Пресвятої Трійці⁵¹.

Коли сарацини вимагали, щоб до них вислали мудрих мужів, щоб могли переконати їх у правдивості християнської віри, то ця велика і дуже небезпечна місія випала була на Костянтина, на що той без зволікань погодився⁵². На той час йому було лише двадцять чотири роки, і він відправився у Багдад, щоб захистити християнську віру⁵³. Разом з ним відправили були одного мудреця - Юрія Асинкрита⁵⁴. Тим часом інші джерела вказують, що з Костянтином відправили двох дияконів⁵⁵. Це було приблизно 855 року⁵⁶.

Дана поїздка принесла Костянтину багато користі для його майбутніх місійних подвигів. Він набрався досвіду спілкування зі слов'янами-поганями, які легко приймали мусульманство. Це стимулювало його до приведення їх до віри в Ісуса Христа. Також він ознайомився з арабською мовою, на якій відбувалися богослужіння. Саме це пригодилося йому для того, щоб перекласти Святе Письмо слов'янською мовою, бо араби забороняли використовувати грецьку мову на богослужіннях⁵⁷.

Коли Костянтин прибув до міста Самара, де жив сарацинський князь Амирмумна⁵⁸, він побачив демонські образи над дверми будинків християн. Його попросили розтлумачити ці знаки⁵⁹. Філософ сказав:

Демонські бачу образи намальовані і думаю, що там, всередині, християни живуть, демони ж не можуть із християнами всередині жити, втікають від них і зовні перебувають. А де цих демонських образів немає зовні, там вони всередині живуть з людьми, привласнивши їх собі⁶⁰.

⁵¹ А. ТРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 197.

⁵² Г. САПОЖНИКОВА – Ю. АНДРУСІВ, *Святі землі української*, 37.

⁵³ Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 368.

⁵⁴ І. ЛУЦИК, *Життя Святих*, 251.

⁵⁵ Ім'я одного з них було Георгій. // Д. РОСТОВСКИЙ, *Життя святих*, 333.

⁵⁶ А. ТРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 198.

⁵⁷ А. ТРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 198.

⁵⁸ Д. ТУПТАЛО, *Життя Святих*, 208.

⁵⁹ Г. САПОЖНИКОВА – Ю. АНДРУСІВ, *Святі землі української*, 37.

⁶⁰ Г. САПОЖНИКОВА – Ю. АНДРУСІВ, *Святі землі української*, 37.

Сарацини були здивовані такою відповіддю і не могли нічого сказати йому на противагу⁶¹.

Поганські мудреці були зібралися в палаці князя, щоб протистояти і висміювати вчення, про яке говоритиме Костянтин⁶². Вони хотіли, щоб просвітителю пояснив їм як це: християни вірять в одного Бога, який розділяється на трьох богів. Мудрець дав їм таку відповідь, що ніхто не зміг і заперечити⁶³.

Костянтин твердо відстоював Христову віру та своєю мудрістю не осоромився, відповідаючи на питання догматики, віри, обрядовості, Святого Писання⁶⁴. Дискусія тривала кілька днів. Сарацини ставили провокативні запитання, а мудрий учитель аргументовано давав відповіді, бо йому допомагала благодать Божа⁶⁵.

Сарацинські мудреці були переможені великою мудрістю та правдивістю слів Костянтина. Вони не могли змиритися зі своєю поразкою, тому дали йому випити смертельну отруту, від якої Господь його оберіг⁶⁶. «І повернув його здоровим, з честю і дарами від князя сарацинського відпущеного»⁶⁷.

Існує дві версії, які описують повернення Костянтина з місій до Царгороду. Згідно першої версії, Костянтин з великою честю та дарунками від князя сарацинів повернувся до Царгороду⁶⁸. Імператор та патріарх з народом зустріли його з урочистостями як захисника правдивої християнської науки⁶⁹. В Царгороді він почав провадити благочестиве життя, допомагаючи бідним, голодним та потребуючим⁷⁰, а згодом пішов на Олімп до Methodia, свого брата, де подвизався у монаших практиках⁷¹ та приготувався до свого майбутнього проповідування⁷², читаючи книги⁷³.

⁶¹ Г. Сапожникова – Ю. Андрусів, *Святі землі української*, 37.

⁶² І. Луцик, *Життя Святих*, 251.

⁶³ Г. Сапожникова – Ю. Андрусів, *Святі землі української*, 38.

⁶⁴ Д. Туптало, *Життя Святих*, 209-213.

⁶⁵ Г. Сапожникова – Ю. Андрусів, *Святі землі української*, 39.

⁶⁶ Г. Сапожникова – Ю. Андрусів, *Святі землі української*, 39.

⁶⁷ Д. Туптало, *Життя Святих*, 213.

⁶⁸ Г. Сапожникова – Ю. Андрусів, *Святі землі української*, 39.

⁶⁹ Д. Дорожинський, *Празники церковного року*, 369.

⁷⁰ Д. Туптало, *Життя Святих*, 214.

⁷¹ Г. Сапожникова – Ю. Андрусів, *Святі землі української*, 39.

⁷² Д. Дорожинський, *Празники церковного року*, 369.

⁷³ Д. Туптало, *Життя Святих*, 214.

Інша версія говорить, що після повернення від сарацинів, йому стало дуже погано жити в Царгороді, бо в той час у краю існувала політична й церковна нестабільність через ересь⁷⁴.

Тодішній римський бібліотекар Анастасій оповідає, що «Фотій проповідував, ніби кожна людина має дві душі. Костянтин Філософ, найближчий його приятель, докоряв Фотієві, кажучи: «Навіщо ти сієш у народі таку фальш і цим губиш стільки душ?» Коли той відповів, що він не хотів зробити ніякого зла, а тільки бажав довідатися, як зреагує на таку ересь патріарх Ігнатій, Костянтин сказав: «О мудросте цього світа, одурююча і руйнуюча! Ти кидав стріли у великий натовп і не знав, що хтось буде поранений!»⁷⁵.

Костянтин вже тоді не був однодумцем патріарха Фотія, через те не посідав ніякої високої церковної посади⁷⁶. Після цього Костянтин зрікається світського життя, все, що має, роздає убогим та обирає спокійне місце. Коли брат Methodій почув, що молодший брат покинув Царгород, запрошує його на Олімп, де він починає багато молитися, читати книжки⁷⁷ та збагачуватися вивченням слов'янської мови⁷⁸. Серед монахів, які жили на горі Олімп, були й представники зі слов'янських земель. Тому Костянтин мав постійну практику у вивченні слов'янської мови. Про те, що саме тут монахи вивчали слов'янську мову, дізнаємося зі свідчень болгарського слов'янина Храбра⁷⁹. На Олімпі брати жили разом приблизно два роки⁸⁰.

⁷⁴ А. ТРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 198.

⁷⁵ А. ТРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 198.

⁷⁶ А. ТРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 198 – 199.

⁷⁷ А. ТРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 199.

⁷⁸ Д. РОСТОВСКИЙ, *Жития святых*, 340.

⁷⁹ Д. РОСТОВСКИЙ, *Жития святых*, 340.

⁸⁰ П. САБАТ, «Святі Кирило і Methodій: апостоли слов'ян».

1.2. ЖИТТЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ МЕТОДІЯ (МИХАЙЛА)⁸¹

Народився Михайло у період між 810 і 820 роком⁸². Він був найстаршою дитиною в сім'ї⁸³. З молодих літ здобував освіту⁸⁴. Ідучи батьковими слідами, вступив на військову службу⁸⁵. Як військовий проявив себе належним чином, тому був поставлений воєводою слов'янських земель⁸⁶, мабуть, Македонії⁸⁷. Там він мав змогу вивчати слов'янську мову⁸⁸. Будучи воєводою майже десять років⁸⁹, (835-845pp)⁹⁰, покинув військове життя і присвятив себе чернечому служінню⁹¹ на горі Олімп у Бітинії⁹². Причиною такої кардинальної зміни життя було те, що імператор Теофіл, який був іконоборцем, почав переслідування святих ікон. Цього не міг сприйняти Михайло, тому покинув мирське життя⁹³. Поселившись на горі Олімп, проводив життя у молитві та вивченні Святого Письма⁹⁴. Можливо, це сталося тоді, коли Бардас розпочав своє правління⁹⁵.

Про його юнацькі роки не маємо багато подробиць, але відомо, що він знав право, був доброї вдачі, гарної вроди. Дотримувався тих ідей, яким колись служив мученик Димитрій⁹⁶. Вважається, що саме Методій уклав канон святому Димитрію Солунському⁹⁷.

Всі свої роки Методій провів на Олімпі доти, поки його та брата Костянтина імператор не попросив здійснити місію до хозар⁹⁸.

⁸¹ Таким було його ім'я, яке він носив від народження, а ім'я Методій прийняв, коли прийняв чернечий постриг.

// П. САБАТ, «Святі Кирило і Методій: апостоли слов'ян».

⁸² *Енциклопедія Історії України*, 299.

⁸³ Г. САПОЖНИКОВА – Ю. АНДРУСІВ, *Святі землі української*, 36.

⁸⁴ А. ТРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 193.

⁸⁵ Д. РОСТОВСКИЙ, *Життя святих*, 325.

⁸⁶ І. ЛУЦИК, *Життя Святих*, 251.

⁸⁷ А. ТРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 197.

⁸⁸ Д. ТУПТАЛО, *Життя Святих*, 205.

⁸⁹ Д. РОСТОВСКИЙ, *Життя святих*, 326.

⁹⁰ П. САБАТ, «Святі Кирило і Методій: апостоли слов'ян».

⁹¹ *Енциклопедія Історії України*, 299.

⁹² П. САБАТ, «Святі Кирило і Методій: апостоли слов'ян».

⁹³ Д. РОСТОВСКИЙ, *Життя святих*, 326.

⁹⁴ Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 368.

⁹⁵ Бардас – брат цариці Теодори. Він вбив канцлера Теокиста, друга сім'ї Методія, а царицю замкнув в монастирі. Сам же управляв державою від імені малолітнього імператора Михайла. Саме у цей час з Царгорода прогнали патріарха Ігнатія, а Фотія вибрали на його місце. // А. ТРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 197.

⁹⁶ А. ТРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 197.

⁹⁷ *Енциклопедія Історії України*, 299.

⁹⁸ Д. РОСТОВСКИЙ, *Життя святих*, 341.

1.3. СПІЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ СЛОВ'ЯНСЬКИХ УЧИТЕЛІВ КИРИЛА І МЕТОДІЯ

У 856 році до царя Михаїла прибули послы з Хозарського краю⁹⁹ із проханням, щоб до їхнього народу відправили вченого, який би міг роз'яснити невіруючим основи християнської віри¹⁰⁰, та передали звернення від свого правителя:

Ми з давніх-давен віруємо в одного Бога. Але ось прийшли до нас жиди і намовляють нас прийняти їх закон. Сарацини також накидають нам свою віру. Просимо тебе, царю, пришли нам ученого мужа, нехай він посперечається з жидами і сарацинами. І якщо він осоромить їх, ми приймемо вашу віру¹⁰¹.

Патріарх вирішив цю місію доручити Кирилу і його брату Методію¹⁰². Імператор Михайло підтримав таку пропозицію, тому відправили саме їх¹⁰³. Методій на той час вже володів слов'янською мовою¹⁰⁴. Брати радо погодилися на цю пропозицію, бо були готові заради проповідування Христа піти на важкі муки¹⁰⁵. У 860 році просвітителі виїхали на місію до хозар¹⁰⁶.

Кирило вважався провідником даної місії, а Методій вирішував дипломатичні питання, служачи братові у добрій справі¹⁰⁷. Їхня подорож проходила через Чорне море, а праця розпочалася затримкою у місті Корсуні¹⁰⁸ для того, щоб добре вивчити хозарську мову, а хозари розмовляли слов'янською мовою¹⁰⁹. Саме в цьому місті ними були знайдені мощі святого Климента¹¹⁰.

⁹⁹ Народ, що жив у південно-східній частині Європи, над берегами Каспійського і Чорного морів. // Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 369.

¹⁰⁰ Г. САПОЖНИКОВА – Ю. АНДРУСІВ, *Святі землі української*, 39.

¹⁰¹ І. ЛУЦИК, *Життя Святих*, 252.

¹⁰² Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 369.

¹⁰³ А. ТРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 200.

¹⁰⁴ Г. САПОЖНИКОВА – Ю. АНДРУСІВ, *Святі землі української*, 39.

¹⁰⁵ І. ЛУЦИК, *Життя Святих*, 252.

¹⁰⁶ П. САБАТ, «Святі Кирило і Методій: апостоли слов'ян». // Хозари проживали у землях сучасної південної України, та над Чорним і Каспійськими морями.

¹⁰⁷ А. ТРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 200.

¹⁰⁸ І. ЛУЦИК, *Життя Святих*, 252. «Головною місійною станицею під час хозарської місії стало місто Херсонес (Корсунь), що з давніх-давен було головним грецьким культурним осередком на Кримському півострові. Християнство в Херсонесі відоме, мабуть, ще з часу св. апостола Андрія. Згодом поширювали його тамтешні херсонські єпископи. З Рима прибували сюди християни, яких імператори проганяли за св. віру на заслання. Межуючи з малокультурними народами на півночі, Корсунь був справжнім мостом між Візантією і погансько-слов'янською північчю. Корсунь межував з хозарськими землями. Там св. брати зупинилися, щоб добре підготуватися до важливої місії». // А. ТРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 200.

¹⁰⁹ Д. ГУПТАЛО, *Життя Святих*, 215.

¹¹⁰ Імператор Траян вислав на заслання Климента папу римського до Корсуня. За те, що той проповідував Євангеліє, був втоплений у Чорному морі. Частину мощів було перенесено в Корсунь, а іншу частину місіонери привезли з собою до Риму. // Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 369.

Існує версія, яка стверджує, що Костянтин у Корсуні віднайшов богослужбові книги, написані руською мовою – Євангеліє і Псалтир¹¹¹. Але, як відомо, слов'яни на той час ще не мали свого письма. У 855 році ним було створено слов'янську азбуку, про що говорить нам у своїх розповідях Чорноризець Храбр¹¹². Ймовірно, що саме тут Костянтин почав перекладати книги на хозарську і слов'янські мови¹¹³. Після того як місіонери удосконалилися у слов'янській, єврейській та сарацинській мові¹¹⁴, вирушили на їхні землі, де братів із почеснями зустрів князь¹¹⁵. По дорозі просвітителі потрапили в полон до угорського племені, але через короткий час були звільнені¹¹⁶. Приїхавши до Хозарії, Кирило добре вивчив Коран, щоб гідно приймати участь у диспутах¹¹⁷.

Існує також думка, що Кирило провадив місії не у хозар, а в слов'ян. Згідно неї, він деякий час перебував у Києві. Саме тоді в 861 – 862 роках було охрещено перших киян¹¹⁸. У Києві він залишив свої богослужбові книги, і в храмі святого Іллі від того часу богослужіння відправлялися слов'янською мовою¹¹⁹.

Кирило приймав участь у багатьох дискусіях із сарацинськими та єврейськими мудрецькими разом з хозарським каганом¹²⁰. Ці розмови тривали досить довго. Костянтину потрібно було представити християнську віру таким

¹¹¹ «У Києві для потреб християнської громади відправлялося богослужіння по-грецьки. Якийсь священик, слов'янин або грек, що добре знав слов'янську, переклав потрібні йому для проповіді уривки зі св. Євангелія і Псалтиря місцевою київською мовою. Коли згодом Костянтин переклав богослужбові книги та Святе Письмо слов'янською мовою, то користувався тими знайденими в Корсуні перекладами, беручи до уваги також і руську мову. // А. ГРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 200.

¹¹² А. ПАЩУК, *Українська Церква і незалежність України*, Львів, видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка 2003, 8. Храбр – письменник кінця IX початку X століття, який оповідає про перші етапи складання слов'янами писемності. За його словами, слов'яни намагалися відтворити свою мову за допомогою грецьких та латинських літер. У цьому свідченні важливим фактом є те, що ініціатива створення слов'янської абетки приписується саме слов'янам, а не місіонерам. Але спроба використувати інші абетки, щоб відтворити звуки слов'янської мови, вийшла невдалою. // І. ГАВАНЬО, «Витоки українського християнства: Кирилometодієвська християнська спадщина» // *Богомудрі вчителі. Святі Кирило і Methodій. Збірник статей о. Горазда А. Тимковича*, Дрогобицька Духовна Семінарія 2017, 18.

¹¹³ І. ЛУЦИК, *Життя Святих*, 252. «Оскільки свої перші переклади Костянтин-філософ зробив у Херсонесі, в давньоруському оточенні, то цілком зрозуміло, що названі вони були “руськими письменами”. І тому в Русі зберігалася традиція називати церковнослов'янську мову “руською”. Спільна праця з Methodієм надала цим перекладам загальнослов'янського звучання – з'явився термін “слов'янські письмена”. // А. ПАЩУК, *Українська Церква і незалежність України*, 8.

¹¹⁴ І. ЛУЦИК, *Життя Святих*, 252.

¹¹⁵ Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 369.

¹¹⁶ І. ЛУЦИК, *Життя Святих*, 252.

¹¹⁷ А. ГРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 201.

¹¹⁸ А. ГРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 202.

¹¹⁹ А. ГРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 202.

¹²⁰ «Каган – титул правителя держави у кочових народів Євразії». // Г. САПОЖНИКОВА – Ю. АНДРУСІВ, *Святі землі української*, 39.

чином, щоб довести правдивість віри греків та переконати як євреїв, так і мусульман, щоб вони всі прийняли християнство¹²¹. А Методій своєю щирою молитвою просив у Господа про добрі плоди їхньої справи¹²².

Головним полем для праці в хозарській землі були євреї, які намагались переконати всіх хозар прийняти свою віру. Проте Кирило переміг у дискусіях єврейських мудреців, а вони, засоромлені, відступили¹²³.

Господь благословив старання двох братів. Як сніг тоне під теплими променями сонця, так замовкла наука сарацинських і єврейських книжників перед палкими словами апостола, натхненного Святим Духом. Побачивши це, багато хозар охрестилися, а їхній хан також прийняв Христову віру¹²⁴.

Після цих місій мудреці повернулися додому, а після себе залишили священиків, які були родом з Херсонесу. Брати відмовилися від усіх дарів, які пропонував каган¹²⁵, кажучи: «Найбільшим буде для нас даром, якщо ти випустиш на свободу всіх невольників, братів наших християн»¹²⁶. Цим брати визволили близько дві сотні полонених¹²⁷. Хозарський каган був вражений наукою Костянтина та задоволений працею братів¹²⁸. У Царгороді учителів зустріли з почеснями¹²⁹. Методію запропонували архиєпископство, але він відмовився і обрав місце ігумена монастиря Поліхрон, можливо, через те, що там була бібліотека, яка його дуже цікавила. На той час він ще не був священиком¹³⁰. Кирило залишився душпастирем у храмі святих Апостолів у Константинополі¹³¹. Через поганий стан здоров'я вів спокійний спосіб життя¹³².

¹²¹ Д. ТУПТАЛО, *Життя Святих*, 217-225.

¹²² Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 369.

¹²³ І. ЛУЦИК, *Життя Святих*, 253.

¹²⁴ Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 369.

¹²⁵ Г. САПОЖНИКОВА – Ю. АНДРУСІВ, *Святі землі української*, 40.

¹²⁶ І. ЛУЦИК, *Життя Святих*, 252.

¹²⁷ Г. САПОЖНИКОВА – Ю. АНДРУСІВ, *Святі землі української*, 40.

¹²⁸ А. ГРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 201.

¹²⁹ Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 369.

¹³⁰ А. ГРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 202.

¹³¹ І. ЛУЦИК, *Життя Святих*, 254.

¹³² А. ГРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 202.

Хозарська місія мала велике значення для початку навернення хозар, які трохи пізніше прийняли християнство¹³³.

Саме після цього князі Моравії Святополк, Ростислав та Коцель Панонський відправили послів до грецького царя¹³⁴. Бо, коли вони дізналися, що хозарський край прийняв Христову віру, теж захотіли, щоб Константинопіль відправив до них учителів, які б принесли християнство. А самі князі частково перейняли християнську віру, але до кінця основ не зрозуміли.¹³⁵

Для жителів моравського князівства та Панонії християнство було не новою релігією, оскільки багато слов'ян вже були охрещені німецькими проповідниками¹³⁶. Але їхнім недоліком було те, що вони не пояснювали молитов, не навчали правд віри та відправляли богослужіння на латинській мові, яку ніхто не розумів¹³⁷. Саме це було причиною звернення до Михаїла III, щоб той прислав слов'янських місіонерів¹³⁸.

Вирішивши соборно, цар з патріархом знову доручає цю місію Кирилу і Методію¹³⁹, бо вони вже мали досвід місій у хозар та знали слов'янську мову¹⁴⁰. Кирила було висвячено на єпископа, хоч він і не виявляв бажання¹⁴¹. Але про його архиерейське рукоположення є багато розбіжностей у думках істориків. С. Сакач говорить, що Кирило був висвячений вже пізніше у Римі для Великої

¹³³ Існує думка, що ця місія відбулася через запрошення князів Аскольда і Дира. // А. ТРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 201. Але для істориків це вважається видуманою легендою. // А. ПАЩУК, *Українська Церква і незалежність України*, 10.

¹³⁴ *Літопис Руський* / гол. ред. О. МИШАНИЧ, Київ: Дніпро 1989, 15.

¹³⁵ «Народ наш ідолопоклонства відрікся і християнського закону триматися бажає, але не маємо такого вчителя, щоб нас досконало тієї святої віри навчив і нашою мовою на закон благочестивий наставив. Тому просимо тебе володарю, покликуйся про спасіння наше і пошли нам єпископа й учителя такого. Від вас-бо у всі краї добрий закон виходить». // Г. САПОЖНИКОВА – Ю. АНДРУСІВ, *Святі землі української*, 40.

¹³⁶ «На початку 30-х років IX ст. у Великій Моравії німецьким духовенством було засновано церковну структуру, яка складалася з архипресвітеріатів, підпорядкованих баварській єпархії в Пассау. Однак із середини IX ст. Велика Моравія, чинила опір політичній експансії Східнофранкського королівства, відкинула місіонерські послуги німецького духовенства. Моравський князь Ростислав, користуючись достатнім авторитетом, задумав зміцнити свою окрему церковну організацію, незалежну від Баварського єпископату, з допомогою візантійської Церкви. Річ у тому, що найвищий церковний авторитет – римський архієрей – був підважений надто автономним «місіонерським» східно-франкським, а радше – політично-експансіоністським запалом. Велика Моравія, яка через християнство була безпосередньо пов'язана з Римом, не могла розраховувати на дієву підтримку в цих обставинах від папи Римського. Саме з цією метою на прохання мораван із Візантії й вирушила місія, очолювана Костянтином». // І. ГАВАНЬО, «Витоки українського християнства: Кирилометодієвська християнська спадщина», 17.

¹³⁷ Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 369-370.

¹³⁸ Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 370.

¹³⁹ Д. ТУПТАЛО, *Життя Святих*, 226.

¹⁴⁰ Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 370.

¹⁴¹ Г. САПОЖНИКОВА – Ю. АНДРУСІВ, *Святі землі української*, 41.

Моравії, але незабаром через хворобу помер. М. Лацко стверджує, що він раніше став єпископом, а доводять цей факт, на його думку, найстаріші фрески та ікони Кирила і Methodія на Балканах¹⁴².

Брати не хотіли обмежувати своє навчання на слов'янських землях лише усною проповіддю, тому в 862 році вони уклали абетку¹⁴³. За іншими даними азбуку було укладено в 863 році¹⁴⁴. Вони почали переклад богослужбових книг з Біблії для слов'ян¹⁴⁵. Однією з найнеобхідніших умов проведення місії на території Великої Моравії було переклад Святої Літургії на слов'янську мову, що місіонери були зробили ще в Царгороді. Це збільшило ймовірність успішності проведення місії¹⁴⁶. Вони вже були знайомі зі слов'янським світом, тому знали, що тільки таким способом можна буде донести до них християнську віру, бо інших мов вони не розуміли¹⁴⁷.

Просвітителі вирушили до Моравії на початку 863 року¹⁴⁸, де їх зустрів з почестями князь Ростислав¹⁴⁹. З собою брати взяли частину мощів Климента папи¹⁵⁰. Шлях їхній проходив через Болгарію, де вони також ревно сіяли зерно Христової науки¹⁵¹. До Моравії просвітителі привезли Євангеліє від Йоана, яке було перекладено слов'янською мовою, а також деякі літургійні книги¹⁵².

¹⁴² О. ГОРАЗД А. ТИМКОВИЧ, «Св. Кирило (+869) був катанським єпископом» // *Богомудрі вчителі. Святі Кирило і Methodій. Збірник статей о. Горазда А. Тимковича*, Дрогобич: Дрогобицька Духовна Семінарія 2017, 20.

¹⁴³ І. ЛУЦИК, *Життя Святих*, 254. «Слов'янську абетку Костянтин уклав на основі грецького скорописного письма, відповідно до звуків болгарсько-солунської мови, яку він знав з молодості. В своїй праці він використовував також абетку, якою слов'яни передавали свої звуки й слова. Цю так звану слов'янську абетку Костянтин впорядкував ще під час свого професорування в Царгороді, а пізніше, під час перебування в монастирі на Олімпі, так удосконалив її, що 855 рік можна вважати правдоподібним часом, коли вже була готова до використання слов'янська абетка. Після знайдення руських перекладів церковних книг у Корсуні, він, напевно, вніс ще не одну поправку в абетку, отже, наші предки з Києва були теж причетні до великої всеслов'янської події – впорядкування абетки. В тій своїй праці Костянтин, напевно, користав також з досвіду та зауважень свого брата Methodія, який знав слов'янську мову навіть ліпше від нього, бо був десять літ князем слов'янської землі і мав добру нагоду засвоїти їхню вимову». // А. ТРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 205.

¹⁴⁴ *Енциклопедія Православної святости в двух томах*, 312.

¹⁴⁵ Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 370.

¹⁴⁶ І. ГАВАНЬО, «Витоки українського християнства: Кирилометодієвська християнська спадщина», 18.

¹⁴⁷ А. ТРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 205.

¹⁴⁸ А. ТРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 206.

¹⁴⁹ Д. ТУПТАЛО, *Життя Святих*, 226.

¹⁵⁰ Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 370.

¹⁵¹ І. ЛУЦИК, *Життя Святих*, 254.

¹⁵² Д. ТУПТАЛО, *Життя Святих*, 226.

Перебували первоучителі в моравській землі чотири роки, проповідуючи Слово Боже, охрещували людей та утверджували у вірі народ¹⁵³. Протягом майже п'яти років рівноапостольні з проповіддю пройшли Моравію та Панонію, у цьому сприяли їм місцеві князі¹⁵⁴. Всі потрібні книги, які використовували для богослужінь, було перекладено з грецької на слов'янську мову. Божественну Літургію служити також зрозумілою усім мовою¹⁵⁵. Існує також твердження, яке каже, «що св. Костянтин і Methodій переклали якусь латинську Літургію старослов'янською мовою або прийняли латинсько-західний обряд і служили у ньому чи його поширювали»¹⁵⁶. Це вони робили для того, щоб їх швидше прийняли слов'яни¹⁵⁷. Але немає жодного збереженого документу, який би це підтвердив.

Кирило і Methodій проповідували християнство у східному дусі, а їхні послідовники цінували обряд східно-візантійський як невід'ємну частину праці братів¹⁵⁸. Костянтином було здійснено переклад слов'янською мовою Євангелія, Апостола, Служебника, Часослова та Псалтиря¹⁵⁹. Попри голосіння Слова Божого, вони висвячували священників, засновували школи та будували храми¹⁶⁰. Проти висвячення ними нових священників дуже гостро виступало саме німецьке духовенство¹⁶¹. У Римі, в храмі святого Климента, було знайдено ікону X століття, яка потверджує факт хрещення моравійців з рук Кирила та Methodія¹⁶².

¹⁵³ Д. ТУПТАЛО, *Життя Святих*, 226.

¹⁵⁴ Святополк вів війну з поганами. Коцель прийняв християнство та вчився слов'янської абетки. А для Костянтина він зібрав п'ятдесят учнів. // Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 370.

¹⁵⁵ «Через це виникла суперечка між священнослужителями, які вважали, що Божественну Літургію годиться служити лише трьома мовами, якими була написана табличка на хресті на Голготі: єврейською, грецькою й латинською. Але святі учителі слов'янські відповіли таким: «Однаково Бог дає дощ на всіх і дає сонцю світити»». // Г. САПОЖНИКОВА – Ю. АНДРУСІВ, *Святі землі української*, 41.

¹⁵⁶ ГОРАЗД А. ТИМКОВИЧ, «Св. Кирило і Methodій принесли і поширювали у великій Моравії Візантійську Літургію св. Йоана Златоустого» // *Богомудрі вчителі. Святі Кирило і Methodій. Збірник статей о. Горазда А. Тимковича*, Дрогобицька Духовна Семінарія 2017, 64.

¹⁵⁷ ГОРАЗД А. ТИМКОВИЧ, «Св. Кирило і Methodій принесли і поширювали у великій Моравії Візантійську Літургію св. Йоана Златоустого», 64.

¹⁵⁸ ГОРАЗД А. ТИМКОВИЧ, «Св. Кирило і Methodій принесли і поширювали у великій Моравії Візантійську Літургію св. Йоана Златоустого», 64.

¹⁵⁹ «І заясніло для слов'ян нове життя, почався свій самостійний духовний розвій з допомогою слов'янської азбуки і під благотворним впливом рідної слов'янської проповіді та зрозумілого богослужіння». // Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 370.

¹⁶⁰ І. ЛУЦИК, *Життя Святих*, 254.

¹⁶¹ А. ПАЩУК, *Українська Церква і незалежність України*, 9.

¹⁶² А. ГРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 208.

Не всім була до вподоби діяльність Кирила і Methodія. Німецькі єпископи заздрили великому успіху просвітителів. Вони були проти перекладу богослужбових книг на мову слов'ян¹⁶³. Костянтин старався переконувати їх у тому, що Бога повинні славословити всі люди на зрозумілій їм мові, але єпископи не погоджувалися з ним і діло дійшло аж до Риму¹⁶⁴. Папа Миколай, коли хотів дізнатися про їх труди, сам покликав був їх до себе¹⁶⁵. Брати відгукнулися були на прохання папи і подалися в дорогу¹⁶⁶. Просвітителі не змогли побачитися з папою Миколаєм, оскільки той помер у 867 році¹⁶⁷, але його наступник папа Адріян II (867-872) радо зустрів їх, знаючи і про те, що з собою вони везуть мощі священомученика папи Климента¹⁶⁸. Брати відчували розуміння й підтримку з боку Папи¹⁶⁹.

У Римі їх вітали з пошаною, бо слава апостольського проповідування була вже там відома¹⁷⁰. Папа був дуже радий ними, оскільки вони привезли з собою мощі святого папи Климента¹⁷¹. Він позитивно відгукнувся на те, що було зроблено ними переклад літургійних книг слов'янською мовою. Також наклав анатему тим, хто б перешкоджав служінню Літургії мовою слов'ян¹⁷². Папа прийняв з рук Костянтина переклад Біблії¹⁷³ та освятив у храмі святого Петра слов'янське Євангеліє. Немає ніде жодної згадки про те, що Євангеліє, яке було написане слов'янською мовою, освячував константинопольський патріарх¹⁷⁴. Окрім цього, понтифік рукоположив Methodія на єпископа, а також деяких

¹⁶³ Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 370.

¹⁶⁴ І. ЛУЦИК, *Життя Святих*, 254. «Римський престол тоді обіймав святий Миколай I (858-867), чоловік великого розуму і високих християнських чеснот. Правда, в тих часах у Константинополі підступний Фотій почав уже засівати зерно незгоди, але до повного розбрату ще не дійшло і вся Церква визнавала не лишень першість, але й верховну владу папи. // Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 370-371.

¹⁶⁵ Д. ТУПТАЛО, *Життя Святих*, 227.

¹⁶⁶ Г. САПОЖНИКОВА – Ю. АНДРУСІВ, *Святі землі української*, 41.

¹⁶⁷ Г. САПОЖНИКОВА – Ю. АНДРУСІВ, *Святі землі української*, 41.

¹⁶⁸ Г. САПОЖНИКОВА – Ю. АНДРУСІВ, *Святі землі української*, 41.

¹⁶⁹ А. ПАЩУК, *Українська Церква і незалежність України*, 9.

¹⁷⁰ А. ТРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 212.

¹⁷¹ Д. ТУПТАЛО, *Життя Святих*, 227.

¹⁷² Г. САПОЖНИКОВА – Ю. АНДРУСІВ, *Святі землі української*, 41.

¹⁷³ Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 371.

¹⁷⁴ Це свідчить, що авторитетом для просвітителів була саме Римська Церква, з якою відносини були досить добрими, на відміну від Церкви в Константинополі, яку очолював патріарх Фотій, що усунув з престолу патріарха Ігнатія. // А. ПАЩУК, *Українська Церква і незалежність України*, 8–9.

слов'янських учнів на пресвітерів¹⁷⁵, щоб пришвидшити та полегшити розвиток слов'янського обряду¹⁷⁶. У Римі тоді вперше було звершено Святу Літургію Кирилом та Методієм слов'янською мовою¹⁷⁷ у храмі святого Петра, святого Павла і апостола Андрія¹⁷⁸.

Перебуваючи в папській столиці, Кирило важко захворів¹⁷⁹. Він відчував приближення смерті, тому прийняв схиму в грецькому монастирі в Римі¹⁸⁰, взявши собі ім'я Кирило¹⁸¹. У недугі він пролежав близько двох місяців, а перед смертю заповів Методію продовжувати місію просвіщення слов'ян¹⁸².

Брате, були ми з тобою, як два воли спряжені, тягнули одну борозну... І оце я падаю на полі, закінчуючи свої дні. Ти дуже любиш свою гору (монастир на Олімпі), але не смій заради неї покинути науку (в Моравії), бо тією справою ти можеш скоріше спастися¹⁸³.

Помер, коли йому було 42 роки, 14 лютого 869 року¹⁸⁴. Сам папа Адріян звершував чин похорону¹⁸⁵. Домовину Кирила супроводжувала процесія, яка складалася з римського духовенства й греків, які на той час перебували в Римі¹⁸⁶. Його було поховано у храмі святого Климента, де знаходилися і його мощі¹⁸⁷.

Існує версія, яка стверджує, що, можливо, тіло Кирила ніколи не було в базиліці Климента в Римі, а його мощі таємно було перевезено на Схід у монастир. Про це свідчить і Моравська легенда, у якій сказано, що тіло було таємно перенесено. Але через знаки померлого, його повернули назад до Риму¹⁸⁸.

¹⁷⁵ ГОРАЗД А. ТИМКОВИЧ «Св. Кирило (+869) був катанським єпископом», 22.

¹⁷⁶ П. САБАТ, «Святі Кирило і Методій: апостоли слов'ян».

¹⁷⁷ Г. САПОЖНИКОВА – Ю. АНДРУСІВ, *Святі землі української*, 42

¹⁷⁸ Папа Адріян сказав відправляти Літургію слов'янською мовою у цих храмах, щоб показати рівність слов'янської мови з латинською та іншими мовами, якими можна служити богослужінню. // Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 371.

¹⁷⁹ Г. САПОЖНИКОВА – Ю. АНДРУСІВ, *Святі землі української*, 42.

¹⁸⁰ П. САБАТ, «Святі Кирило і Методій: апостоли слов'ян».

¹⁸¹ Д. ТУПТАЛО, *Життя Святих*, 227.

¹⁸² Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 371.

¹⁸³ А. ТРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 214.

¹⁸⁴ І. ЛУЦИК, *Життя Святих*, 254.

¹⁸⁵ П. САБАТ, «Святі Кирило і Методій: апостоли слов'ян».

¹⁸⁶ Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 371.

¹⁸⁷ Г. САПОЖНИКОВА – Ю. АНДРУСІВ, *Святі землі української*, 42.

¹⁸⁸ ГОРАЗД А. ТИМКОВИЧ «Св. Кирило (+869) був катанським єпископом», 56-57.

1.4. ДІЯЛЬНІСТЬ СВЯТОГО МЕТОДІЯ ПІСЛЯ СМЕРТІ СВОГО БРАТА КИРИЛА

Папа Адріян, схваливши труди братів¹⁸⁹, відпускає Methodia з благословенням та з листом до трьох князів слов'ян¹⁹⁰, а в ньому читаємо:

Ви просили учителя не тільки в цього (римського) святительського столу, але й у благовірного імператора Михайла, і він послав вам блаженного філософа Костянтина з братом. А вони, дізнавшись, що ваші землі належать до апостольського столу, крім канонічного, нічого не зробили, а прийшли до нас, несучи мощі св. Климента. А ми з потрібною радістю вирішили після попереднього іспиту та, висвятивши з учнями сина нашого (Константина), послати до вашої землі Methodia, мужа досконалого розуму й правдивого, щоб він навчав вас, як ви того просили, перекладаючи книги вашою мовою... А коли хтось інший зможе достойно й правдиво перекладати, нехай буде воно святе й благословенне від Бога й нас, і від усієї Католицької Апостольської Церкви, аби тільки вам легше було навчитися Божих заповітів...¹⁹¹.

Methodia не пішов на гору Олімп, а продовжував діло, яке розпочав з Кирилом¹⁹². У 870 році Methodia повернувся до Паннонії¹⁹³ і працював там для поширення Христової віри. Він продовжував дискусії з язичниками та євреями¹⁹⁴, але все проходило не так легко, бо ті, які були противниками праці братів, далі продовжували шкодити діяльності Methodia, доходило навіть до погроз смертю¹⁹⁵. Незважаючи на всі перешкоди, він продовжував перекладати з грецької на слов'янську мову багато книг¹⁹⁶. Великим захисником Methodia був Коцель. Він радив просвітителю поїхати до Риму, щоб папа підняв області слов'ян до незалежного єпископства¹⁹⁷. Друга поїздка Methodia до Риму відбулася у 870 році¹⁹⁸. Папа, дивлячись на ситуацію у слов'янських землях, погоджує прохання та висвячує Methodia на єпископа Паномії¹⁹⁹, де раніше правлячим єпископом був апостол Андронік, учень святого апостола Павла²⁰⁰. Папа

¹⁸⁹ НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМЕНІ Т. ШЕВЧЕНКА, *Енциклопедія Українознавства*, 1031.

¹⁹⁰ Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 372.

¹⁹¹ А. ТРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 215-216.

¹⁹² Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 372.

¹⁹³ ІНСТИТУТ ІСТОРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. ІВАНА ФРАНКА, *Довідник з історії України*, 306.

¹⁹⁴ Г. САПОЖНИКОВА – Ю. АНДРУСІВ, *Святі землі української*, 42.

¹⁹⁵ Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 372.

¹⁹⁶ Д. ТУПТАЛО, *Життя Святих*, 227.

¹⁹⁷ Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 372.

¹⁹⁸ Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 372.

¹⁹⁹ ТРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 216.

²⁰⁰ А. ПАЩУК, *Українська Церква і незалежність України*, 7.

сподівався, що надавши Методію єпископство та зробивши його папським легатом на слов'янських землях, усунуть всі незгоди та суперечки у слов'янському краї²⁰¹, але це ситуацію не вирішило²⁰². Німецькі єпископи ще більше заздрили першому слов'янському єпископу, тому добилися того, що відправили його на заслання до Німеччини, де він пробув близько трьох років²⁰³. Ситуацію змінило те, що папою став Йоан VIII (872- 882), який приклав максимум зусиль, щоб Методій був звільнений із в'язниці²⁰⁴. Після звільнення просвітителю почав ще активніше працювати над перекладом книг та проповіданням. Через прохання жителів Моравії, його було проголошено єпископом Панонії та Моравії²⁰⁵. Ненависть німецьких єпископів до трудів Методія не зменшувалася, тому вони вчинили наклеп на святителя, а саме такий, нібито він проповідує єретичну науку слов'янською мовою, не зрозумілою для інших²⁰⁶. Методій втретє вирушає до Риму в 880 році, щоб виправдати себе перед папою Іваном VIII, якому було представлено хибну інформацію про нього²⁰⁷.

У 880 році Методій виступив перед папою та всім собором, представляючи свою науку²⁰⁸. Римські достойники переконалися, що вчення, яке голосить слов'янський апостол, співпадає з вченням Римської Церкви. Папа відпустив просвітителю з почесними до Моравії, потвердивши слов'янську грамоту та богослужіння на цій мові²⁰⁹, але з певними обмеженнями²¹⁰.

Ми схвалюємо письменна слов'янські, які винайшов Костянтин філософ, - писав Іван VIII до князя Святополка, - наказуємо, щоб цією мовою прославляти діла і хвалити Господа нашого Ісуса Христа, бо належить славити Господа всіма мовами... Тому не суперечить правдивій вірі та науці відправляти тою мовою Службу Божу, читати Євангеліє і весь

²⁰¹ П. САБАТ, «Святі Кирило і Методій: апостоли слов'ян».

²⁰² А. ГРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 216.

²⁰³ Причиною такого ставлення до Методія було те, що за нього не було кому захиститися. Оскільки папа терпів важкі клопоти, які він не зміг пережити. Коцель потрапив під владу німців, а Ростислав загинув. // Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 372.

²⁰⁴ Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 372.

²⁰⁵ А. ГРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 217.

²⁰⁶ Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 373.

²⁰⁷ А. ГРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 218.

²⁰⁸ П. САБАТ, «Святі Кирило і Методій: апостоли слов'ян».

²⁰⁹ А. ГРУХ, *Життя Святих у чотирьох книгах*, 218.

²¹⁰ *Енциклопедія Історії України.*, 299.

Старий і Новий Завіти та всі інші богослужіння, бо Той, хто сотворив три мови: єврейську, грецьку і латинську, - сотворив і решту мов на славу свою і похвалу²¹¹.

У житті преподобного Методія нарешті запанував спокій. За скеруванням папи Адріана він повернувся в Панонію та Моравію для праці²¹². Продовжував перекладати книги на слов'янську мову, які не встиг преподобний Кирило²¹³. Ним було перекладено всі книги зі Святого Письма, окрім Макавеїв²¹⁴. У цьому Методію допомагали його учні, а особливо двоє священників-скорописців²¹⁵.

Завдяки його невтомній праці, від Хорватії та Далматії і до Польщі слов'яни мали можливість слухати Слово Боже рідною мовою, але він не зупинявся у своїх трудах, а продовжував голосити Євангеліє в усіх слов'янських областях²¹⁶. Завдяки його праці християнами стало багато народів Європи разом з керівниками держав²¹⁷.

Хоч життя праведного Методія було бездоганним, противники чекали смерті просвітителя, щоб прогнати усіх його учнів. Учитель, відчуваючи приближення смерті, вибрав собі наступника на ім'я Горазд з числа своїх учнів, щоб той продовжував його труди²¹⁸.

В 885 році, у Квітну неділю, преподобний вже не міг служити Літургію, а просто помолився та виголосив свою останню проповідь²¹⁹, а 6 квітня у великий вівторок, переставився до вічності²²⁰. Похорон урочисто відправляли на трьох мовах: латинській, грецькій та слов'янській²²¹. Методій був похований у місті

²¹¹ Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 373.

²¹² А. ПАЩУК, *Українська Церква і незалежність України*, 11-12.

²¹³ Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 373.

²¹⁴ «Ту велику працю святитель Методій закінчив в день пам'яні святого Димитрія Солунського, до якого він, як уродженець Солуня, виявляв особливу пошану; і коли закінчив свій переклад, то урочисто відправив подячну Службу Божу на честь святого Димитрія». // Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 373.

²¹⁵ «Житіє Методія» / перекл. І. ГАВАНЬО // *Богомудрі вчителі. Святі Кирило і Методій. Збірник статей о. Горазда А. Тимковича*, Дрогобич: Дрогобицька Духовна Семінарія 2017, 209.

²¹⁶ Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 373.

²¹⁷ «У Вишгороді або Празі, повірила у Христа й охрестилась Людмила, дружина чеського князя Боривоя; невдовзі і чехи зі своїм князем прийняли святе хрещення. Угорський король, будучи поганином, прийняв з почестями Методія і просив його про молитву». // Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 373.

²¹⁸ Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 374.

²¹⁹ Д. РОСТОВСКИЙ, *Життя святих*, 377.

²²⁰ Д. ДОРОЖИНСЬКИЙ, *Празники церковного року*, 374.

²²¹ Д. РОСТОВСКИЙ, *Життя святих*, 377.

Велеграді, у храмі Пресвятої Богородиці²²². Труди Солунських братів поклали початок для розбудови християнства на слов'янських землях²²³.

По смерті Methodія ситуація змінилася: Горазда, його наступника, було відсторонено від єпископства, а учнів прогнали або продали в рабство до Венеції²²⁴. Деякі з послідовників Methodія подалися до Болгарії, де їх тепло було прийнято²²⁵.

1.5. ПОЧИТАННЯ ТА ПРОЦЕС ПРОГОЛОШЕННЯ КИРИЛА І МЕТОДІЯ СВЯТИМИ

У першому тисячолітті ми не зустрічаємо процесу канонізації святих таким, яким його ми бачимо сьогодні²²⁶. Тому немає документу, у якому йдеться про проголошення святими Кирила та Methodія²²⁷. Дивлячись на їхню працю, ми можемо з великою впевненістю сказати, що своїм життям вони заслужили вічну нагороду в небі як справжні апостоли, які несли Христову науку до тих, хто її ще не знав. Рівноапостольні Кирило і Methodій за час свого перебування на землі зробили дуже багато для релігійно-культурного розвитку слов'янських народів: вони уклали слов'янську абетку, служили Божественні Літургії слов'янською та зрозумілою мовою для слов'ян проповідували Євангелію²²⁸. Дуже швидко після смерті Кирила і Methodія слов'янські народи почали почитати їх як святих²²⁹.

Кирило протягом усього свого життя перебував у чистоті, догоджав в усьому Богові та своїми ділами доводив свою любов до Господа²³⁰. Про його святість говорять чуда, які траплялися ще за життя:

²²² І. ЛУЦИК, *Життя Святих*, 255.

²²³ А. ПАЩУК, *Українська Церква і незалежність України*, 11.

²²⁴ *Енциклопедія Історії України*, 300.

²²⁵ ГАНУШ НИКЛ «История почитания Солунских братьев в колическим мире» // сайт: *Русская Православная Церковь*, травень 2005, < <http://www.patriarchia.ru/db/text/16427.html>> (Дата звернення: 8.05.2018)

²²⁶ Е. ТКАЧЕВ, «Канонизация» // сайт: *Православная Энциклопедия*, серпень 2017, < <http://www.pravenc.ru/text/1470233.html>> (дата звернення: 12.06.2018).

²²⁷ Е. ТЕМНИКОВСКИЙ, «Канонизация святых», <http://www.biblioteka3.ru/biblioteka/pravoslavnaia-bogoslovskaja-jenciklopedija/tom-8/kanonizacija-svjatyh.html> (дата звернення: 12.06.2018).

²²⁸ П. САБАТ, «Святі Кирило і Methodій: апостоли слов'ян».

²²⁹ Ю. КАТРИЙ, *Пізнай свій обряд*, 3-тє вид., Львів: Свічадо 2004, 388.

²³⁰ «Житіє Костянтина» / перекл. І. Гаваньо // *Богомудрі вчителі. Святі Кирило і Methodій. Збірник статей о. Горазда А. Тимковича*, Дрогобич: Дрогобицька Духовна Семінарія 2017, 159.

Коли ж підійшли до пустих і безводних місць, не могли зносити спраги. Знайшовши воду у солончаку, не могли її пити, бо була вона як жовч. І коли зійшлися усі вони шукати воду, то сказав братові своєму Методієві: «Не можу більше терпіти спраги, зачерпни ж води цієї. Той, хто раніше для ізраїльтян гірку воду зробив солодкою, і нам принесе утіху». Зачерпнули, і виявилось, що солодка вона як мед і холодна, і пили, прославляючи Бога, що таке чинить рабам своїм²³¹.

Існують і багато інших чудес, які чинив Кирило ще за свого життя, прославляючи Бога та допомагаючи людям²³². Через праведність преподобного Папа звелів поховати тіло Кирила у базиліці святого Петра²³³. Біля цього гробу одразу по його смерті відбувалися багато чудес²³⁴. Почитання просвітителя слов'ян росло через сприяння римського престолу. Було написано навіть ікону святому²³⁵.

Методій теж відзначився своїм життям як добрий воїн христовий. Він відмовився від світу і своє життя присвятив Богові та був готовий за віру Христову померти²³⁶. Він завжди виявляв покору та охоче виконував те, що йому поручали²³⁷. Після смерті учні проводили його зі свічками та оплакували, як доброго батька, вчителя та пастиря²³⁸.

Неоціненною заслугою братів вважається те, що вони створили слов'янський обряд²³⁹.

З XII століття в руських мінеях починаємо зустрічати службу святим Кирилу і Методію: 14 лютого – день переставлення Кирила, а 6 квітня спільну службу обом святам²⁴⁰. Через різні історичні та політичні причини святкування їхньої пам'яті практично зникло до XIX століття²⁴¹.

²³¹ «Житіє Костянтина», 177.

²³² «Житіє Костянтина», 178.

²³³ «Житіє Костянтина», 189.

²³⁴ «Житіє Костянтина», 190.

²³⁵ «Житіє Костянтина», 190.

²³⁶ «Житіє Методія», перекл. І. Гаваньо // *Богомудрі вчителі. Святі Кирило і Методій. Збірник статей о. Горазда А. Тимковича*, Дрогобич: Дрогобицька Духовна Семінарія 2017, 196-197.

²³⁷ «Житіє Методія», 199

²³⁸ «Житіє Методія», 212.

²³⁹ Ю. КАТРИЙ, *Пізнай свій обряд*, 388.

²⁴⁰ Ю. КАТРИЙ, *Пізнай свій обряд*, 388.

²⁴¹ Ю. КАТРИЙ, *Пізнай свій обряд*, 388.

У ХІХ столітті почалося відродження слов'янських народів, а разом з ними й пам'ять про просвітителів слов'ян²⁴². Святіший Синод РПЦ у 1863 році постановив вшановувати пам'ять апостолів слов'ян 11 травня за григоріанським календарем, а пізніше, у 1885 році, цей же синод видав постанову, щоб свято Кирила і Methodія піднести до рівня бдінних свят, а в дні пам'яті їхньої смерті відправлялася поліелейна служба. Було видано навіть окрему службу святих братів в 1863 та 1885 роках²⁴³.

У Католицькій Церкві вшанування слов'янських просвітителів не було одразу поширеним на всю Церкву. Території, з яких розпочалося вшанування учителів слов'ян у Католицькій Церкві, стали Чехія і Далматія²⁴⁴. Кирило і Methodій були канонізовані папою Іваном ІХ²⁴⁵, але шанування їх не розповсюджувалося на всю Церкву²⁴⁶. Пам'ять братів святкувалася 9 травня.²⁴⁷

Стараннями єпископа Йосифа Штроссмаєра розпочалися дискусії про відновлення їхнього почитання на всю Церкву. Тому в ХІХ столітті відновилося удостоєння святкування просвітителів слов'ян у Католицькій Церкві завдяки папі Леву ХІІІ. Було змінено дату святкування їхньої пам'яті на 5 липня. Вже з кінця ХІХ століття почитання просвітителів широко розповсюджувалося по тих країнах, які пов'язані з їхньою діяльністю: Чехія, Словаччина, Польща і Хорватія²⁴⁸.

Щоб підкреслити їхню святість, понтифіки в ХІХ-ХХ столітті були видали ряд офіційних документів, у яких звеличували діяльність Кирила та Methodія та чеснотливе їх життя, закликаючи всіх до вшанування їх як святих: Лев ХІІІ *Grande mundus* (1880), Папи Пія ХІ послання до архієпископів і єпископів Сербії, Хорватії, Словенії і Чехословаччини *Quod sanctum Cyril-lum* (1927), Папи Івана ХХІІІ послання католицьким єпископам слов'янських народів *Magnifid eventus*

²⁴² П. САБАТ, «Святі Кирило і Methodій: апостоли слов'ян».

²⁴³ Ю. КАТРИЙ, *Пізнай свій обряд*, 388.

²⁴⁴ С. ПЯТАКОВ, «История почитания святых Кирилла и Мефодия в католическом мире» //сайт: Риа новости, лютий 2010, < <https://ria.ru/spravka/20100214/208923839.html> > (дата звернення: 09.05.2018).

²⁴⁵ С. ПЯТАКОВ, «История почитания святых Кирилла и Мефодия в католическом мире».

²⁴⁶ С. ПЯТАКОВ, «История почитания святых Кирилла и Мефодия в католическом мире».

²⁴⁷ С. ПЯТАКОВ, «История почитания святых Кирилла и Мефодия в католическом мире».

²⁴⁸ С. ПЯТАКОВ, «История почитания святых Кирилла и Мефодия в католическом мире»

(1963), послання Папи Павла VI єпископам і всім вірним Чехословаччини та слов'янських країн з нагоди 1100-літнього ювілею з дня смерті святого Кирила – *Antiquae nobilitatis decora* (1969)²⁴⁹. А енцикліки папи Івана Павла II *Egregiae virtutis* (1980) та *Slavorum Apostoli* (1985), присвячена 1100-літтю з дня смерті святого Methodія, проголосили святих Кирила і Methodія небесними покровителями Європи²⁵⁰.

Зараз їхню пам'ять католики відзначають 14 лютого як покровителів Європи²⁵¹, а православні – 11 травня²⁵².

Щорічно проходять масові святкування у місті Влеград, де знаходиться могила святого Methodія²⁵³.

Львівський Синод 1891 року приписує святкувати пам'ять Кирила і Methodія 5 липня, оскільки був виданий декрет 30 вересня 1880 року Папою Левом XIII, який зобов'язував вшановувати цього дня пам'ять слов'янських проповідників. Коли відбувався перегляд богослужбових книг УГКЦ апостольською столицею в XX столітті, то було повернуто попередню практику УГКЦ святкувати день смерті святого Кирила 14 лютого, а святого Methodія – 6 квітня. Їхній спільний празник маємо 11 травня²⁵⁴.

²⁴⁹ «Кирило і Methodій – покровителі Європи» // сайт: Центр Божого милосердя, лютий 2014, <<http://pallotti.org.ua/2014-02-cyril-and-methodius/>> (дата звернення: 09.05.2018).

²⁵⁰ «Кирило і Methodій – покровителі Європи».

²⁵¹ «Кирило і Methodій – покровителі Європи».

²⁵² С. ПЯТАКОВ, «История почитания святых Кирилла и Мефодия в католическом мире»

²⁵³ С. ПЯТАКОВ, «История почитания святых Кирилла и Мефодия в католическом мире»

²⁵⁴ Ю. КАТРИЙ, *Пізнай свій обряд*, 388.

РОЗДІЛ 2

ІСТОРИЧНО-БОГОСЛОВСЬКИЙ РОЗВИТОК СВЯТА В ЧЕСТЬ СВЯТИХ РІВНОАПОСТОЛЬНИХ КИРИЛА І МЕТОДІЯ, УЧИТЕЛІВ СЛОВ'ЯНСЬКИХ

У попередньому розділі було представлено життя і діяльність святих Кирила і Методія та їхню роль у житті Київської Церкви, а також було досліджено почитання та причини вшановування просвітителів слов'ян як святих.

У даному розділі буде висвітлено історичний розвиток свята в честь святих рівноапостольних Кирила і Методія у літургійній традиції УГКЦ протягом XVII-початку XXI ст. Він включатиме огляд наявності даного свята в місяцесловах та його служби в літургійних книгах. Буде представлено порівняльний аналіз змінних текстів Великої Вечірні, Утрени та Божественної Літургії впродовж різних століть. У другій частині даного розділу буде подано богословський аналіз богослужбових текстів цього свята. Цей аналіз буде містити христологічний, тріадологічний і пневматологічний аспекти.

2.1. ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК СВЯТА В ЧЕСТЬ СВЯТИХ РІВНОАПОСТОЛЬНИХ КИРИЛА І МЕТОДІЯ, УЧИТЕЛІВ СЛОВ'ЯНСЬКИХ ВПРОДОВЖ XVII-ПОЧ. XXI СТОЛІТЬ

У даному підрозділі буде представлено наявність свята Кирила і Методія в місяцесловах, яке є присутнє в літургійних книгах від XVII до XXI століття. Будуть розглянуті літургійні тексти свята таких богослужінь, як *Утрени*, *Великої Вечірня*, а також *Божественної Літургії*.

2.1.1. Наявність свята в честь святих рівноапостольних Кирила і Методія учителів слов'янських в місяцесловах (календарях) та їх служби в богослужбових книгах в період між XVII-поч. XXI ст.

У рукописному *Торжественному Мінейнику* XVI століття на січень-лютий можна зустріти короткий опис життя преподобного Кирила філософа, який поданий на 14 лютого²⁵⁵. У *Пролозі* на березень-серпень також XVI століття бачимо згадку про слов'янського святого Методія, єпископа Моравського 11 травня²⁵⁶.

Святкування пам'яті святих Кирила і Методія разом ми не зустрічаємо у богослужбових книгах XVII століття. Вшанування їхньої пам'яті зустрічаємо в окремі дні літургійного року. Спільної служби цим святим не знаходимо у виданнях XVII століття, а саме у *Антологіонах* 1619, 1632, 1638, 1651, 1694 років та інших. У київському виданні *Антологіона* 1619 року пам'ять преподобному Кирилу єпископу катанському, учителю слов'ян і болгар, приписано святкувати 14 лютого, йому є поданий лише тропар і кондак²⁵⁷. Пам'ять святому Методію подано на 11 травня, але без жодного літургійного тексту²⁵⁸.

За аналогією пам'ять окремо святим Кирилу і Методію можна побачити і в інших виданнях періоду XVII-XVIII століть, а саме: в львівських *Антологіонах* 1632²⁵⁹, 1638²⁶⁰, 1651²⁶¹, 1694²⁶², та 1738²⁶³ років. У *Трефологоні* 1777 є тропар і кондак Кирилу²⁶⁴, але про Методія немає взагалі жодної згадки. У *Анфологіонах* 1643²⁶⁵, 1783²⁶⁶ та *Мінеї* 1761²⁶⁷ років спогад про Кирила і Методія взагалі

²⁵⁵ «Кириличні рукописні книги, у фондах Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України, Каталог Т. I: XI-XVI ст.», Археографічний опис 289 / гол. Ред. М. КОЛЬБУХ, Львів 2007, 377.

²⁵⁶ «Кириличні рукописні книги, у фондах Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України, Каталог Т. I: XI-XVI ст.», Археографічний опис 270, 347.

²⁵⁷ *Антологіон* // **АНΘΟΛΟΓΙΟΝ** εκ β'γομz εκδεργ'αίη ц'рковн'ю сл'ужк'з н'зб'ранны е'т'м'х на в'с'к'х г'од'х [...], Вієвz ꙗх'ѿ, арк. ѡ'ѿ-ѡ'ѿ (= *Антологіон*, Київ 1619). Див. *Додаток № 1.1*.

²⁵⁸ *Антологіон*, Київ 1619, арк. 812. Див. *Додаток № 1.2*.

²⁵⁹ **АНΦΟΛΟΓΙΟΝ** [...], л'в'окz ꙗх'ѿ, арк. ч'ѿз, арк. ѡ'ѿ.

²⁶⁰ **АНΘΟΛΟΓΙΟΝ** [...], л'в'окz ꙗх'ѿ, арк. ч'ѿз, арк. ѡ'ѿ.

²⁶¹ **АНΘΟΛΟΓΙΟΝ** [...], л'в'окz ꙗх'ѿ, арк. ч'ѿз, арк. ѡ'ѿ.

²⁶² **АНΘΟΛΟΓΙΟΝ** [...], л'в'окz ꙗх'ѿ, арк. ч'ѿз, арк. ѡ'ѿ.

²⁶³ **АНΦΟΛΟΓΙΟΝ** [...], л'в'окz ꙗх'ѿ, арк. ч'ѿз-ѡ'ѿ, арк. ч'ѿз-ѡ'ѿ.

²⁶⁴ **ΤΡΕΦΟΛΟΓΙΟΝ** [...]. Поч'яєвz ѡ'ѿз, арк. ч'ѿз.

²⁶⁵ **АНΦΟΛΟΓΙΟΝ** [...], л'в'окz ꙗх'ѿ.

²⁶⁶ **АНΦΟΛΟΓΙΟΝ** [...], С'з'прель ꙗх'ѿ.

²⁶⁷ **ВНІГ'Я** **МІНЕІЯ**. **МІЦ'Я** **МІІН** [...], Поч'яєвz ꙗх'ѿ.

відсутній. У місяцесловах *Київського Требника 1646*²⁶⁸ року та *Львівського Требника 1719*²⁶⁹ не знаходимо жодної згадки про просвітителів слов'ян.

Ми зустрічаємо пам'ять святого Кирила поставлену на 14 лютого також у місяцесловах, які поміщені в *Євангелії 1636*²⁷⁰, *1665*²⁷¹ та *1670*²⁷² років.

У *місяцеслові* віленського *Службника 1692*²⁷³ року, знаходимо лише *тропар* і *кондак* преподобному Кирилу. Про *Методія* немає жодної згадки. Подібна ситуація є у *місяцесловах* унівських *Службників 1733*²⁷⁴ та *1747*²⁷⁵ років, а також в *почаївському* виданні *1791*²⁷⁶ року. *Супрасльський Службник 1763* року має *тропар* і *кондак* преподобному Кирилу на 14 лютого²⁷⁷, так як і *почаївський Молитвослов 1779*²⁷⁸ року видання.

У *Почаївському Молитвослові 1739*²⁷⁹ року та *Унівському Молитвослові 1740*²⁸⁰ року видання ми зустрічаємо лише пам'ять Преподобному Кирилу з *тропарем* та *кондаком* йому. Проте *Часослови 1760*²⁸¹ та *1777*²⁸² років містять у своїх місяцесловах 14 лютого *тропар* і *кондак* преподобному Кирилу і вже на 11 травня ми знаходимо спільну для обох святих дату святкування їхньої пам'яті,

²⁶⁸ Місяцеслов // ЕУХОЛОГИСѦН ѿбо Молитвословъ или ТРЕБНИКІА [...]. Киевъ, дхмъ.

²⁶⁹ Місяцеслов // ТРЕБНИК [...]. Львѡвъ, дхмъ.

²⁷⁰ Місяцеслов // ЄВАНГЕЛІОН сирѣчь: кѡговѣстїе бѡдѡхнѡвѣныхъ євангелїстѣ [...], Львѡвъ, дхмъ, арк. тѣ.

²⁷¹ Місяцеслов // ЄВАНГЕЛІОН сирѣчь: кѡговѣстїе бѡдѡхнѡвѣныхъ євангелїстѣ [...], Львѡвъ, дхмъ, арк. тѣ.

²⁷² Місяцеслов // ЄВАНГЕЛІОН сирѣчь: кѡговѣстїе бѡдѡхнѡвѣныхъ євангелїстѣ [...], Львѡвъ, дхмъ, арк. тѣ.

²⁷³ Місяцеслов // ЛЕИТОУРГИКОН сї ѡстѣ СЛУЖБНИКА съ дѣржащїхъ вѣсѣхъ почїнїлъ сѣтїа востѡчнѣа Црїквї днѣсрїгїн [...], вїльннѡ, дхмъ, арк. сѣ-сѣ.

²⁷⁴ Місяцеслов // ЛЕИТОУРГИКОН сї ѡстѣ СЛУЖБНИКА содѣржащїхъ въ сѣбѣ по чїнѣ сѣтїа востѡчнѣа Црїквї днѣсрїгїн [...], вїльннѡ, дхмъ, арк. сѣ-сѣ.

²⁷⁵ Місяцеслов // ЛЕИТОУРГИКОН сї ѡстѣ СЛУЖБНИКА содѣржащїхъ въ сѣбѣ по чїнѣ сѣтїа востѡчнѣа Црїквї днѣсрїгїн [...], вїльннѡ, дхмъ, арк. сѣ.

²⁷⁶ Місяцеслов // ЛЕИТОУРГИКОН или СЛУЖБНИКА содѣржащїхъ въ сѣбѣ по чїнѣ сѣтїа востѡчнѣа Црїквї днѣсрїгїн [...], Почаївъ, дхмъ, арк. сѣ-сѣ.

²⁷⁷ Місяцеслов // ЛЕИТОУРГИКОН сї ѡстѣ СЛУЖБНИКА содѣржащїхъ въ сѣбѣ по чїнѣ сѣтїа востѡчнѣа Црїквї днѣсрїгїн [...]. Супрасль, дхмъ, арк. тѣ-тѣ.

²⁷⁸ Місяцеслов // МОЛИТВОСЛОВЪ въ немже чїнїхъ часѡвъ црїковнѣхъ и прочїхъ спасїтельнѣхъ молїнїй [...]. Почаївъ, дхмъ, арк. сѣ.

²⁷⁹ Місяцеслов // МОЛИТВОСЛОВЪ [...]. Почаївъ, дхмъ, арк. вї.

²⁸⁰ Місяцеслов // ЛЕИТОУРГИКОН сї ѡстѣ СЛУЖБНИКА содѣржащїхъ въ сѣбѣ по чїнѣ сѣтїа востѡчнѣа Црїквї днѣсрїгїн [...]. вїльннѡ, дхмъ, арк. вїз.

²⁸¹ Місяцеслов // ЧАСОСЛОВЪ нїчѣа въ сѣбѣ сдѣжедъ црїковнѣю [...]. Почаївъ, дхмъ, арк. сѣ-сѣ.

²⁸² Місяцеслов // ЧАСОСЛОВЪ [...]. Почаївъ, дхмъ, арк. сѣ-сѣ.

але немає жодного літургійного їм тексту²⁸³. Почаївський *Молитвослов 1793*²⁸⁴ року містить окрему згадку преподобному Кирилу та подає на 11 травня спільну пам'ять просвітителів слов'ян²⁸⁵.

У Почаївських виданнях *Службника 1734*²⁸⁶, *1755*²⁸⁷ та *1788*²⁸⁸ років немає жодної згадки про слов'янських апостолів. Не зустрічаємо наших святих і в унівському *Службнику 1740*²⁸⁹ року, у київському *1629*²⁹⁰ року, у почаївському *Часослові 1791*²⁹¹ року, а також у почаївському *Молитвослові 1768*²⁹² року видання. Місяцеслови *Апостолів* львівського видання *1666*²⁹³ та *1696*²⁹⁴ і почаївських видань *1768*²⁹⁵ та *1783*²⁹⁶ років не подають жодної згадки про почитання святих Кирила і Methodія, як і почаївське видання *Євангелії 1768*²⁹⁷ року. У тому числі місяцеслови львівських видань *Апостола і Євангелія 1706*²⁹⁸ та *1888*²⁹⁹ років не містять згадки про слов'янських просвітителів.

Свято в честь святих рівноапостольних Кирила і Methodія, учителів слов'ян з'являється у богослужбових друкованих виданнях у ХІХ столітті. Вперше дане свято знаходимо у львівському виданні *Часослова 1888*³⁰⁰ року. У *Службнику 1905* року є подана служба святам Кирилу і Methodію на 5 липня³⁰¹.

²⁸³ Місяцеслов // ЧАСОСЛОВЪ [...]. Почаївскъ дѣлѣ, арк. 53д.

²⁸⁴ Місяцеслов // МОЛИТВОСЛОВЪ [...]. Почаївскъ дѣлѣ, арк. 11в.

²⁸⁵ Місяцеслов // МОЛИТВОСЛОВЪ [...]. Почаївскъ дѣлѣ, арк. 11а.

²⁸⁶ Місяцеслов // СЛУЖБЕННИКЪ СОДЕРЖАЩИИ ВЪ СЕБѢ ПО ЧИНУ СВѢТА ВОСТОЧНАЯ ЦРКВИ [...], Почаївскъ дѣлѣ.

²⁸⁷ Місяцеслов // СВѢТОУРГИЯРІОНЪ иль СЛУЖБЕННИКЪ СОДЕРЖАЩИИ ВЪ СЕБѢ ПО ЧИНУ СВѢТА ВОСТОЧНАЯ ЦРКВЕ Антѣргін [...], Почаївскъ дѣлѣ.

²⁸⁸ Місяцеслов // СВѢТОУРГИЯРІОНЪ иль СЛУЖБЕННИКЪ СОДЕРЖАЩИИ ВЪ СЕБѢ ПО ЧИНУ СВѢТА ВОСТОЧНАЯ ЦРКВЕ Антѣргін [...], Почаївскъ дѣлѣ.

²⁸⁹ Місяцеслов // ЛЕИТОУРГИКОН иль СВѢТУ СЛУЖБЕННИКЪ СОДЕРЖАЩИИ ВЪ СЕБѢ ПО ЧИНУ СВѢТА ВОСТОЧНАЯ ЦРКВИ Антѣргін [...], Львівскъ дѣлѣ.

²⁹⁰ Місяцеслов // ЛЕИТОУРГИКОН иль СВѢТУ СЛУЖБЕННИКЪ СОДЕРЖАЩИИ ВЪ СЕБѢ ПО ЧИНУ СВѢТА ВОСТОЧНАЯ ЦРКВИ Антѣргін [...], Львівскъ дѣлѣ.

²⁹¹ Місяцеслов // ЧАСОСЛОВЪ СОДЕРЖАЩИИ ВЪ СЕБѢ ЧИНУ МОЛЕНІИ НОЦНЫХЪ и ДНЕВНЫХЪ [...]. Почаївскъ дѣлѣ.

²⁹² Місяцеслов // МОЛИТВОСЛОВЪ вѣ ноцноднѣное послѣдованіе [...]. Почаївскъ дѣлѣ.

²⁹³ Місяцеслов // [...] Посланіа илько Антѣргін иль Антѣргін [...], Львівскъ дѣлѣ.

²⁹⁴ Місяцеслов // АПОСТОЛЪ [...], Львівскъ дѣлѣ.

²⁹⁵ Місяцеслов // АПОСТОЛЪ [...], Почаївскъ дѣлѣ.

²⁹⁶ Місяцеслов // АПОСТОЛЪ иль СВѢТУ: книга дѣланій и посланій свѣтыхъ Апѣтѣлѣ [...], Почаївскъ дѣлѣ.

²⁹⁷ Місяцеслов // ЄВАНГЕЛІОНЪ [...], Почаївскъ дѣлѣ.

²⁹⁸ Місяцеслов // СВѢТУ иль СВѢТУ НЕДЕЛѢМЪ вѣго мѣтѣ [...], Львівскъ дѣлѣ.

²⁹⁹ Місяцеслов // Апостоли і Євангелії на неділі, празники і дні святих цілого року. Львов 1888.

³⁰⁰ Місяцеслов // ЧАСОСЛОВЪ СОДЕРЖАЩИИ ВЪ СЕБѢ ПОСЛѣДОВАНИЕ СВѢТУ ЧАСОВЪ ЦЕРКОВНЫХЪ [...], ильданъ в Львівскѣ, дѣлѣ, арк. 11в-11г, д. (= Часослов, Львів 1888).

³⁰¹ Місяцеслов // ЛЕИТОУРГИКОН иль СВѢТУ: СЛУЖБЕННИКЪ СОДЕРЖАЩИИ ВЪ СЕБѢ ПО ЧИНУ СВѢТА ВОСТОЧНАЯ ЦРКВЕ Антѣргін [...], Львівскъ дѣлѣ (1905), 582 (= Службник, Львів 1905).

Дане свято зустрічається у виданні жовківського *Часослову 1910*³⁰² року та у римських виданнях *Часослову 1950*³⁰³ та *1962*³⁰⁴ років.

У місяцесловах збірника *Вечірня і Утреня 1912*³⁰⁵, *1937*³⁰⁶ років жовківського видання та *1945* року мондерського видання свято Кирила і Методія є присутнім як поліелейне і приписане на 5 липня³⁰⁷. Проте у місяцеслові *Молитвословів 1975*³⁰⁸ та *1990*³⁰⁹ років дане свято є приписане вже на 11 травня.

Службник 1929 року митрополита Андрея Шептицького подає також свято в честь Кирила і Методія³¹⁰. Римські видання *Службників 1942*³¹¹, *1952*³¹² та *1983*³¹³ років, містять у місяцесловах свято цих святих, а також видання львівського *Єрейського Молитвослова 1933*³¹⁴ року та римського *Єрейського Молитвослова 1950*³¹⁵ року.

У Місяцесловах видань *Апостола 1955*³¹⁶, *1969*³¹⁷, *1991*³¹⁸ та *2008*³¹⁹ років і *Євангелія 1990*³²⁰ також подано свято Кирила і Методія.

³⁰² Місяцеслов // ЧАСОСЛОВЪ СОДЕРЖАЩІЯ ВЪ СЕБѢ ПОСЛѢДОВАНІЄ ВЪСѢХЪ СЛУЖБЪ ЦЕРКОВНЫХЪ [...], Жовква: ҃аці. 620.

³⁰³ Місяцеслов // ЧАСОСЛОВЪ, Римх: Вх тѣпографін крѣпчотферратікѣа обнѣтель ҃аці, аѢз.

³⁰⁴ Місяцеслов // ЧАСОСЛОВЪ, Римх: Вх фотолітографін А. А. В. А. ҃ацѣвъ, 875.

³⁰⁵ Календар цілого року // ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ на празники неподвижні [...], Жовква: Печатня ОО. Василян 1912, 1042.

³⁰⁶ Календар цілого року // ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ та інші богослуження на всі неділі і свѣта цілого року, Жовква 1937, 1065.

³⁰⁷ Календар цілого року // ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ та інші богослуження на всі неділі і свѣта цілого року, Мондер: Видавництво ОО. Василян у Мондері 1945, 1065.

³⁰⁸ Місяцеслов // Молитвослов. Вечірні Утрени: Недільні-Щоденні-Загальні. Рим 1975 (= Молитвослов, Рим 1975), 493.

³⁰⁹ Місяцеслов // Молитвослов. Часослов-Октоїх-Триодь-Мінея. Рим-Торонто 1990 (= Молитвослов, Рим – Торонто 1990), 1296.

³¹⁰ Місяцеслов // ЛЕІТОУРГІКОН снрѣчѣ СЛУЖБНИКЪ СОДЕРЖАЩІЯ ВЪ СЕБѢ ПО ЧИНУ СѢТЫА [...]. Львова ҃ацѣа, 244.

³¹¹ Місяцеслов // СЛУЖБНИКЪ, Римх: Вх тѣпографін крѣпчотферратікѣа обнѣтель ҃ацімв, фѢа (= Службник, Рим 1942).

³¹² Місяцеслов // ЛІТУРГІВОНЪ сі ҃етѣ СЛУЖБНИКЪ, Римх: Вх фотолітографін Г. А. Ц. ҃ацінв, фѢа (= Службник, Рим 1952).

³¹³ Місяцеслов // СЛУЖБНИКЪ, Римх: Вх тѣпографін крѣпчотферратікѣа обнѣтель ҃аціпг, фѢа (= Службник, Рим 1983).

³¹⁴ Місяцеслов // ІЄРЕЙСКІЙ ЧАСОСЛОВЪ, Жовква 1933, 468.

³¹⁵ Місяцеслов // Єрейський Молитвослов, Римх: Вх тѣпографін крѣпчотферратікѣа обнѣтель ҃аці, ѡнд-ѡнѣс.

³¹⁶ Місяцеслов // АПОСТОЛЪ, Римх ҃ацінѣ, хїд (= Апостол, Рим 1955).

³¹⁷ Місяцеслов // Читання Апостольські на неділі, празники й різні потреби, Рим 1969, 294-265 (= Апостол, Рим 1969).

³¹⁸ Місяцеслов // Апостол, Рим 1991, 608.

³¹⁹ Місяцеслов // Апостол, Львів 2008, 608.

³²⁰ Місяцеслов // Євангеліє, Рим 1990, 654.

У ХХ столітті богослужбові змінні тексти свята Вечірні та Утрені подані у виданнях Збірників *Вечірня і Утреня 1912*³²¹, *1937*³²² та *1945*³²³ років, а також у виданнях *Молитвослова 1975*³²⁴ та *1990*³²⁵ років. Біблійні читання для Вечірні на свято в честь святих Кирила і Методія можемо знайти у *Паремії 2006*³²⁶ року львівського видання, а для Божественної Літургії у виданні *Читання святого Євангелія день за днем 2002*³²⁷ та виданні *Читання Апостола день за днем 2003*³²⁸ років.

2.1.2 РОЗВИТОК БОГОСЛУЖБОВИХ ТЕКСТІВ СВЯТА В ЧЕСТЬ СВЯТИХ РІВНОАПОСТОЛЬНИХ КИРИЛА І МЕТОДІЯ, УЧИТЕЛІВ СЛОВ'ЯНСЬКИХ

У цьому підпункті буде розглядатися розвиток літургійних текстів свята в честь святих рівноапостольних Кирила і Методія в богослужіннях добового кола: *Вечірні, Утрені та Божественної Літургії*. У цих богослужіннях увагу звернемо на змінні богослужбові тексти.

За основу будуть братися богослужбові книги XVII-XXI століть, у яких є присутні тексти даного свята.

Із богослужбових видань XVII століття будуть розглядатися наступні літургійні книги: *Київський Анфологійон 1619 року* та *Львівські Анфологійони 1632, 1638, 1643, 1651 та 1694 років*. З богослужбових книг XVIII століття будуть розглядатися наступні видання: *Львівський Анфологійон 1738 року, Почаївська Мінея 1761 року, Почаївський Трефологійон 1777 року* та *Супрасльський*

³²¹ Служба святим апостолам славян Методія і Кирила // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ на празники неподвижні [...]*, Жовква: Печатня ОО. Василян 1912, 382-390.

³²² Служба святим апостолам славянським Кирила і Методія // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ та інші богослуження на всі неділі і свята цілого року*. Друге поправлене видання. Жовква 1937, 306-312.

³²³ Служба святим апостолам славянським Кирила і Методія // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ та інші богослуження на всі неділі і свята цілого року*, Монах: Видавництво ОО. Василян у Монаху 1945, 634-640.

³²⁴ Служба святим Кирилу і Методію, Учителів Слов'янських // *Молитвослов*, Рим 1975, 325-328

³²⁵ Служба святим Кирилу і Методію, Учителів Слов'янських // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 933-940.

³²⁶ *Паремії*, Львів: Видавництво «Свічадо» 2006, 398-401.

³²⁷ Збірник дванадцяти місяців // *Читання святого Євангелія день за днем*, Львів: Монастир Свято-Іванівська, Лавра Видавничий відділ «Свічадо» 2002, 352.

³²⁸ Збірник дванадцяти місяців // *Читання Апостола день за днем*, Львів: Монастир Свято-Іванівська Лавра, Видавничий відділ «Свічадо» 2003, 219-220.

Анфологiон 1783 року. У даних джерелах ми не зустрічаємо літургійних текстів свята, про що вже зазначалося в попередньому підрозділі.

Для досліджуваного нами свята в ХІХ столітті до уваги буде взято *Львівські Ізборники 1873*³²⁹ та *1887*³³⁰ років, хоча в цих літургійних книгах не згадуються святі Кирило і Methodій.

Із богослужбових видань ХХ століття за основу будуть братися *Львівський Ізборник 1905 року*, *Вечірня і Утреня 1912, 1937, 1945* років, а також *Молитвослови 1975 та 1990* років.

Наприкінці кожної розглянутої змінної частини *Великої Вечірні*, *Утрені* і *Божественної Літургії* буде подано порівняльні таблиці, які будуть показувати зміну літургійних текстів свята Кирила і Methodія. Вони міститимуть тексти, що будуть представляти ці відмінності.

А. Велика Вечірня

Вечірня є тим богослужінням добового кола, де зустрічаємо змінні літургійні тексти свята. Увесь богослужбовий зміст Великої Вечірні зосереджений у таких її змінних частинах: *стихирах на «Господи, взиваю я»*, *стихирах на стиховні* та *тропарі*.

³²⁹ *ИЗБОРНИКЪ* благопотрѣбныхъ церковныхъ чиновъ и службъ [...], Львовъ: Типои Стявропѣйскаго Института подъ управленіемъ Стефана Гучковскаго 1873.

³³⁰ *ИЗБОРНИКЪ* благопотрѣбныхъ церковныхъ чиновъ и службъ [...], Львовъ 1887.

а) Стихири на «Господи, взиваю я»

Вперше стихири на «Господи, взиваю я» Кирилу і Методію знаходимо у друкованих богослужбових унійних виданнях аж в ХХ столітті, а саме в жовківському виданні збірника *Вечірня і Утреня 1912*³³¹ року. Ці самі богослужбові тексти подані у збірниках *Вечірня і Утреня 1937*³³² та *1945*³³³ років. Служба подана в мінеї на 5 липня³³⁴. У цих трьох виданнях стихири є ті самі. Однак можна побачити незначні граматичні відмінності та різницю в скороченнях. У даних збірниках на «Господи, взиваю я» вказано співати стихири на 8, але подано лише 4 стихири другого гласу, тобто кожену повторювати по 2 рази. Далі йде наславник шостого гласу та його догмат.

Наступними виданнями, де є вміщено літургійні тексти Кирилу і Методію, але вже українською мовою, є *Молитвослов 1975*³³⁵ та *Молитвослов 1990*³³⁶ року. Служба в мінеї подана на 11 травня. На «Господи, взиваю я» є лише три стихири. Наступною йде наславна стихира того ж гласу.

У збірниках *Вечірня і Утреня 1912, 1937 та 1945* років вказано, що після наславної стихири потрібно співати догмат стихири наславника свята, а у *Молитвословах 1975 та 1990* років приписується брати або догмат другого гласу, або стихиру з *Триоди*.

Тексти *стихир на «Господи, взиваю я»* деяких видань представляємо для порівняння у нижче поданій таблиці:

³³¹ Служба святим апостолам славян Методія і Кирила, Велика Вечірня, Стихири на «Господи, взиваю я» // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ на празники неподвижні* [...], Жовква: Печатня ОО. Василян 1912, 382-390.

³³² Служба святим апостолам славянським Кирила і Методія, Велика Вечірня, Стихири на «Господи, взиваю я» // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ та інші богослуження на всі неділі і свята цілого року*, Друге поправлене видання. Жовква 1937, 306-312.

³³³ Служба святим апостолам славянським Кирила і Методія, Велика Вечірня, Стихири на «Господи, взиваю я» // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ та інші богослуження на всі неділі і свята цілого року*, Мондери: Видавництво ОО. Василян у Мондері 1945, 634-640.

³³⁴ Львівський Собор 1891 року дає вказівку святкувати пам'ять рівноапостольних Кирилу і Методію 5 липня, а пам'ять Атаназія Атонського перенести з 5 на 6 липня. // *Мінея // ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ на празники неподвижні* [...], Жовква: Печатня ОО. Василян 1912, 382

³³⁵ Служба святим Кирилу і Методію, Учителів Слов'янських, Велика Вечірня, Стихири на «Господи, взиваю я» // *Молитвослов*, Рим 1975, 325-328.

³³⁶ Служба святим Кирилу і Методію, Учителів Слов'янських, Велика Вечірня, Стихири на «Господи, взиваю я» // *Молитвослов. Часослов – Октоїх – Триодь – Мінея*, Рим – Торонто 1990, 899-905. (= *Молитвослов*, Рим – Торонто, 1990).

вх безмолвнѣмъ прекываніи плодѣми дѣхѣ обогатѣвшасѣ,* и Кирілла златоголавоу,* раченіемъ люкомѣдріа горноу премѣдростѣ стѣжавшаго,* и вѣдѣнхъ мѣдрецѣвхъ агаранскнхъ сѣеловѣе пограманѣшаго,* и хже радн Хрѣтосѣ Богѣ нашѣ дарова,* и намѣ вѣлію млѣть.	вх безмолвнѣмъ прекываніи плодѣми дѣхѣ обогатѣвшасѣ,* и Кирілла златоголавоу,* раченіемъ люкомѣдріа горноу премѣдростѣ стѣжавшаго,* и вѣдѣнхъ мѣдрецѣвхъ агаранскнхъ сѣеловѣе пограманѣшаго,* и хже радн Хрѣтосѣ Богѣ нашѣ дарова,* и намѣ вѣлію млѣть.	жителя пустині, що серед тишини збагатив себе плодами Духа,* і Кирила золотомовного, що любов'ю до мудрости придбав небесну премудрість* і посоромив безглуздох поганських мудреців?* Через них і нам подав Христос, Бог наш, велику милість.	що серед тиші збагатив себе плодами Духа,* і Кирила золотомовного, що любов'ю до мудрости придбав небесну премудрість* і посоромив магометанських мудреців?* Через них і нам подав Христос, Бог наш, велику милість.
Кіимн пѣсенными дохрѣтами,* восхваляніи свѣтѣли,* Медодіа, вѣа краснаа міра радн любвѣ Хрѣтосѣ презрѣвшаго,* и во ангелстѣмъ образѣ нѣномъ Црѣю крѣпкѣ вѣнствовавшаго,* и Кирілла, отроцѣства премѣдростѣ вх сожитіе сѣбѣ избравшаго,* и ѿ Бѣга даннаа таланты во славу сѣво оуслабѣвшасѣ,* и ми пѣносѣщнѣю Трѣицѣю,* отца и сѣна и сѣаго дѣхѣ,* єдинаго Бѣга познавше,* и мѣемъ ѿ Хрѣта Бѣга вѣлію млѣть.	Кіимн пѣсенными дохрѣтами,* восхваляніи свѣтѣли,* Медодіа, вѣа краснаа міра радн любвѣ Хрѣтосѣ презрѣвшаго,* и во ангелстѣмъ образѣ нѣномъ Црѣю крѣпкѣ вѣнствовавшаго,* и Кирілла, отроцѣства премѣдростѣ вх сожитіе сѣбѣ избравшаго,* и ѿ Бѣга даннаа таланты во славу сѣво оуслабѣвшасѣ,* и ми пѣносѣщнѣю Трѣицѣю,* отца и сѣна и сѣаго дѣхѣ,* єдинаго Бѣга познавше,* и мѣемъ ѿ Хрѣта Бѣга вѣлію млѣть.	Якими похвальними піснями звеличимо Святителѣв?* – Методія, що знехтував усією світовою красою* і в ангельськѣм чині хоробро змагався за небесного Царя;* і Кирила, що з юности своєї обрав собі Мудрість за товаришку* і подвоїв дані йому Богом таланти на Його славу.* І ми, пізнавши через них споконвічну Троїцю* – Отця і Сина і Святого Духа в одному Божестві,* приймаємо від Христа Бѣга велику милість.	Якими то гарними піснями звеличимо Учителѣв?* – Методія, що з любви до Христа знехтував усією світовою красою* і в ангельськѣм чині хоробро змагався за небесного Царя;* і Кирила, що з юности своєї обрав собі Мудрість за товаришку* і подвоїв дані йому Богом таланти на Його славу.* І ми, пізнавши через них споконвічну Троїцю* – Отця і Сина і Святого Духа в одному Божестві,* приймаємо від Христа Бѣга велику милість.

агаранскаа заграднвыи,* радъица и ты съ нимъ, Медодіе,* ѣдинномъдренно подвижавшиица,* молитвами и знаменїи томъ споспѣшествуа:* и нынѣ, оцы всеклаженни,* не престайте молатица о насъ хртъ богу,* вѣроу и любовію ваех величавущихъ.	агаранскаа заграднвыи,* радъица и ты съ нимъ, Медодіе,* ѣдинномъдренно подвижавшиица,* молитвами и знаменїи томъ споспѣшествуа:* и нынѣ, оцы всеклаженни,* не престайте молатица о насъ хртъ бгу,* вѣроу и любовію ваех величавущихъ.	приняли від Христа Бога мир і велику милість.	Бога мир і велику милість.
И нынѣ: Б.-догматъ Глава 5-го: Вто тебе не оуклажитъ:	И нынѣ: Б.-догматъ Глава 5.	І нині: з Тріоді (або догмат).	І нині: <i>Тріоді або догмат.</i>

б) Паремійні читання

Як стихирі на «Господи, взиваю я» так і паремійні читання вперше знаходимо у виданнях *Вечірня і Утреня 1912*³⁴¹, *1937*³⁴² та *1945*³⁴³ років. Але це не є окремі читання для даного свята, а посилання на інші свята року, де приписані потрібні паремійні читання для даного свята. Видання *Молитвослова 1990*³⁴⁴ має аналогічну картину. Видання *Молитвослова 1975*³⁴⁵ року взагалі не подає читань свята.

³⁴¹ Служба святим апостолам славян Методія і Кирила, Велика Вечірня, Паремійні читання // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ на празники неподвижні* [...], Жовква: Печатня ОО. Василян 1912, 384.

³⁴² Служба святим апостолам славянським Кирила і Методія, Велика Вечірня, Паремійні читання // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ та інші богослуження на всі неділі і свята цілого року*. Друге поправлене видання. Жовква 1937, 307-308.

³⁴³ Служба святим апостолам славянським Кирила і Методія, Велика Вечірня, Паремійні читання // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ та інші богослуження на всі неділі і свята цілого року*, Мондер: Видавництво ОО. Василян у Мондері 1945. 635-636.

³⁴⁴ Служба святим Кирилу і Методію, Учителів Слов'янських, Велика Вечірня, Паремійні читання // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 900-901.

³⁴⁵ Служба святим Кирилу і Методію, Учителів Слов'янських, Велика Вечірня, Паремійні читання // *Молитвослов*, Рим 1975, 325-328.

У нижче поданій таблиці представляємо уривки *паремійних читань* із деяких видань та їх порядок для порівняння:

<i>ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ</i> [...] Жовква 1912 ³⁴⁶	<i>ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ</i> [...] Мондер 1945 ³⁴⁷	<i>МОЛИТВОСЛОВ</i> Рим 1975 ³⁴⁸	<i>МОЛИТВОСЛОВ</i> Рим-Торонто 1990 ³⁴⁹
Второго закона чтєніє.	Второго закона чтєніє	————	3 книги Второзаконня читання.
«Во днєхъ ѿнѣхъ, речє Мωѵсеѣ къ сынѡмъ: [...].»	«Во днєхъ ѿнѣхъ, речє Мωѵсеѣ къ сынѡмъ: [...].»	————	«Того часу сказав Мойсей до синів Ізраїля: [...].»
Второго закона чтєніє.	Второго закона чтєніє	————	Второзаконня 1:8-17
«Во днєхъ ѿнѣхъ, речє Мωѵсеѣ: [...].»	«Во днєхъ ѿнѣхъ, речє Мωѵсеѣ: [...].»	————	«Того часу Мойсей сказав до синів Ізраїля: [...].»
Премѣдрости Соломѡни чтєніє.	Премѣдрости Соломѡни чтєніє	————	Мудрости 3:1-9
«Правєдныхъ дѡшн къ рѡцѣ Бжїей: [...].»	«Правєдныхъ дѡшн къ рѡцѣ Бжїей: [...].»	————	«Душі правєдних у руці Божїй, [...].»

³⁴⁶ Служба святим апостолам славян Методія і Кирила, Велика Вечірна, Паремійні читання // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ на празники неподвижні* [...], Жовква: Печатня ОО. Василян 1912, 384.

³⁴⁷ Служба святим апостолам славянським Кирила і Методія, Велика Вечірна, Паремійні читання // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ та інші богослужєння на всі недїлі і свята цілого року*, Мондер: Видавництво ОО. Василян у Мондері 1945. 635-636.

³⁴⁸ Служба святим Кирилу і Методію, Учителів Слов'янських, Велика Вечірна, Паремійні читання // *Молитвослов*, Рим 1975, 325-328.

³⁴⁹ Служба святим Кирилу і Методію, Учителів Слов'янських, Велика Вечірна, Паремійні читання // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 900-901.

в) Стихири на стиховні

Видання *Вечірня і Утреня 1912* вперше подає тексти *Стихир на стиховні*³⁵⁰. Окрім цього, ми зустрічаємо ці тексти в збірниках *Вечірня і Утреня 1937*³⁵¹ та *1945*³⁵² років. У цих трьох книгах є подана примітка після *Стихир на стиховні*³⁵³.

Видання *Молитвослова 1975* року подає на *стиховні* лише наславну стихиру, але іншу, ніж у попередніх виданнях³⁵⁴. Вказує брати стихири з *Триоді*, як і стихиру після наславника. *Молитвослов 1990*³⁵⁵ року подає *Стихири на стиховні* в українському перекладі, які по відношенню до видань ХХ століття є іншими.

Тексти *стихир на стиховні* представляємо для порівняння у нижче поданій таблиці:

<i>ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ</i> [...] Жовква 1912 ³⁵⁶	<i>ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ</i> [...] Мондер 1945 ³⁵⁷	<i>МОЛИТВОСЛОВ</i> Рим 1975 ³⁵⁸	<i>МОЛИТВОСЛОВ</i> Рим-Торонто 1990 ³⁵⁹
Гл҃аєѣ ѿ, самогл҃аєєнѣ Свѣтлостію житіѣ в҃ашегѡ, Свѣтїтеліє равноапѡстолнїн,* ѣѡкѡ свѣзды нѣныѡ на твѣрдн церкѡвнѣѣ просїѡлн ѿг҃тѣ,* ѿ	Гл҃аєѣ ѿ. самогл҃аєєнѣ Свѣтлостію житіѣ в҃ашегѡ, Свѣтїтеліє равноапѡстолнїн,* ѣѡкѡ свѣзды нѣбєєныѡ на твѣрдн церкѡвнѣѣ просїѡлн	На стиховні: з Триоді. —	(з. 4, подібний: Як хороброго): Богомудрі Кириле й Методію!* Ви пішли слідом за апостолами,* трудившись однодушно* над спасінням зблуканих людей.* Як

³⁵⁰ Служба святим апостолам славян Методія і Кирила, Велика Вечірня, Стихири на стиховні // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ на празники неподвижні* [...], Жовква: Печатня ОО. Василян 1912, 384-385.

³⁵¹ Служба святим апостолам славянським Кирила і Методія, Велика Вечірня, Стихири на стиховні // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ* та інші богослуження на всі неділі і свята цілого року. Друге поправлене видання. Жовква 1937, 308.

³⁵² Служба святим апостолам славянським Кирила і Методія, Велика Вечірня, Стихири на стиховні // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ* та інші богослуження на всі неділі і свята цілого року, Мондер: Видавництво ОО. Василян у Мондері 1945, 636.

³⁵³ Якщо випаде це свято в неділю, то потрібно слідувати уставу «Трьох Святителів в неділю», окрім литії. // Мінея // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ* [...] Жовква: Печатня ОО. Василян 1912, 385.

³⁵⁴ Служба святим Кирилу і Методію, Учителів Слов'янських, Велика Вечірня, Стихири на стиховні // *Молитвослов*, Рим 1975, 326.

³⁵⁵ Служба святим Кирилу і Методію, Учителів Слов'янських, Велика Вечірня, Стихири на стиховні // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 901-902.

³⁵⁶ Служба святим апостолам славян Методія і Кирила, Велика Вечірня, Стихири на стиховні // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ на празники неподвижні* [...], Жовква: Печатня ОО. Василян 1912, 384-385.

³⁵⁷ Служба святим апостолам славянським Кирила і Методія, Велика Вечірня, Стихири на стиховні // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ* та інші богослуження на всі неділі і свята цілого року, Мондер: Видавництво ОО. Василян у Мондері 1945, 636.

³⁵⁸ Служба святим Кирилу і Методію, Учителів Слов'янських, Велика Вечірня, Стихири на стиховні // *Молитвослов*, Рим 1975, 326.

³⁵⁹ Служба святим Кирилу і Методію, Учителів Слов'янських, Велика Вечірня, Стихири на стиховні // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 901-902.

мрѣжею оучѣніи кашихъ многиа ѣзыкии Хрѣтѣ оуловише,* ко свѣтѣ непрестѣпноу восстекли ѣстѣ,* и дѣже со ангели ныи водворѣющеа,* мольбѣ сотвориште ѿ насъ,* сщѣнною пѣмать каши ѿ Гдѣ празднѣющихъ.	ѣстѣ,* и мрѣжею оучѣніи кашихъ многиа ѣзыкии Хрѣтѣ оуловише,* ко свѣтѣ непрестѣпноу восстекли ѣстѣ,* и дѣже со ангели ныи водворѣющеа,* мольбѣ сотвориште ѿ насъ,* сщѣнною пѣмать каши ѿ Гдѣ празднѣющихъ.		орли швидкокрили,* облетѣли ви слов'янскѣ краини* и, просвѣтивши ихъ свѣтломъ богопѣзнаннѣ, привели до Чоловѣколюбца,* Спаса душъ нашихъ.
сщѣнницы твои облекѣтѣа въ правдѣ, и преподобни твои возрадѣютѣа.	свѣщѣнницы твои облекѣтѣа во правдѣ, и преподобни твои возрадѣютѣа.	—	<i>Стих:</i> Священики твои зодягнутѣа въ праведность,* и преподобни твои вельми радітѣмуть.
Прѣидѣте, ѿ празднѣлюбцы,* возвеличимъ сщѣтели,* апломъ равнопрестѣпныа и словѣнъ славу:* ѿми ко ѿ прѣлестѣ кѣсѣвскѣа свокодѣшесѣ,* свѣтѣа благовѣстѣа Хрѣтѣова прѣахомъ,* и познѣхомъ прѣвѣчноѣ слово,* ѿ мѣрка грѣхѣвнаго и збѣавльшесѣа.	Прѣидѣте, ѿ празднѣлюбцы,* возвеличимъ сщѣтели,* апломъ равнопрестѣпныа и словѣнъ славу:* ѿми ко ѿ прѣлестѣ кѣсѣвскѣа свокодѣшесѣ,* свѣтѣа благовѣстѣа Хрѣтѣова прѣахомъ,* и познѣхомъ прѣвѣчноѣ слово,* ѿ мѣрка грѣхѣвнаго и збѣавльшесѣа.	—	Богоносни Отци,* робѣтѣники у Христовѣму виноградѣнику,* сѣвачѣ пѣбѣжнѣности!* Ви ревѣно шукали слов'янскѣ народѣи* и знаишли немѣвѣби загубленѣу драхму.* Їи радѣсно з ангѣлами прѣинѣяв* до скарѣбѣници житѣя вѣчногѣо* Исѣус Чоловѣколюбѣць* и Спас душъ нашихъ.
Оустѣа правѣднаго пѣдѣчатѣа прѣмѣдрѣстѣи, и ѣзыкии ѣго возглаголетѣа ѣдѣа.	Оустѣа правѣднаго пѣдѣчатѣа прѣмѣдрѣстѣи, и ѣзыкии ѣго возглаголетѣа ѣдѣа.	—	<i>Стих:</i> Уста моѣ висловѣлять прѣмѣдрѣсть* и дѣмки сѣрѣця мѣго – розѣумѣни рѣчи.
Кѣрѣилѣ когомѣдрѣ и Мѣ, ѿ, ѿдѣ	Кѣрѣилѣ когомѣдрѣ и Мѣ, ѿ, ѿдѣ	—	Свѣтѣи обѣорѣнѣци* Прѣсвѣятоѣ Трѣицѣи* и прѣвѣдѣники заблѣукѣанихъ!*

КОГОЛЮКІВЕ,* ЦРКВЕ СЛОВЕНСКІА АПОСТОЛН І ПЕРВОСТІТЕЛН,* І ВЕРНЫХ ЗАСТЪПНИЦЫ,* БЛАГОЧЕСТІА РЕВНІТЕЛН,* ДХА СТІАГО ОРГАНИ СЛАДКОГЛАСНІН,* НЫНѢ ВЕЛІЕ ДЕРЗНОВЕНІЕ ОУ ХРТА ПАСТЫРЕНАЧАЛНИКА ІМЪЩЕ,* МОЛІТЕСА О НАСЪ, ЧТНЮ ПАМАТЬ ВАШЪ СОВЕРШАЮЩИХЪ,* ДА ВОЗВЕДЕТЪ Ѡ ТЛН ЖИВОТЪ НАШЪ,* ІАКЪ МНОГОМЛОСТНВЪ.	КОГОЛЮКІВЕ,* ЦЕРКВЕ СЛОВЕНСКІА АПОСТОЛН І ПЕРВОСТІТЕЛН,* І ВЕРНЫХ ЗАСТЪПНИЦЫ,* БЛАГОЧЕСТІА РЕВНІТЕЛН,* ДХА СТІАГО ОРГАНИ СЛАДКОГЛАСНІН,* НЫНѢ ВЕЛІЕ ДЕРЗНОВЕНІЕ ОУ ХРТА ПАСТЫРЕНАЧАЛНИКА ІМЪЩЕ,* МОЛІТЕСА О НАСЪ, ЧТНЮ ПАМАТЬ ВАШЪ СОВЕРШАЮЩИХЪ,* ДА ВОЗВЕДЕТЪ Ѡ ТЛН ЖИВОТЪ НАШЪ,* ІАКЪ МНОГОМЛОСТНВЪ.		Ви перемогли поганську хулу* і засоромили безчестя нехристів.* Церкву, яку ви здобули боговгодними трудами і потом,* поспішайте захищати від ворожих наступів непошкодженою та богоприємною* для Ісуса Чоловіколюбця* і Спаса душ наших.
СЛАВА: ГЛАСЪ ЧОИЖЕ. РАДЪИСА ДВОИЦЕ СЦІЕННАА,* СВѢТОМЪ КОГОПОЗНАНІА НАСЪ ОЗАРІВШАА:* ВУРІАЛЕ, ДХОВНЫА МЪДРОСТН ІСТОЧНИЧЕ ЖИВНОСНЫИ,* ІАЗЫКН СЛОВЕНСКІА ЖАЖДОУ ІСТАВБАЮЩИА НАПОИВЫИ,* МЕЛОДИЕ, МОЛІТВЫ ЧІСТОЕ ОВИТАЛНИЦЕ. ХРТЪ,* ЄМЪЖЕ ВО СЛВѢ ПРЕДЕСТОИТЕ, МОЛІТЕСА ПРИЛѢЖНО,* ДА КЪПНО СЪ ВАМИ ЄГО ВЕЛІЧАЕМЪ,* І ПРЕВОЗНОСИМЪ ВО ВСѢ ВѢКН.	СЛАВА: ГЛАСЪ ЧОИЖЕ РАДЪИСА ДВОИЦЕ СЦІЕННАА,* СВѢТОМЪ КГОПОЗНАНІА НАСЪ ОЗАРІВШАА:* ВУРІАЛЕ, ДХОВНЫА МЪДРОСТН ІСТОЧНИЧЕ ЖИВНОСНЫИ,* ІАЗЫКН СЛОВЕНСКІА ЖАЖДОУ ІСТАВБАЮЩИА НАПОИВЫИ,* МЕЛОДИЕ, МОЛІТВЫ ЧІСТОЕ ОВИТАЛНИЦЕ. ХРІСТЪ,* ЄМЪЖЕ ВО СЛВѢ ПРЕДЕСТОИТЕ, МЛНТЕСА ПРИЛѢЖНО,* ДА КЪПНО СЪ ВАМИ ЄГО ВЕЛІЧАЕМЪ,* І ПРЕВОЗНОСИМЪ ВО ВСѢ ВѢКН.	Слава (г.8): Світлим життям вашим, Рівноапостольні Вчителі,* ви, як зорі небесні, засяяли на церковному небосхилі.* ви мережею вашого навчання уловили Христові багато народів* та піднеслись до непрístupного світла.* Там ви перебуваєте, тож моліться нині за нас перед Господом,* що святкуємо вашу святую пам'ять.	Слава (з. 6): Святкуючи побожно пам'ять наших просвітителів, вірні,* вдячно вживаймо.* Радуйтеся, пресвітлі світильники,* ви бо промінням богопізнання просвітили слов'янські країни.* Радуйтеся, добрі пастирі,* ви бо до купи зібрали духовні вівці, розсіяні по безвістях невірства,* і привели до Христа, Начальника Пастирів.* Його величаючи, ми вас прославляємо.

Ї нѣнѣ: Бѣенѣ: Безневѣстнаа дѣо:	Ї нѣнѣ: Богорѣченѣ: Безневѣстнаа дѣо:	І нині: Тріоді. ————	І нині: <i>Тріоді або</i> Христос Господь, мій Творець і Спаситель, Пречиста,* вийшов з твого лона і в мене зодягнувся,* визволивши Адама з первісного прокляття.* Тому тобі, Пречиста, як Богоматері й Діві,* невгомно співаємо з ангелом:* Радуйся! Справді, радуйся Владарко,* Провіднице і Покрове, та й спасіння душ наших.

г) Тропар

У богослужбових книгах XVII-XIX століть не зустрічаємо спільної служби святим Кирилу і Методію, тому й тропарів теж немає. Щодо XX століття, то у виданнях *Вечірня і Утреня 1912*³⁶⁰, *1937*³⁶¹ та *1945*³⁶² є вміщено тропар свята.

Молитвослов 1975 року має також тропар на дане свято³⁶³. *Молитвослов 1990 року* подає даний тропар у місяцеслові³⁶⁴.

Для порівняння *тропарів* із різних видань подаємо їх у наступній таблиці:

³⁶⁰ Служба святим апостолам славян Методія і Кирила, Велика Вечірня, Тропар // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ на празники неподвижні* [...], Жовква: Печатня ОО. Василян 1912, 385.

³⁶¹ Служба святим апостолам славянським Кирила і Методія, Велика Вечірня, Тропар // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ та інші богослуження на всі неділі і свята цілого року*. Друге поправлене видання. Жовква 1937, 308.

³⁶² Служба святим апостолам славянським Кирила і Методія, Велика Вечірня, Тропар // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ та інші богослуження на всі неділі і свята цілого року*, Мюнхен: Видавництво ОО. Каслиан у Мюнхені 1945, 636.

³⁶³ Служба святим Кирилу і Методію, Учителів Слов'янських, Велика Вечірня, Тропар // *Молитвослов*, Рим 1975, 326.

³⁶⁴ Місяцеслов, Тропар святим рівноапостольним Кирилу і Методію // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 1296.

<i>ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ</i> [...] Жовква 1912 ³⁶⁵	<i>ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ</i> [...] Мондер 1945 ³⁶⁶	<i>МОЛИТВОСЛОВ</i> Рим 1975 ³⁶⁷	<i>МОЛИТВОСЛОВ</i> Рим-Торонто 1990 ³⁶⁸
По Нїнѣ ѿпѣціаешн: Тропарь, Гласъ д̄. Ѣкѡ апловъ ѣднноравнїи,* њ словѣнскїхъ странъ оучїтелїе,* Күрілле њ Ме,д,одїе богомѹдрїи,* Бл҃кѹ всѣхъ молїте,* всѣ їзѹкїи словѣнскїа оутвердїти вх правослѣвїи њ ѣдннomyслїи,* оумнрїти мїрх,* њ спїтї дшѣ нашѣ.	По Нїнѣ ѿпѣціаешн: Троп. Гласъ д̄. Ѣкѡ апловъ ѣднноравнїи,* њ словѣнскїхъ странъ оучїтелїе,* Күрілле њ Ме,д,одїе богомѹдрїи,* Бл҃кѹ всѣхъ молїте,* всѣ їзѹкїи словѣнскїа оутвердїти вх правослѣвїи њ ѣдннomyслїи,* оумнрїти мїрх,* њ спїтї дшѣ нашѣ.	Тропар (г. 4): Рівноапостольні Кириле й Методїю,* богомудрі вчителї слов'янських країн!* Молїть Владику всіх, щоб усї слов'янські народи* утвердилися в їстинній Христовїй вірї й єдностї* та щоб він примирив світ і спас душі наші.	<i>Тропар святих</i> (г. 4): Рівноапостольні Кириле й Методїю,* богомудрі вчителї слов'янських країн!* Молїть Владику всіх, щоб усї слов'янські народи* утвердилися в їстинній Христовїй вірї й єдностї* та щоб він примирив світ і спас душі наші.
Слѣва: њ нїнѣ: Б҃ченх: Ѣже ѿ вѣка:	Слѣва: Ѣ нїнѣ: Б҃ченх Ѣже ѿ вѣка:		

Б. Велика Утрєня

Утрєня є наступним богослужінням, де є представленні літургїйні тексти свята в честь святих рівноапостольних Кирила і Методїя. На даному богослужінні є змінні частини, такі як: *тропарї на «Бог Господь», тропарї сїдальні, величання, третїй сїдальний тропар, прокімен, євангельське читання, стихира по 50-му псалмі, канон, світильний, стихирї на псалмі похвальному*. У богослужбових виданнях XVII-XIX столїть ми не зустрічаємо жодної згадки про тексти для даного свята.

³⁶⁵ Служба святим апостолам славян Методїя і Кирила, Велика Вечірня, Тропар // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ на празники неподвижні* [...], Жовква: Печатня ОО. Василян 1912, 385.

³⁶⁶ Служба святим апостолам славянським Кирила і Методїя, Велика Вечірня, Тропар // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ та інші богослужєння на всї недїли і свѣта цїлого рокѹ*, Мондер: Видавництво ОО. Касилян у Мондерї 1945, 636.

³⁶⁷ Служба святим Кирилу і Методїю, Учителїв Слов'янських, Велика Вечірня, Тропар // *Молитвослов*, Рим 1975, 326.

³⁶⁸ Місяцеслов, Тропар святим рівноапостольним Кирилу і Методїю // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 1296.

а) Тропарі на «Бог Господь»

Найпершою змінною частиною на Утрени є *тропарі на «Бог Господь»*. Збірник *Вечірня і Утреня 1912* року приписує співати на «Бог Господь» тропар святим двічі, а *Слава, і нині: Богородичний*³⁶⁹. Наступні видання того ж збірника *Вечірня і Утреня 1937*³⁷⁰ та *1945*³⁷¹ років подають ті ж самі рубрики.

У виданні *Молитвослова 1975*³⁷² року немає ніяких вказівок щодо цієї частини богослужіння, так само як і в *Молитвослові 1990*³⁷³ року нічого не приписується.

б) Сідальні тропарі

Сідальні тропарі, як і всі змінні частини *Утрени* до даного свята, вперше ми зустрічаємо у ХХ столітті, а саме у жовківському виданні *Вечірня і Утреня 1912*³⁷⁴ року. Наступні видання *Вечірня і Утреня 1937*³⁷⁵ та *1945*³⁷⁶ років теж вміщують ці *сідальні тропарі*.

Молитвослов 1975 року не містить даних *сідальних*, проте вказує брати *перший і другий сідальні з Тріоди*³⁷⁷, а в *Молитвослові 1990* року ці *сідальні*

³⁶⁹ Служба святим апостолам славян Методія і Кирила, Велика Утреня, Тропарі на «Бог Господь» // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ на празники неподвижні* [...], Жовква: Печатня ОО. Василян 1912, 386.

³⁷⁰ Служба святим апостолам славянським Кирила і Методія, Велика Утреня, Тропарі на «Бог Господь» // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ* та інші богослуження на всі неділі і свята цілого року. Друге поправлене видання. Жовква 1937, 309.

³⁷¹ Служба святим апостолам славянським Кирила і Методія, Велика Утреня, Тропарі на «Бог Господь» // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ* та інші богослуження на всі неділі і свята цілого року, Монах: Видавництво ОО. Василян у Монах 1945, 637.

³⁷² Служба святим Кирилу і Методію, Учителів Слов'янських, Велика Утреня, Сідальні тропарі // *Молитвослов*, Рим 1975, 325-328.

³⁷³ Служба святим Кирилу і Методію, Учителів Слов'янських, Велика Утреня, // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 899-905.

³⁷⁴ Служба святим апостолам славян Методія і Кирила, Велика Утреня, Сідальні тропарі // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ на празники неподвижні* [...], Жовква: Печатня ОО. Василян 1912, 386.

³⁷⁵ Служба святим апостолам славянським Кирила і Методія, Велика Утреня, Сідальні тропарі // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ* та інші богослуження на всі неділі і свята цілого року. Друге поправлене видання. Жовква 1937, 309.

³⁷⁶ Служба святим апостолам славянським Кирила і Методія, Велика Утреня, Сідальні тропарі // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ* та інші богослуження на всі неділі і свята цілого року, Монах: Видавництво ОО. Василян у Монах 1945, 637.

³⁷⁷ Служба святим Кирилу і Методію, Учителів Слов'янських, Велика Утреня, // *Молитвослов*, Рим 1975, 327.

тропарі є подані, але на *Слава і нині*: є примітка за якою можна брати тропарі з *Триоди*, або *богородичний сідальний октоїха* за гласом сідального³⁷⁸.

Тексти та порядок *сідальних тропарів* із деяких видань подаємо для порівняння в таблиці:

<i>ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ</i> [...] Жовква 1912 ³⁷⁹	<i>ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ</i> [...] Мондер 1945 ³⁸⁰	<i>МОЛИТВОСЛОВ</i> Рим 1975 ³⁸¹	<i>МОЛИТВОСЛОВ</i> Рим-Торонто 1990 ³⁸²
Сідальни по першім стихословію Гласъ г̃. Трѡицѣ живоначальнѣй, ѡже немолчнѡ славолѡбѣтѣ ѡгггскїѡ силы,* ѡ ѡже велелггснѡ ко ггзѡцѣхѣ проповѣдасте,* нынѣ ко свѣтѣ непретѣпнѣмѣ предстоѡще,* молїтееѡ прилѣжнѡ, Кѡрїлле ѡ Медодїе,* долговѣ разрѣшенїе даровати ѡ вѣчнагѡ ѡсѣжденїѡ ѡзбавити,* люкѡвїю пѡматѣ вѡшѣ почитѡющїхѣ.	Сідальни по першім стихословію Гласъ г̃. Трѡицѣ живоначальнѣй, ѡже немолчнѡ славолѡбѣтѣ ѡгггскїѡ силы,* ѡ ѡже велелггснѡ ко ггзѡцѣхѣ проповѣдасте,* нынѣ ко свѣтѣ непретѣпнѣмѣ предстоѡще,* молїтееѡ прилѣжнѡ, Кѡрїлле ѡ Медодїе,* долговѣ разрѣшенїе даровати ѡ вѣчнагѡ ѡсѣжденїѡ ѡзбавити,* люкѡвїю пѡматѣ вѡшѣ почитѡющїхѣ.	1-ий і 2-ий Сідальні з Триоди —————	Сідальні 1 (г. 3): Пресвяту Тройцю – початок життя,* що її безперестанно прославляють ангельські сили,* ви, Кириле й Методїю, між народами проповідували.* Сьогодні, коли перебуваєте у світлі непрístupному,* молїться, щоб одержати прощення гріхів і спастися від вічного осуду нам,* що з любов'ю прославляємо вашу пам'ять.
Слава: ѡ нынѣ:	Слава: Ѡ нынѣ:	—————	Слава і нині: <i>Триоди</i> або Тебе, що стала

³⁷⁸ Служба святим Кирилу і Методїю, Учителів Слов'янських, Велика Утреня, Сідальні тропарі // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 902.

³⁷⁹ Служба святим апостолам славян Методїя і Кирила, Велика Утреня, Сідальні тропарі // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ на празники неподвижні* [...], Жовква: Печатня ОО. Василян 1912, 386.

³⁸⁰ Служба святим апостолам славянським Кирила і Методїя, Велика Утреня, Сідальні тропарі // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ* та інші богослуження на всі неділі і свята цілого року, Мондер: Видавництво ОО. Василян у Мондері 1945, 637.

³⁸¹ Служба святим Кирилу і Методїю, Учителів Слов'янських, Велика Утреня, Сідальні тропарі // *Молитвослов*, Рим 1975, 327

³⁸² Служба святим Кирилу і Методїю, Учителів Слов'янських, Велика Утреня, Сідальні тропарі // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 902.

Б҃ченз, Гл̄ д̄, Д҃бо всеп҃ѣтаа:	Б҃городиченз, Гл̄азз д̄. Д҃бо всеп҃ѣтаа:		посередницею спасіння роду нашого,* оспівуємо, Богородице Діво,* бо тілом, яке від тебе прийняв Син твій, і Бог наш,* зазнав на хресті страждань* і визволив нас із тління, як чоловіколюбець.
Сідални по другім стихословію Гл̄азз ҃. Да рад̄шютса днесь роды словенстїн,* свацїенншю п̄амать с҃тїтелей богом̄дрых свѣтлш п̄рдншюце,* ѿми бо начаса на сроднѣмз намз ѡзыцѣ словенстѣмз,* дїтшргїа бж҃твеннаа ѿ всє церкѡвное слшженїе соверш̄атиса,* ѿ тѣмз незчерп̄аемый клад̄зъ воды текшщїа въз жїзнь вѣчншю дадєса намз,* ѡ неажє пїюще не прест̄анемз велич̄ати васз, Кврїлле ѿ Мед̄одїе:* вы же во славѣ с҃тїхз весел̄щеса, молн̄теса прнлѣжнш,* спастн̄са дшш̄амз нашымз.	Сідални по другім стихословію Гл̄азз ҃. Да рад̄шютса днесь роды словенстїн,* свацїенншю п̄амать с҃тїтелей когом̄дрых свѣтлш п̄рдншюце,* ѿми бо начаса на сроднѣмз намз ѡзыцѣ словенстѣмз,* дїтшргїа кожєс҃твеннаа ѿ всє церкѡвное слшженїе соверш̄атиса,* ѿ тѣмз незчерп̄аемый клад̄зъ воды текшщїа въз жїзнь вѣчншю дадєса намз,* ѡ неажє пїюще не прест̄анемз велич̄ати васз, Кврїлле ѿ Мед̄одїе:* вы же во славѣ с҃тїхз весел̄щеса, молн̄теса прнлѣжнш,* спастн̄са дшш̄амз нашымз.	—————	2 (с. 3): Нехай радуються сьогодні слов'янські народи,* пам'ять богомудрих учителів світло святкуючи,* бо вони перші почали правити божественну Літургію* і всі служби церковні слов'янською мовою* і тим дали нам невичерпну криницю води,* що тече в життя вічне.* Поки ми з неї будемо пити, не перестанемо прославляти вас,* Кириле й Методію;* а ви, утішаючись славою з усіма святими,* моліться за спасіння душ наших.
Слава: ѿ нынѣ:	Слава: ѿ нынѣ:	—————	Слава і нині:Триоди або Радуйся, Брамо

БЧЕНХ, Гл Д, ТРЕВОЛНЕНІН:	БЧЕНХ, ГЛАСХ Д. ТРЕВОЛНЕНІН:		Господня непрохідна!* Радуйся, Охороно і Покрове тих, що до тебе приходять!* Радуйся, тиха Пристане і Вседіво,* що свого Творця і Бога тілом породила!* Молись безупинно за тих, що прославляють* і почитають Народженого від тебе.

в) Величання

У виданні *Вечірня і Утреня 1912* року є присутній текст *Величання* для святих Кирила і Методія³⁸³. Цей текст є окремим і не співпадає з будь-яким іншим Величанням із загальних служб святым. Ідентичний текст цього піснеспіву подано у виданнях збірника *1937*³⁸⁴ та *1945*³⁸⁵ років.

*Молитвослов 1975*³⁸⁶ року містить *Величання*, як і *Молитвослов 1990*³⁸⁷ року. Видання *Вечірня і Утреня* не містять стихів до Величання, а вказує брати їх зі служби святому Миколаю 5 грудня³⁸⁸. Проте *Молитвослов 1975*³⁸⁹ року та *1990* року подає Величання разом зі своїми стихами, відрізняються вони лише деякими відмінностями в перекладі³⁹⁰.

³⁸³ Служба святым апостолам славян Методія і Кирила, Велика Утреня, Величання // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ на празники неподвижні [...]*, Жовква: Печатня ОО. Василян 1912, 386.

³⁸⁴ Служба святым апостолам славянським Кирила і Методія, Велика Утреня, Величання // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ та інші богослуження на всі неділі і свята цілого року*. Друге поправлене видання. Жовква 1937, 309.

³⁸⁵ Служба святым апостолам славянським Кирила і Методія, Велика Утреня, Величання // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ та інші богослуження на всі неділі і свята цілого року*, Мюнхен: Видавництво ОО. Василян у Мюнхені 1945, 637.

³⁸⁶ Служба святым Кирилу і Методію, Учителів Слов'янських, Велика Утреня, Величання // *Молитвослов*, Рим 1975, 327.

³⁸⁷ Служба святым Кирилу і Методію, Учителів Слов'янських, Велика Утреня, Величання // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 902-903.

³⁸⁸ Мінея // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ на празники неподвижні [...]*, Жовква: Печатня ОО. Василян 1912, 386.

³⁸⁹ Служба Кирилу і Методію, апостолів Слов'ян, Велика Утреня, Величання // *Молитвослов*, Рим 1975, 327.

³⁹⁰ Служба святым Кирилу і Методію, Учителів Слов'янських, Велика Утреня, Величання // *Молитвослов*, Рим 1975, 327.

Тексти *Величання* для порівняння із різних видань представляємо в наступній таблиці:

<i>ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ</i> [...] Жовква 1912 ³⁹¹	<i>ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ</i> [...] Мондер 1945 ³⁹²	<i>МОЛИТВОСЛОВ</i> Рим 1975 ³⁹³	<i>МОЛИТВОСЛОВ</i> Рим-Торонто 1990 ³⁹⁴
ТѢЖЕ ПОЛУЕЛѢЙ Н ВЕЛИЧАНІА ВЕЛИЧАЕМЪ ВАСЪ, СѢТИН РАВНОАПОСТОЛНИН МЕДОДІЕ Н КИРИЛЕ, ВСѦ СЛОВѢНСКІА СТРАНЫ ОУЧЕНЬМИ СВОИМИ ПРОСВѢТИВШЫА, Н КО ХРІСТУ ПРИВЕДШЫА.	ПО ПОЛУЕЛѢН ВЕЛИЧАНІА ВЕЛИЧАЕМЪ ВАСЪ, СѢТИН РАВНОАПОСТОЛНИН МЕДОДІЕ Н КИРИЛЕ, ВСѦ СЛОВѢНСКІА СТРАНЫ ОУЧЕНЬМИ СВОИМИ ПРОСВѢТИВШЫА, Н КО ХРІСТУ ПРИВЕДШЫА.	Величаємо вас, святі рівноапостольні, Кириле і Методію,* що всі слов'янські країни своім навчанням просвітили* і до Христа привели. Стихи: – По всій землі розійшлась їх проповідь, і до кінців уселенної їхнє слово. – Від сходу сонця і до заходу хвальне ім'я Господнє. – Господь народові своєму дасть силу, Господи благословить народ свій миром.	Величаємо вас, святі рівноапостольні Методію і Кириле,* що всі слов'янські країни своїм навчанням просвітили* і до Христа привели. <i>Стих:</i> По всій землі залунав їх голос, на край світу – їхні слова. <i>Стих:</i> Від сходу сонця і до заходу хвальне ім'я Господнє. <i>Стих:</i> Я оповів про справедливість на великім зборі.

³⁹¹ Служба святым апостолам славян Методія і Кирила, Велика Утреня, Величання // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ на празники неподвижні* [...], Жовква: Печатня ОО. Василян 1912, 386.

³⁹² Служба святым апостолам славянським Кирила і Методія, Велика Утреня, Величання // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ та інші богослуження на всі неділі і свята цілого року*, Мондер: Видавництво ОО. Василян у Мондері 1945, 637.

³⁹³ Служба Кирилу і Методію, апостолів Слов'ян, Велика Утреня, Величання // *Молитвослов*, Рим 1975, 327.

³⁹⁴ Служба святым Кирилу і Методію, Учителів Слов'янських, Велика Утреня, Величання // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 902-903.

з) Третій сідальний тропар

Даний Сідальний з Слава, і нині: Богородичним є присутній у службі даного свята в збірниках *Вечірня і Утреня 1912*³⁹⁵, *1937*³⁹⁶ та *1945*³⁹⁷ років.

Подібний Сідальний тропар також містить *Молитвослов 1975* року, але без богородичного³⁹⁸. Видання *Молитвослова 1990* року також має цей сідальний, але без богородичного³⁹⁹.

Тексти сідальних тропарів із деяких видань для порівняння подаємо в таблиці:

<i>ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ</i> [...] Жовква 1912 ⁴⁰⁰	<i>ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ</i> [...] Мондер 1945 ⁴⁰¹	<i>МОЛИТВОСЛОВ</i> Рим 1975 ⁴⁰²	<i>МОЛИТВОСЛОВ</i> Рим-Торонто 1990 ⁴⁰³
По величїанїи Сѣдальнѣ Гласѣ дѣ, Под. ѿвѣстѣ сѣи: Прїидїте просвѣтитѣ слѣ нѣша велегласнѣ хвалѣми почтїмѣ,* тїи ко їзѣки словѣнскїа, гласомѣ слѣва Бжїа погнѣвшыа,* манноу оученїа бгѣомѣ драго напїтїаша,* ѿ	По величїанїи Сѣдальнѣ Гласѣ дѣ. Под. ѿвѣстѣ сѣи: Прїидїте просвѣтитѣ слѣ нѣша велегласнѣ хвалѣми почтїмѣ,* тїи ко їзѣки словѣнскїа, гласомѣ слѣва Бжїа погнѣвшыа,* манноу оученїа бгѣомѣ драго напїтїаша,* ѿ	Сідальний 3 (г.4 «Явився еси»): Урочисто вшануймо похвальними пїснями наших просвїтїтелїв.* Бо вони манноу богомудрого вчення нагодували слов'янскї народи,* що від голоду на Боже	Сідальний (з. 4): Прийдїмо ѿ урочисто похвальними пїснями вшануймо наших просвїтїтелїв.* Бо вони манноу богомудрого вчення нагодували слов'янскї народи,* що загибали від голоду на Боже слово;* ѿ вони просвїтили, немѣ

³⁹⁵ Служба святим апостолам славян Методїя і Кирила, Велика Утреня, Третїй сідальний тропар // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ на празники неподвижнї* [...], Жовква: Печатня ОО. Василян 1912, 387.

³⁹⁶ Служба святим апостолам славянським Кирила і Методїя, Велика Утреня, Третїй сідальний тропар // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ та їнші богослуженнѣ на всї недїлї і свѣта цїлого рокѣ*, Дрѣге попракленѣ виданнѣ. Жовква 1937, 309-310.

³⁹⁷ Служба святим апостолам славянським Кирила і Методїя, Велика Утреня, Третїй сідальний тропар // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ та їнші богослуженнѣ на всї недїлї і свѣта цїлого рокѣ*, Мондер: Видавництво ОО. Василян у Мондерї 1945, 637-638.

³⁹⁸ Служба Кирилу і Методїю, апостолїв Слов'ян, Велика Утреня, Третїй сідальний тропар // *Молитвослов*, Рим 1975, 327.

³⁹⁹ Служба святим Кирилу і Методїю, Учителїв Слов'янських, Велика Утреня, Третїй сідальний тропар // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 903.

⁴⁰⁰ Служба святим апостолам славян Методїя і Кирила, Велика Утреня, Третїй сідальний тропар // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ на празники неподвижнї* [...], Жовква: Печатня ОО. Василян 1912, 387.

⁴⁰¹ Служба святим апостолам славянським Кирила і Методїя, Велика Утреня, Третїй сідальний тропар // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ та їнші богослуженнѣ на всї недїлї і свѣта цїлого рокѣ*, Мондер: Видавництво ОО. Василян у Мондерї 1945, 637-638.

⁴⁰² Служба Кирилу і Методїю, апостолїв Слов'ян, Велика Утреня, Третїй сідальний тропар // *Молитвослов*, Рим 1975, 327.

⁴⁰³ Служба святим Кирилу і Методїю, Учителїв Слов'янських, Велика Утреня, Третїй сідальний тропар // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 903.

ПРЕЛОЖЕНІЕМЪ БЛАГОВѢСТІА СЫНА ГРОМОВА НА СРОДНЮЮ ИМЪ ВЕРѢДЪ, ІАКЪ ЛЪЧЕЮ СОЛНЕЧНОЮ ПРОСВѢТІША,* Ѡ НЕАЖЕ И МЫ ѠЗАРЕНІЕ ПРІЕМШЕ, БЛАГОДАРСТВЕННО ВОЗЗОВЕМЪ:* РАДЪИТЕСА, КИРИЛЕ И МЕТОДІЕ ПРИСНОСЛАВНИИ.	ПРЕЛОЖЕНІЕМЪ БЛАГОВѢСТІА СЫНА ГРОМОВА НА СРОДНЮЮ ИМЪ ВЕРѢДЪ, ІАКЪ ЛЪЧЕЮ СОЛНЕЧНОЮ ПРОСВѢТІША,* Ѡ НЕАЖЕ И МЫ ѠЗАРЕНІЕ ПРІЕМШЕ, БЛАГОДАРСТВЕННО ВОЗЗОВЕМЪ:* РАДЪИТЕСА, КИРИЛЕ И МЕТОДІЕ ПРИСНОСЛАВНИИ.	слово загибали,* і їх просвітили, немов промінням сонця,* перекладом Христової Благовісті на їхню рідну мову.* І ми, приймавши через них євангельське просвічення,* вдячно закличмо:* Радуйтеся, всехвальні Кириле і Методію!	промінням сонця,* перекладом на їхню мову Благовісті сина Грому,* від якої і ми, приймавши світло, вдячно закличмо:* Радуйтеся, всехвальні Кириле і Методію!
СЛОВА: И НИИЧЕ: БЧЕНЪ, ПРЕДСТАТЕЛНИЦЕ:	СЛОВА: И НИИЧЕ: БЧЕНЪ ПРЕДСТАТЕЛНИЦЕ НЕОБОРИМАА ѠСКОРБЛЕМОУХЪ:	_____	_____

д) Прокімен

Окремого прокімена на *утрені* до даного свята ми не зустрічаємо у всіх виданнях. Проте збірник *Вечірня і Утреня 1912*⁴⁰⁴ року посилає на прокімен служби 30 січня Трьом Святителям⁴⁰⁵. Цю ж саму рубрику містять і наступні видання *Вечірня і Утреня 1937*⁴⁰⁶ та *1945*⁴⁰⁷ років.

Молитвослов 1975 року видання взагалі не подає жодної згадки про даний прокімен⁴⁰⁸. Проте *Молитвослов 1990* року подає той самий прокімен, що у попередніх виданнях⁴⁰⁹.

Тексти цього прокімена із деяких видань подаємо для порівняння в таблиці:

⁴⁰⁴ Служба святим апостолам славян Методія і Кирила, Велика Утреня, Прокімен // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ на празники неподвижні [...]*, Жовква: Печатня ОО. Василян 1912, 387.

Служба святим апостолам славян Методія і Кирила, Велика Утреня, Прокімен // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ на празники неподвижні [...]*, Жовква: Печатня ОО. Василян 1912, 387.237.

⁴⁰⁶ Дана рубрика є вказана, але не співпадає з посиланням на сторінку. // Служба святим апостолам славянським Кирила і Методія, Велика Утреня, Прокімен // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ та інші богослуження на всі неділі і свята цілого року. Друге поправлене видання*. Жовква 1937, 310.

⁴⁰⁷ Служба святим апостолам славянським Кирила і Методія, Велика Утреня, Прокімен // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ та інші богослуження на всі неділі і свята цілого року*, Мондєр: Видавництво ОО. Василян у Мондєрі 1945, 637-638.

⁴⁰⁸ Служба Кирилу і Методію, апостолів Слов'ян, Велика Утреня, Прокімен // *Молитвослов*, Рим 1975, 327.

⁴⁰⁹ Служба святим Кирилу і Методію, Учителів Слов'янських, Велика Утреня, Прокімен // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 903.

Євангельське читання на утрени із деяких видань для порівняння представляємо в наступній таблиці:

<i>ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ</i> [...] Жовква 1912 ⁴¹⁹	<i>ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ</i> [...] Мондер 1945 ⁴²⁰	<i>МОЛИТВОСЛОВ</i> Рим 1975 ⁴²¹	<i>МОЛИТВОСЛОВ</i> Рим-Торонто 1990 ⁴²²
Ѣ́вѣліе Ѡ́ І̀во́ана, з҃ач. л҃с.	Ѣ́вѣліе Ѡ́ І̀во́ана, з҃ач. л҃с.	—	<i>Євангеліє: Ів. 10:9-16</i>

є) Стихира по 50-му псалмі

Щодо цієї змінної частини Утрени, то окремої *стихири* не знаходимо у виданні 1912⁴²³, 1937⁴²⁴ та 1945⁴²⁵ років. Тут є лише вказівка співати стихиру наславника з стихир на «Господи взиваю я».

Молитвослов 1975⁴²⁶ року теж не містить окремої *стихири*, але відсилає до стихир на «Господи взиваю я» з вечірні того ж свята. Проте, у *Молитвослові* 1990 року ми знаходимо окремо *стихиру по 50-му псалмі*⁴²⁷.

Для порівняння подаємо тексти *стихири* із деяких видань, які співаються по 50-му псалмі у наступній таблиці:

⁴¹⁹ Служба святим апостолам славян Методія і Кирила, Велика Утрень, Євангеліє // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ на празники неподвижні* [...], Жовква: Печатня ОО. Василян 1912, 387.

⁴²⁰ Служба святим апостолам славянським Кирила і Методія, Велика Утрень, Євангеліє // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ та інші богослуження на всі неділі і свята цілого року*, Мондер: Видавництво ОО. Василян у Мондері 1945, 638.

⁴²¹ Служба Кирилу і Методію, апостолів Слов'ян, Велика Утрень, // *Молитвослов*, Рим 1975, 325-327.

⁴²² Служба святим Кирилу і Методію, Учителів Слов'янських, Велика Утрень, Євангеліє // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 903.

⁴²³ Служба святим апостолам славян Методія і Кирила, Велика Утрень, Стихира по 50-му псалмі // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ на празники неподвижні* [...], Жовква: Печатня ОО. Василян 1912, 387.

⁴²⁴ У цьому виданні, щодо даної *стихири* є вказано помилкове посилання на цю *стихиру*. // Служба святим апостолам славянським Кирила і Методія, Велика Утрень, Стихира по 50-му псалмі // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ та інші богослуження на всі неділі і свята цілого року*. Друге поправлене видання. Жовква 1937, 310.

⁴²⁵ Служба святим апостолам славянським Кирила і Методія, Велика Утрень, Стихира по 50-му псалмі // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ та інші богослуження на всі неділі і свята цілого року*, Мондер: Видавництво ОО. Василян у Мондері 1945, 638.

⁴²⁶ Є неправильно вказане посилання на сторінку. // Служба Кирилу і Методію, апостолів Слов'ян, Велика Утрень, Стихира по 50-му псалмі // *Молитвослов*, Рим 1975, 327.

⁴²⁷ Служба святим Кирилу і Методію, Учителів Слов'янських, Велика Утрень, Стихира по 50-му псалмі // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 903-904.

ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ [...] Жовква 1912 ⁴²⁸	ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ [...] Мондер 1945 ⁴²⁹	МОЛИТВОСЛОВ Рим 1975 ⁴³⁰	МОЛИТВОСЛОВ Рим-Торонто 1990 ⁴³¹
по ꙗ. Ѡламмѣ Ст҃їхїра Гл. Ѡ. Ѡплѡмѡмъ Ѡдннѡрѡвнѡмъ,* Ѡерѡрхѡвѡмъ ѡудѡбрѣнїе,* Ѡзѡмѡвѡмъ словѣнскѡхъ прѡсвѣтїтѣлѡмъ ꙗ тѣплѡмъ застѡпнїкѡмъ,* прїдїтѣ прѡзднѡлюбѡцѡмъ, похвѡлнѡмъмъ прѣнїн воспоѡмъмъ, гл҃гѡлюще:* рѡдѡщїеѡ, Кѡрїалѣ, кѡгѡслѡвїѡмъ тѡрѡкѡ злѡтѡковѡннѡмъ,* чѡнствѡ ст҃їѡмъ Тѡрїѡцѡ подѡбїемъ ѡслнѣчнѡмъ ѡмѡснївѡмъмъ,* ꙗ чѡмъ слѡхѡлнѡмъ ѡуѡстѡ л҃гарѡнскѡмъмъ зѡгрѡдївѡмъмъ,* рѡдѡщїеѡ ꙗ тѡмъ ѡмъ нїмъ, Мѡдѡдїе,* Ѡдннѡмѡдреннѡмъ подѡвнзѡвѡщїеѡмъ,* мѡлїтѡвѡмъмъ ꙗ знѡменїн чѡмъ спѡспѣшѡстѡвѡмъмъ:* ꙗ нѡнѡмъ, Ѡцѡмъ всѡклѡжѣннїн,* не прѡстѡїтѣ мѡлѡщїеѡмъ Ѡ нѡсѡмъ Хрїстѡмъ Бѡгѡмъ,* вѡкрѡю ꙗ лѡвѡбїю вѡсѡмъ вѡлнчѡюцїнѡмъмъ.	по ꙗ. Ѡламмѣ Ст҃їхїра Гл. Ѡ. Ѡплѡмѡмъ Ѡдннѡрѡвнѡмъмъ,* Ѡерѡрхѡвѡмъ ѡудѡбрѣнїе,* Ѡзѡмѡвѡмъ словѣнскѡхъ прѡсвѣтїтѣлѡмъ ꙗ тѣплѡмъ застѡпнїкѡмъ,* прїдїтѣ прѡзднѡлюбѡцѡмъ, похвѡлнѡмъмъ прѣнїн воспоѡмъмъ, гл҃гѡлюще:* рѡдѡщїеѡ, Кѡрїалѣ, кѡгѡслѡвїѡмъ тѡрѡкѡ злѡтѡковѡннѡмъ,* чѡнствѡмъмъ свѡтѡмъ Тѡрїѡцѡмъ подѡбїемъ ѡслнѣчнѡмъ ѡмѡснївѡмъмъ,* ꙗ чѡмъ слѡхѡлнѡмъ ѡуѡстѡ л҃гарѡнскѡмъмъ зѡгрѡдївѡмъмъ,* рѡдѡщїеѡ ꙗ тѡмъ ѡмъ нїмъ, Мѡдѡдїе,* Ѡдннѡмѡдреннѡмъ подѡвнзѡвѡщїеѡмъ,* мѡлїтѡвѡмъмъ ꙗ знѡменїн чѡмъ спѡспѣшѡстѡвѡмъмъ:* ꙗ нѡнѡмъ, Ѡцѡмъ всѡклѡжѣннїн,* не прѡстѡїтѣ мѡлѡщїеѡмъ Ѡ нѡсѡмъ Хрїстѡмъ Бѡгѡмъ,* вѡкрѡю ꙗ лѡвѡбїю вѡсѡмъ вѡлнчѡюцїнѡмъмъ.	Стихирѡ по пс.50: (г.2) Якїмї духѡвнїмї пїснѡмї звѡлнчїмѡ вѡс, Свѡтїтѣлї?* Вї бѡ длѡ спѡсїннѡ слѡв'ѡн по- ѡпѡстѡльскї тѡдїлїсѡмъ* і бѡгѡтѡ нѡтѡмїлїсѡмъ длѡ їхнѡгѡ прѡсвѣчѣннѡ свѡтлѡмъ бѡгѡпїзнѡннѡ.* Дѡ нѡгѡ вїдчїнїлї вї зѡмкнѣнї рѡнїше дѡвѣрї* вїнѡїдѣннѡмъ слѡв'ѡнскѡгѡ пїснѡмъ,* щѡб і мї, ввїйшѡвшї в нїх, пїзнѡлї тѡїнї Хрїстѡвѡгѡ Ѡвѡнгѡлїѡ* тѡ щѡб прїїнѡлї вїд Хрїстѡ Бѡгѡ мїр і вѡлнчї мїлїстѡ.	(г. б); Свѡтлїмъ жїтнѡмъмъ вѡшїмъ, рѡвнѡпѡстѡльнї Вчїтѣлї,* вї, як зѡрї небѡснї, зѡсѡїлї нѡ чѡрѡвнѡмъ небѡсхїлї.* Мѡрежѡю вѡшѡгѡ нѡвчѡннѡмъ вї ѡлѡвїлї Хрїстѡвї бѡгѡтѡмъмъ рѡдїв* тѡ пѡлнѡлї дѡ нѡпрїстѡпнѡгѡ свѡтлѡ.* Тѡмъ вї рѡзѡмъ з ѡнгѡлѡмї нїнї прѡбѡвѡстѡе,* щѡ свѡткѡемѡ прѡд Гѡспѡдѡмъмъ вѡшѡ пѡмѡтѡ.

⁴²⁸ Служба свѡтїмъ апѡстѡлѡмъмъ слѡв'ѡн Мѡдѡдїѡмъ і Кїрїлѡмъ, Вѡлнчѡ Утѡрѡнѡ, Стїхирѡ по 50-мѡ псѡлмї // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ нѡ прѡзнїкї непѡдѡвїжнї* [...], Жѡвкѡвѡ: Пѡчѡтнѡ ОО. Вѡсїлїѡн 1912, 387.

⁴²⁹ Служба свѡтїмъ апѡстѡлѡмъмъ слѡв'ѡнскїмъ Кїрїлѡмъ і Мѡдѡдїѡмъ, Вѡлнчѡ Утѡрѡнѡ, Стїхирѡ по 50-мѡ псѡлмї // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ* тѡ іншї бѡгѡслѡжѣннѡ нѡ вѡсї недѡлї і свѡтѡ цїлѡгѡ рѡкѡмъ, Мѡндѡр: Кїдѡкнїцѡтѡ ОО. Вѡсїлїѡн у Мѡндѡрѡ 1945, 638.

⁴³⁰ Служба Кїрїлѡмъ і Мѡдѡдїѡмъ, апѡстѡлѡмъ Слѡв'ѡн, Вѡлнчѡ Утѡрѡнѡ, Стїхирѡ по 50-мѡ псѡлмї // *Молїтѡвѡслѡв*, Рїм 1975, 327.

⁴³¹ Служба свѡтїмъ Кїрїлѡмъ і Мѡдѡдїѡмъ, Учїтѣлїмъ Слѡв'ѡнскїмъ, Вѡлнчѡ Утѡрѡнѡ, Стїхирѡ по 50-мѡ псѡлмї // *Молїтѡвѡслѡв*, Рїм – Тѡрѡнтѡ 1990, 903-904.

ж) Канон

Видання *Вечірня і Утреня*, які містять службу святих Кирила і Методія, не мають окремого канону свята. Проте у виданнях 1912⁴³², 1937⁴³³ та 1945⁴³⁴ років є рубрика, яка вказує співати ірмоси канону Богородиці.

У *Молитвослові* 1975⁴³⁵ року немає жодної згадки про канон цього свята. Видання 1990 року містить лише 9-ту пісню, але ще є вказівка, щоб брати її тропарці з Тріоді⁴³⁶.

з) Сідальний по третій пісні та кондак-ікос по шостій пісні

Ці змінні частини Утрени зустрічаємо у *Збірниках* 1912⁴³⁷, 1937⁴³⁸ та 1945⁴³⁹ років.

У *Молитвослові* 1975 року видання не знаходимо цих частин Утрени, лише кондак, який подано на кінці *Вечірні* даного свята⁴⁴⁰. У *Молитвослові* 1990⁴⁴¹ року є лише кондак, який поданий у місяцеслові цього видання.

У нижче поданій таблиці представляємо ці змінні частини із деяких видань для порівняння.

⁴³² Служба святим апостолам славян Методія і Кирила, Велика Утреня, Канон // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ на празники неподвижні* [...], Жовква: Печатня ОО. Василян 1912, 387.

⁴³³ Служба святим апостолам славянським Кирила і Методія, Велика Утреня, Канон // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ та інші богослуження на всі неділі і свята цілого року*. Друге поправлене видання. Жовква 1937, 310.

⁴³⁴ Служба святим апостолам славянським Кирила і Методія, Велика Утреня, Канон // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ та інші богослуження на всі неділі і свята цілого року*, Мондєр: Видавництво ОО. Василян у Мондєрі 1945, 638.

⁴³⁵ Служба Кирилу і Методію, апостолів Слов'ян, Велика Утреня, // *Молитвослов*, Рим 1975, 325-328.

⁴³⁶ Служба святим Кирилу і Методію, Учителів Слов'янських, Велика Утреня, Канон // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 904.

⁴³⁷ Служба святим апостолам славян Методія і Кирила, Велика Утреня, Канон, Сідальний по 3-ій пісні і кондак-ікос по 6-ій пісні // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ на празники неподвижні* [...], Жовква: Печатня ОО. Василян 1912, 387-388.

⁴³⁸ Служба святим апостолам славянським Кирила і Методія, Велика Утреня, Канон, Сідальний по 3-ій пісні і кондак-ікос по 6-ій пісні // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ та інші богослуження на всі неділі і свята цілого року*. Друге поправлене видання. Жовква 1937, 310-311.

⁴³⁹ Служба святим апостолам славянським Кирила і Методія, Велика Утреня, Канон, Сідальний по 3-ій пісні і кондак-ікос по 6-ій пісні // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ та інші богослуження на всі неділі і свята цілого року*, Мондєр: Видавництво ОО. Василян у Мондєрі 1945, 638-639.

⁴⁴⁰ Служба Кирилу і Методію, апостолів Слов'ян, Велика Утреня, Кондак // *Молитвослов*, Рим 1975, 326-327

⁴⁴¹ Місяцеслов, Кондак святим рівноапостольним Кирилу і Методію // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 1296.

<i>ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ</i> [...] Жовква 1912 ⁴⁴²	<i>ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ</i> [...] Мондер 1945 ⁴⁴³	<i>МОЛИТВОСЛОВ</i> Рим 1975 ⁴⁴⁴	<i>МОЛИТВОСЛОВ</i> Рим-Торонто 1990 ⁴⁴⁵
По ї-ї пѣснѣ, Сѣдальнѣхъ Гл҃ахъ ѿ: О҃уподобнаѣхъ ѣсѣи солнцѣ Тр҃ицѣ сѣсѣю ѣдиносѣцинѣю, Куріале когодѣхновѣнне, во Образѣ сѣтѣа Тр҃ицѣ Зр҃имомѣ на нѣсѣи солнцѣ созданѣ кѣтѣи, гл҃а: подобѣе Бога О҃ца солнечный кр҃сгѣхъ ѣсѣтъ, не имѣи конца, ни начала, и ѣакѡже ѿ солнечна исходѣтъ лѣчѣ свѣта поднѣнѣю просвѣщающаа, сѣце ѿ Бога О҃ца раждѣетсѣ Сн҃хъ, О҃чѣе сѣанѣе, теплотѣ же вселѣннѣю оживляющаа, ѿ тогожде кр҃сга кѣпнѡ сѣ лѣчѣю иЗанвѣемаа, подобѣе дѣха сѣтѣагѡ, ѿ тогожде О҃ца и Сн҃а исходѣцаго: дѣвномѣ о҃учѣнѣю твоемѣ внимѣюще, и мы вѣ Тр҃оицѣ ѣдиномѣ Богѣ покланѣемсѣ, о҃блажѣа пѣмѣтъ	По ї-ї пѣснѣ, Сѣдальнѣхъ Гл҃ахъ ѿ: О҃уподобнаѣхъ ѣсѣи солнцѣ Тр҃ицѣ сѣсѣю ѣдиносѣцинѣю, Куріале когодѣхновѣнне, во Образѣ сѣтѣа Тр҃ицѣ Зр҃имомѣ на нѣсѣи солнцѣ созданѣ кѣтѣи, гл҃а: подобѣе Бога О҃ца солнечный кр҃сгѣхъ ѣсѣтъ, не имѣи конца, ни начала, и ѣакѡже ѿ кр҃сга солнечна исходѣтъ лѣчѣ свѣта поднѣнѣю просвѣщающаа, сѣце ѿ Бога О҃ца раждѣетсѣ Сн҃хъ, О҃чѣе сѣанѣе, теплотѣ же вселѣннѣю оживляющаа, ѿ тогожде кр҃сга кѣпнѡ сѣ лѣчѣю иЗанвѣемаа, подобѣе дѣха свѣтѣагѡ, ѿ тогожде О҃ца и Сн҃а исходѣцаго: дѣвномѣ о҃учѣнѣю твоемѣ внимѣюще, и мы вѣ Тр҃оицѣ ѣдиномѣ Бг҃ѣ покланѣемсѣ, о҃блажѣа пѣмѣтъ твою, достѡчѣдне.		

⁴⁴² Служба святым апостолам славян Методія і Кирила, Велика Утреня, Канон, Сідальний по 3-ій пісні і кондакікос по 6-ій пісні // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ на празники неподвижні* [...], Жовква: Печатня ОО. Василян 1912, 387-388.

⁴⁴³ Служба святым апостолам славянським Кирила і Методія, Велика Утреня, , Сідальний по 3-ій пісні і кондакікос по 6-ій пісні // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ та інші богослуження на великі неділі і свята цілого року*, Мондер: Видавництво ОО. Василян у Мондері 1945, 638-639.

⁴⁴⁴ Служба Кирилу і Методію, апостолів Слов'ян, Велика Утреня, Кондак // *Молитвослов*, Рим 1975, 326-327.

⁴⁴⁵ Місяцеслов, Кондак святым рівноапостольним Кирилу і Методію // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 1296.

твю, досточудне.			
Слава: ѿ нынѣ: Бченз. Превысшаа ѿглаз ѿ Херувимовз чтнѣишаа, предстателствомз сѣыхз Кврілаа ѿ Ме,одіа, на наше смирѣніе оумносерднса, молнмчнса, ѿзз глубиннѣ грѣховннѣ возведн, ѿ вѣчнаго оудженіа насз ѿзбавн, да кзпнмъ сз нѣмн тебе, Мѣрь свѣта ѿ Бгородицз, надѣждз вѣхз насз величѣемз.	Слава: ѿ нынѣ: Бченз Превысшаа ѿглаз ѿ Херувимовз чтнѣишаа, предстателствомз сѣыхз Кврілаа ѿ Ме,одіа, на наше смирѣніе оумносерднса, молнмчнса, ѿзз глубиннѣ грѣховннѣ возведн, ѿ вѣчнаго оудженіа насз ѿзбавн, да кзпнмъ сз нѣмн тебе, Мѣрь свѣта ѿ Бгородицз, надѣждз вѣхз насз величѣемз.	_____	_____
По ѿ-ѿ пѣснн, Кондакз, Глазз г. Сціѣннзю двѣнцз просвѣтѣтелей нашнхз почтѣмз, бжтвенныхз писаній преложѣніемз, ѿсточникз богопознаніа намз ѿсточнѣшнхз, ѿзз негѣже даже до днѣсз нескздно почерпающе, оублажѣемз васз, Кврілае ѿ Ме,одіе, престолз вѣшнаго предстоѣннхз, ѿ тѣплѣ молѣннхса ѿ дшѣхз нашнхз	По ѿ-ѿ пѣснн, Кондакз, Глазз г. Сціѣннзю двѣнцз просвѣтѣтелей нашнхз почтѣмз, бжтвенныхз писаній преложѣніемз, ѿсточникз богопознаніа намз ѿсточнѣшнхз, ѿзз негѣже даже до днѣсз нескздно почерпающе, оублажѣемз васз, Кврілае ѿ Ме,одіе, престолз вѣшнаго предстоѣннхз, ѿ тѣплѣ молѣннхса ѿ дшѣхз нашнхз.	Кондак (г. 3): Вшануймо священну двѣнку наших просвѣтѣтелѣв!* Ви перекладом божественных Писанѣ відкрили нам джерело богопознаннѣ,* з якого аж по сьогоднѣ щедро черпаемо.* Величаемо вас блаженными, Кириле ѿ Методію,* бо стоїте перед престолом Всевишнього;* молитѣся щиро за душі нашѣ.	Кондак <i>святых</i> (г. 3): Вшануймо священну двѣнку наших просвѣтѣтелѣв!* Ви перекладом божественных Писанѣ відкрили нам джерело богопознаннѣ,* з якого аж по сьогоднѣ щедро черпаемо.* Звеличуемо вас, Кириле ѿ Методію,* бо стоїте перед престолом Всевишнього і щиро молитѣся за душі нашѣ.
ѿкозз	ѿкозз	_____	_____

Въ добродѣтели просїавшыа Проповѣдники благочестїа, истинныа столпы и основанїа Цркве, трьбы бжтвенныа Хртóвыхъ догмáтвхъ, когносныа Оцы Ме,до,дїа и Кврїлла, прїидїте, вкрїи, восхвалїмъ: тїи ко мрáкъ некрїа ѿ насъ ѿгнавшє, и ѣреси нечестїа огнємъ дха попалївшє, преложєнїемъ писанїи рòдъ словєнскїи и зъ днвїа маслїны во блгоплòдню премѣнїша, и бжтвеннымъ крїенїемъ въ вкрѣ Хртóвѣ прїведóша, и вселєнню всю множєствомъ чдєєхъ исполнїша; тогò рáди и вѣнценóцы предстоáтъ вєдєржїтелю Бгѣ, къ нїмже возопїемъ: Оцы бжтвеннїи и равноапòстолнїи, молїтєса Хртѣ, даровáти всѣмъ племєнамъ словєнскимъ въ правовкрїи твєрдость и єднòмыслїє, оумрїтїи мїрхъ и спїтїи дшшы нашá.	Въ добродѣтели просїавшыа Проповѣдники благочестїа, истинныа столпы и основанїа Цркве, трьбы бжтвенныа Хртóвыхъ догмáтвхъ, когносныа Оцы Ме,до,дїа и Кврїлла, прїидїте, вкрїи, восхвалїмъ: тїи ко мрáкъ некрїа ѿ насъ ѿгнавшє, и ѣреси нечестїа огнємъ дха попалївшє, преложєнїемъ писанїи рòдъ словєнскїи и зъ днвїа маслїны во блгоплòдню премѣнїша, и бжтвеннымъ крїенїемъ въ вкрѣ Хртóвѣ прїведóша, и вселєнню всю множєствомъ чдєєхъ исполнїша; тогò рáди и вѣнценóцы предстоáтъ вєдєржїтелю Бгѣ, къ нїмже возопїемъ: Оцы бжтвеннїи и равноапòстолнїи, молїтєса Хртѣ, даровáти всѣмъ племєнамъ словєнскимъ въ правовкрїи твєрдость и єднòмыслїє, оумрїтїи мїрхъ и спїтїи дшшы нашá.		

и) Світільний

Наступною змінною частиною утрені є *Світільний*, який ми зустрічаємо у всіх виданнях *Вечірня і Утреня*, а саме 1912⁴⁴⁶, 1937⁴⁴⁷, 1945⁴⁴⁸ років. Молитвослов 1975⁴⁴⁹ та 1990⁴⁵⁰ років також містить цей *світільний* свята.

Тексти *світільного* із деяких видань подаємо для порівняння в наступній таблиці:

<i>ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ</i> [...] Жовква 1912 ⁴⁵¹	<i>ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ</i> [...] Мондер 1945 ⁴⁵²	<i>МОЛИТВОСЛОВ</i> Рим 1975 ⁴⁵³	<i>МОЛИТВОСЛОВ</i> Рим-Торонто 1990 ⁴⁵⁴
Свѣтїленз. Ѣрѣрєи сѣїи, пѣмѣть вѣшѣ свѣтлѣ прѣзднѣюще, мѣлимз вѣсѣ всєсѣрднѣ, ѣзѣки, ѣхже сѣкрѣвнѣемз блѣговѣстїѣ Ѡбогатїсѣте, на кѣмени ѣспѣвѣданїѣ Хрѣтѣѣ ѣутвѣрдїсѣте, ѣ сѣблѣдїтѣ вѣ мїрѣ жнѣвѣтѣ нѣшѣ.	Свѣтїленз Ѣрѣрєи свѣтїи, пѣмѣть вѣшѣ свѣтлѣ прѣзднѣюще, мѣлимз вѣсѣ всєсѣрднѣ, ѣзѣки, ѣхже сѣкрѣвнѣемз блѣговѣстїѣ Ѡбогатїсѣте, на кѣмени ѣспѣвѣданїѣ Хрѣтѣѣ ѣутвѣрдїсѣте, ѣ сѣблѣдїтѣ вѣ мїрѣ жнѣвѣтѣ нѣшѣ.	Світільний: Святкуючи світло Вашу пам'ять, молимо вас з усього серця, Святі Учителі: На камені Христової віри утвердїть народи, які ви скарбом євангелїя збагатили, і зберїгайте наше життя в мирї.	Світільний: Святкуючи світло вашу пам'ять,* молимо вас з усього серця, святї Учителї:* На каменї Христового віровизнання утвердїть народи,* які ви збагатили скарбом Євангелїя,* і в мирї зберїгайте життя наше.
Слѣва: Ѣ нѣнїѣ: Бѣенз. Бѣѣ пѣснми нѣмѣлчнми блѣгѣсѣтнѣ поѣмз,	Слѣва: Ѣ нѣнїѣ: Бѣенз Бѣѣ пѣснми нѣмѣлчнми блѣгѣсѣтнѣ поѣмз,	_____	Слава і нинї: <i>Трїодї.</i>

⁴⁴⁶ Служба святим апостолам славян Методїя і Кирила, Велика Утреня, Світільний // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ на празники неподвижні* [...], Жовква: Печатня ОО. Василян 1912, 389.

⁴⁴⁷ Служба святим апостолам славянським Кирила і Методїя, Велика Утреня, Світільний // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ та інші богослуження на всї недїлї і свѣтѣ цїлого рокѣ*, Дрѣге поправленє видання. Жовква 1937, 311.

⁴⁴⁸ Служба святим апостолам славянським Кирила і Методїя, Велика Утреня, Світільний // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ та інші богослуження на всї недїлї і свѣтѣ цїлого рокѣ*, Мондер: Видавництво ОО. Василян у Мондерї 1945, 639.

⁴⁴⁹ Служба Кирилу і Методїю, апостолів Слов'ян, Велика Утреня, Світільний // *Молитвослов*, Рим 1975, 327.

⁴⁵⁰ Служба святим Кирилу і Методїю, Учителів Слов'янських, Велика Утреня, Світільний // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 905.

⁴⁵¹ Служба святим апостолам славян Методїя і Кирила, Велика Утреня, Світільний // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ на празники неподвижні* [...], Жовква: Печатня ОО. Василян 1912, 389.

⁴⁵² Служба святим апостолам славянським Кирила і Методїя, Велика Утреня, Світільний // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ та інші богослуження на всї недїлї і свѣтѣ цїлого рокѣ*, Мондер: Видавництво ОО. Василян у Мондерї 1945, 639.

⁴⁵³ Служба Кирилу і Методїю, апостолів Слов'ян, Велика Утреня, Світільний // *Молитвослов*, Рим 1975, 327.

⁴⁵⁴ Служба святим Кирилу і Методїю, Учителів Слов'янських, Велика Утреня, Світільний // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 905.

копїюцїе: радѹнїа горò сѣтїа, радѹнїа прѣтòле Ѡгненòенный всѣхъ Црѣ, радѹнїа похвалò ѡнгеловъ и сѣтїихъ славо.	копїюцїе: радѹнїа горò свѣтїа, радѹнїа прѣтòле Ѡгненòенный всѣхъ Црѣ, радѹнїа похвалò ѡнгеловъ и сѣтїихъ славо.		

і) Стихири на псалмі похвальнім

Хвалитні стихири зустрічаємо у виданні 1912⁴⁵⁵ року. Вказано їх брати на чотири, але стихир подано лише три та наславну стихиру. Видання 1937⁴⁵⁶ та 1945⁴⁵⁷ років подають подібну картину щодо даних стихир.

У виданні *Молитвослова* 1975 року є подано лише три *стихири на псалмі похвальнім*, за вказівкою повторювати двічі останню стихиру і *наславник*, але *І нині*: вказується співати з *Триоди*⁴⁵⁸.

Молитвослов 1990 року видання не подає окремих *Хвалитних стихир* для цього свята, але вказує повторяти ті стихири, що є подані на *стиховні Вечірні*⁴⁵⁹.

У нижче поданій таблиці представляємо тексти *стихир на псалмі похвальнім* із деяких видань для порівняння:

⁴⁵⁵ Служба святим апостолам славян Методія і Кирила, Велика Утрєня, Стихири на псалмі похвальнім // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ на празники неподвижні* [...], Жовква: Печатня ОО. Василян 1912, 389-390.

⁴⁵⁶ Служба святим апостолам славянським Кирила і Методія, Велика Утрєня, Стихири на псалмі похвальнім // *ВЕЧІРНѦ І УТРЕНѦ та інші богослужєннѦ на всѣ недѣлї і свѣта цілого рокѸ*. Дрѹге поправленє виданнѦ. Жовква 1937, 311-312.

⁴⁵⁷ Служба святим апостолам славянським Кирила і Методія, Велика Утрєня, , Стихири на псалмі похвальнім // *ВЕЧІРНѦ І УТРЕНѦ та інші богослужєннѦ на всѣ недѣлї і свѣта цілого рокѸ*, Мондєр: Книдавництво ОО. Касилян у Мондєрї 1945, 639-640.

⁴⁵⁸ Служба Кирилу і Методію, апостолів Слов'ян, Велика Утрєня, Стихири на псалмі похвальнім // *Молитвослов*, Рим 1975, 327-328.

⁴⁵⁹ Служба святим Кирилу і Методію, Учителів Слов'янських, Велика Утрєня, Стихири на псалмі похвальнім // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 905.

<i>ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ</i> [...] Жовква 1912 ⁴⁶⁰	<i>ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ</i> [...] Мондер 1945 ⁴⁶¹	<i>МОЛИТВОСЛОВ</i> Рим 1975 ⁴⁶²	<i>МОЛИТВОСЛОВ</i> Рим-Торонто 1990 ⁴⁶³
С҃тїхїръ д̄: Гл҃єз д̄, Подобєнз: Ї҃ко дѠблѧ: Курїлѧ н̄ Ме,д,одїѧ богомѸдрїн,* ѧплєкнмз ст҃опѧмз полєѸдѸюцѧ,* ко взыскѧнїю людѧй зѧклѸждшнх* ѸдннѸдреннѸ подвїгшесѧ,* ѧкѸ Ѡрлн̄ екоропарѧцыѧ* ст҃рѧны словѧнскїѧ ѠблєтѸклн̄ Ѹстѧ,* н̄хз свѸтѸмз богопознѧнїѧ Ѡзарївшѧ,* прнєдѠстѧ кз члѸвѸколѸбцѸ,* н̄ Сп̄сѸ дѸшз нѧшнхз.	С҃тїхїръ д̄: Гл҃єз д̄. Подобєнз: Ї҃ко дѠблѧ: Курїлѧ н̄ Ме,д,одїѧ богомѸдрїн,* ѧплєкнмз ст҃опѧмз полєѸдѸюцѧ,* ко взыскѧнїю людѧй зѧклѸждшнх* ѸдннѸдреннѸ подвїгшесѧ,* ѧкѸ Ѡрлн̄ екоропарѧцыѧ* ст҃рѧны словѧнскїѧ ѠблєтѸклн̄ Ѹстѧ,* н̄хз свѸтѸмз богопознѧнїѧ Ѡзарївшѧ,* прнєдѠстѧ кз члѸвѸколѸбцѸ,* н̄ Сп̄сѸ дѸшз нѧшнхз.	(г.4: «Як хороброго»): Богомудрі Кириле й Методїю!* Ви пішли слідом за апостолами,* дбаючи однодушно* про спасіння заблуканих людей,* і як орли швидкокрилі,* облетіли ви слов'янські країни* й, світлом богопізнання їх просвітивши,* привели до Ісуса Чоловіколюбця* Спаса душ наших.	<i>Стихири на псалмі похвальнім ті самі, що на вчорашній стиховні.</i>
Вїноградѧ Хр҃тѠва дѸлатѧелїѧ,* благочѧстїѧ насаднѧтелн,* лѸдн словѧнскїѧ ѧкѸ дрѧхмѸ погнѧвшѸю* со тцїѧнїємз взыскѧвшѧ ѠврѸклн̄ Ѹстѧ,* богонѠснїн̄ Ѡцѧ,* ї҃же кз сокрѠвнцннцѸ жн̄знн̄ вѸчннѧ	Вїноградѧ Хр҃тѠва дѸлатѧелїѧ,* благочѧстїѧ насаднѧтелн,* лѸдн словѧнскїѧ ѧкѸ дрѧхмѸ погнѧвшѸю* со тцїѧнїємз взыскѧвшѧ ѠврѸклн̄ Ѹстѧ,* богонѠснїн̄ Ѡцѧ,* ї҃же кз сокрѠвнцннцѸ жн̄знн̄ вѸчннѧ прїѧтѧ,* рѧдѸлєѧ со	Богоносні Отці,* робітники у Христовому винограднику,* сівачі побожности!* Ви пильно обслідували слов'янські народи* і знайшли немов би загублену драхму.* Її радісно з ангелами прийняв* до скарбниці життя вічного* Ісус	

⁴⁶⁰ Служба святим апостолам славян Методія і Кирила, Велика Утреня, Стихири на псалмі похвальнім // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ на празники неподвижні* [...], Жовква: Печатня ОО. Василян 1912, 389-390.

⁴⁶¹ Служба святим апостолам славянським Кирила і Методія, Велика Утреня, , Стихири на псалмі похвальнім // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ та інші богослуження на всі неділі і свята цілого року*, Мондер: Видавництво ОО. Касилян у Мондері 1945, 639-640.

⁴⁶² Служба Кирилу і Методїю, апостоливі Слов'ян, Велика Утреня, Стихири на псалмі похвальнім // *Молитвослов*, Рим 1975, 327-328.

⁴⁶³ Служба святим Кирилу і Методїю, Учителів Слов'янських, Велика Утреня, Стихири на псалмі похвальнім // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 905.

прїаѣтъ,* рѣдѣла со ѣг҃лы* ѣн҃сѣ чл҃колюбецѣ,* ѣ сп҃сѣ дѣшиѣ нашіѣх.	ѣг҃лы* ѣн҃сѣ человѣколюбецѣ,* ѣ спасѣ дѣшиѣ нашіѣх.	Чоловіколюбець* і Спас душ наших.	
Свѣтѣла Трѣицы поборницы,* ѣ завѣждашиѣх наставницы,* слохѣленіе аг҃аранское препрѣвши,* ѣ нечестіе юдейское пограмившїи,* Церковь,* юже стѣжали богоудѣными тѣды,* ѣ пѣты вѣшми,* сохраничи потцинѣла ѣ навѣтѣвѣх вѣрѣиѣх неврежденѣ ѣ благопрїѣтѣнѣ,* ѣн҃сѣ человѣколюбецѣ,* ѣ спасѣ дѣшиѣ нашіѣх.	Свѣтѣла Трѣицы поборницы,* ѣ завѣждашиѣх наставницы,* слохѣленіе аг҃аранское препрѣвши,* ѣ нечестіе юдейское пограмившїи,* Церковь,* юже стѣжали ѣстѣ богоудѣными тѣды,* ѣ пѣты вѣшми,* сохраничи потцинѣла ѣ навѣтѣвѣх вѣрѣиѣх неврежденѣ ѣ благопрїѣтѣнѣ,* ѣн҃сѣ человѣколюбецѣ,* ѣ спасѣ дѣшиѣ нашіѣх.	Святї оборонці* Пресвятої Тройці* і провідники заблуканих людей! Ви перемогли поганську хулу* і засоромили безчестя нехристїв.* Церкву, яку ви придбали боговгодними трудами і потом,* охороняете непошкоджену від ворожих наступїв та богоприємною* для Ісуса Чоловіколюбця* і Спаса душ наших. (2р.).	
Слава: Гласѣ ѣ. Просвѣтїтелѣи нашіѣх благочестнѣ пѣмѣть совершающе, люде,* благодѣрствениѣ возопїемѣ:* рѣдѣнѣла свѣтїлннцы пресвѣтлїи,* свѣтѣмѣ богопознѣнїѣ стѣранѣ словѣнскїѣ озарївшїѣ,* рѣдѣнѣла, пѣстырїе дѣбрїи,* словѣннѣ ѣвцы вѣ дѣбраѣх невѣрїѣ разсѣаннѣ, во ѣдїно собрѣвшїѣ:* ѣ кѣ Пастырѣначалннцѣ Хрїстѣ прївѣдшїѣ,* ѣг҃же величающе, вѣсѣ	Слава : Гласѣ ѣ. Просвѣтїтелѣи нашіѣх благочестнѣ пѣмѣть совершающе, люде,* благодѣрствениѣ возопїемѣ:* рѣдѣнѣла свѣтїлннцы пресвѣтлїи,* свѣтѣмѣ богопознѣнїѣ стѣранѣ словѣнскїѣ озарївшїѣ,* рѣдѣнѣла, пѣстырїе дѣбрїи,* словѣннѣ ѣвцы вѣ дѣбраѣх невѣрїѣ разсѣаннѣ, во ѣдїно собрѣвшїѣ:* ѣ кѣ Пастырѣначалннцѣ Хрїстѣ прївѣдшїѣ,* ѣг҃же величающе, вѣсѣ	Слава (г. б): Святкуючи побожно пам'ять наших просвїтелїв * ми, вїрнї, вдячно взиваймо:* Радуйтея, осѣйнї свїтїльннцї!* Ви промїннѣм богопїзнѣннѣ просвїтїли слов'янскїѣ країннѣ.* Радуйтея, дѣбрї пѣстырї,* Ви бо духовнї вївцї, розсїяннї по безвїстѣх невїрства,* докупи зїбрали і до Христа, Начальннцѣ Пастырїв, прївели.* Його	

СОБРА́ВШЫА* ѿ КЪ ПастыреначалникѸ ХрїстѸ прївѣдшыа.* ѸГО́ЖЕ велича́юще, кѸсѸ оублажа́емъ.	оублажа́емъ.	величаючи, ми вас прославляємо.	
ѿ нынѣ: Бѣе, ты Ѹси лозѧ	ѿ нынѣ: Бѣе, ты Ѹси лозѧ	І нині: Тріоді.	_____

Г. Божественна Літургія

Божественна Літургія є тим богослужінням, яке містить такі змінні літургійні тексти свята рівноапостольних Кирила і Методія як *тропар*, *кондак*, *богородичний*; *прокімен* і *уривок читання Апостола разом зі стихами на алилуя*; *євангельське читання та причасний*.

З XVII до XIX століття не зустрічаємо для свята Кирила і Методія змінних частин для Святої Літургії, оскільки такого свята не існувало. Окремі літургійні тексти для свята знаходимо у львівському *Часослові 1888*⁴⁶⁴ року. Це видання містить тільки *тропар* і *кондак* свята. Вперше всі змінні частини для Святої Літургії зустрічаємо у львівському *Службебнику 1905*⁴⁶⁵ року. Там міститься *тропар*, *кондак*, *прокімен* зі *стихом*, *читання Апостола разом зі стихом на Алилуя*, *Євангеліє та причасний*. Римські видання *Службебників 1942*⁴⁶⁶, *1952*⁴⁶⁷ та *1983*⁴⁶⁸ років не містять жодної змінної частини Літургії до свята, але дають вказівки брати все із загальної служби святителям. *Апостоли* римського видання *1955*⁴⁶⁹, *1969*⁴⁷⁰, *1991*⁴⁷¹ та *2008*⁴⁷² років подають лише *тропар* і *кондак*, а інші частини відсилають до загальної служби святителям. *Євангеліє 1990*⁴⁷³ року теж вказує на загальну службу святителям.

⁴⁶⁴ Місяцеслов // *Часослов*, Львів 1888, 428-429.

⁴⁶⁵ Місяцеслов // *Службебник*, Львів 1905). 582.

⁴⁶⁶ Місяцеслов // *Службебник*, Рим 1942, 571.

⁴⁶⁷ Місяцеслов // *Службебник*, Рим 1952, 571.

⁴⁶⁸ Місяцеслов // *Службебник*, Рим 1983, 585.

⁴⁶⁹ Місяцеслов // *Апостол*, Рим 1955, 654.

⁴⁷⁰ Місяцеслов // *Апостол*, Рим 1969, 294-265.

⁴⁷¹ Місяцеслов // *Апостол*, Рим 1991, 608.

⁴⁷² Місяцеслов // *Апостол*, Львів 2008, 608.

⁴⁷³ Місяцеслов // *Євангеліє*, Рим 1990, 654.

Всі змінні частини до Святої Літургії даного свята можемо зустріти у молитовнику *Прийдіте поклонімся*⁴⁷⁴, що є книгою для вірних.

У нижче поданій таблиці представляємо для порівняння ці змінні частини Божественної Літургії, що вживається для даного свята.

ЧАСОСЛОВ Львів 1888 ⁴⁷⁵	СЛУЖЕБНИК Львів 1905 ⁴⁷⁶	АПОСТОЛ Рим 1991 ⁴⁷⁷	МОЛИТОВНИК <i>Прийдіте поклонімся</i> Львів 2007 ⁴⁷⁸
Тропа́рь, гла́сх ѿ. Всеблаженнѣишю двѡицѣ ѿтѣца и просвѣтителєи нашнхъ,* Кѡрїлла и Меѡодїа,* и велелѣпноу торжествнмъ,* тѣмн ко мѣ иногдѣ не людіє Бжїи кѣхомъ людіє Бжїи,* и сѣдѡцимъ намъ въ странѣ н сѣни смѣртнѣи свѣтъ возсїа вѣлїи.* Тѣхъ молїтвами єдине ко Троїци поклонѣсмь Бже,* оукрѣпї насъ ко твоєи стѣнѣ вѣрѣ,* да никогдаже ѿ неа ѿпадѣмъ,* но исповѣдѡце ю дерзновѣннѡ до скончанїа вѣка,* сподѡбимса свѣтлаго	Тропа́рь ѿтѣмъ, Гла́сх ѿ. Їѡкѡ апѡстѡловъ єдиноравнїи, и словѣнскнхъ странъ оучителїє, Кѡрїлле и Меѡодїє вѡмѡдрїи, Владыкѣ вѣрѣхъ молїте, вѣа гдѣи словѣнскїа оутвердїти въ православіи и єдиномыслїи, оумирїти мїръ, и спастї дѡшы наша.	<i>Тропар глас 4:</i> До апостолів подібні і слов'янських країн учителі, Кириле й Методіє богомудрі, Владику всіх молїть, щоб усі народи слов'янські утвердив у православію й єдностунності, умирив світ і спас душі наші.	<i>Тропар, глас 4:</i> До апостолів подібні і слов'янських країн учителі, Кириле й Методіє богомудрі, Владику всіх молїть, щоб усі народи слов'янські утвердив у православію й єдностунності, умирив світ і спас душі наші.

⁴⁷⁴ Служби празників і святим, 11 травня, Служба святим рівноапостольних Кирила і Методія, учителів слов'янських // *Прийдіте поклонімся. Молитовник*, Львів ⁵2012, 784-786.

⁴⁷⁵ Місяцеслов // *Часослов*, Львів 1888, 428-429.

⁴⁷⁶ Місяцеслов // *Служебник*, Львів 1905, 582.

⁴⁷⁷ Місяцеслов // *Апостол*, Рим 1991, 608.

⁴⁷⁸ Служби празників і святим, 11 травня, Служба святим рівноапостольних Кирила і Методія, учителів слов'янських // *Прийдіте поклонімся. Молитовник*, 784-786.

ВОСКРЕСЕНІА*, І КЪПНУ ЕХ НІМН І ВЪКМН О҃Т҃ЫМН,* ПОСМХ ЧН ВХ БЕЗКОНЕЧНЫА ВЪКЫ* А҃Г҃ЛСКЮ ПЪКЕНЬ: А҃ЛЛАШІА.			
Конда́къ, гла́съ З. Ох НЕБЕСЕ ПРІСВѢТІТЕ ГДЕНЬ,* С҃ГОЖЕ ТОЛІКЫМН ТРОДАМН ВОЗДѢЛАСТЕ,* І ПЛОДХ СТОРИЧНЫИ ГДЕВН ПРИНЕСОСТЕ,* І О҃ГРАДИТЕ С҃ГО ВЪШНМН МОЛІТВАМИ,* ДА НЕ БЕЗЗАКОНІИ РАДН НАШНХ,* СВѢРХ Ѡ ДВѢРАВЫ ОЗОВЛѢТХ С҃ГО,* І О҃УДЕИНИННЫИ ПОЛІТХ С҃ГО ДО КОНЦА;* НО ІЗПРОСИТЕ ѠТ О҃ТЦА СВѢТОВХ,* ДА ДОСТІГНЕМХ ВСІ ВО С҃ДИНСТВО ВЪКРЫ,* І ВХ РАЗУМХ НЕПРЕКОСНОВЕННЫА СЛАВЫ БЖІА.* БШДН, ВШДН.	Конда́къ, Гла́съ Г. СВѢЩЕННЮ ДВОЦУ ПРОСВѢТІТЕЛЕЙ НАШНХ ПОЧТІМХ, БЖЕСТВЕННЫХ ПИСАНІЙ ПРЕЛОЖЕНІЕМХ, ІСТОЧНИКХ БГОПОЗНАНІА НАМХ ІСТОЧНІВШНХ, ІЗ НЕГО ЖЕ ДАЖЕ ДО ДНЕСЬ НЕОСКЪДНО ПОЧЕРПАЮЩЕ, О҃УКЛАЖАЕМХ ВАСХ, К҃ВРАЛЕ І МЕДОДІЕ, ПРЕСТОЛЪ ВЪШНАГО ПРЕДЕСТОЛЦНХХ, І ТѢПЛЕ МОЛЦНХСА О ДУШАХ НАШНХ.	Кондак глас 3: Священну двійку просвітителів наших вшануймо — тих, що перекладом божественних писань відкрили нам джерело богознання, з якого аж до нині обильно черпаючи, ми блаженними величаємо вас, Кириле й Методіє, що пристоїте перед престолом Всевишнього і тепло молитесь за душі наші.	Слава: Кондак, глас 3: Священну двійку просвітителів наших вшануймо * – тих, що перекладом божественних писань відкрили нам джерело богознання, * з якого аж до нині обильно черпаючи, * ми блаженними величаємо вас, Кириле й Методіє, * що пристоїте перед престолом Всевишнього і тепло молитесь за душі наші.
—	—	—	І нині: Богородичний, глас 3: Діва днесь предстоїть у церкві * і з ликама святих невидимо за нас

			молиться Богу. * Ангели з архиереями поклоняються, * апостоли з пророками ликують, * бо ради нас молити Богородиця превічного Бога.
_____	Прокіменѣ, Гласъ 3̄. Чесна предъ Гдемъ смѣрть преподобныхъ ѿгѡ. Стихъ: Чтѡ воздамъ Гдѣви ѡ всѣхъ, ѿже воздаде ми?	_____	<i>Прокімен, глас 7:</i> Чесна перед Господом смерть преподобныхъ Його (Пс. 115,6). <i>Стих:</i> Що віддам Господеві за все, що Він воздав мені? (Пс. 115,3).
_____	Въ Евреѣмъ, посланіа апла Павла чтеніе. Глава 3̄. Зачало тнѣ.	<i>Апостол: до Євреїв зач. 318 (Євр. 7,26-8,2).</i>	<i>Апостол: до Євреїв 7,26-8,2.</i>
_____	Ілліа, Гласъ 6̄. Свѣщенници твоѣ облекшѣа правдою, ѿ преподобнихъ твоѣ возрадошѣа.	_____	<i>Алилуя, глас 2:</i> Священики твої зодягнуться в праведність і преподобні твої возрадуются (Пс. 131,9). <i>Стих:</i> Вибрав Господь Сіона, захотів його на житло для Себе (Пс. 131,13).
_____	Ѿ Матѣя рѣговъ Евліа чтеніе. Глава 6̄. Зачало ѿ.	_____	<i>Євангеліе: Йоана 10,9-16.</i>
_____	Причастенъ: Въ пѣмѣть вѣчнѡ вѣдѣти праведникъ,	_____	<i>Причасний:</i> В пам'ять вічну буде праведник, злих слухів не убоїться

	Ў сльха злѣ не оукои҃тсѧ. ѿллиѣиѧ.		(Пс. 111,6-7). Алилуя, тричі.

2.1.3. РОЗВИТОК БОГОСЛУЖБОВОГО УСТАВУ СВЯТА В ЧЕСТЬ СВЯТИХ РІВНОАПОСТОЛЬНИХ КИРИЛА І МЕТОДІЯ УЧИТЕЛІВ СЛОВ'ЯНСЬКИХ

Свято в честь святих рівноапостольних Кирила й Methodія, учителів слов'янських, сьогодні святкується 11 (24) травня в УГКЦ⁴⁷⁹. Це свято випадає під час святкування віддання празника Пасхи в УГКЦ⁴⁸⁰. Через це устав святкування даного свята може бути різним і відмінним від інших свят, а також переплітатися зі святами Квітної Тріоди. Свято в честь Кирила і Methodія просвітителів слов'ян змінювалося та формувалося впродовж століть.

У літургійному житті Унійної Церкви почитання святих Кирила і Methodія змінювалося впродовж століть. Помітним є те, що з XVII століття преподобний Кирило мав більше вшанування в Церкві, ніж брат його Methodій, про що свідчить укладений *Тропар і Кондак* в його честь⁴⁸¹.

Замойський синод 1720 року, визначивши головні свята року, не вносить свята святих Кирила і Methodія до списку основних⁴⁸². Цей синод взагалі не обговорював питання про руських святих і не було жодного рішення щодо цього, хоча Святі Кирило і Methodій входили до числа слов'янських святих⁴⁸³. У своєму посланні Атаназій Шептицький порушує багато питань, які стосувалися слов'янських святих та їх почитання, але про святих Кирила і Methodія він не згадує⁴⁸⁴.

⁴⁷⁹ Місяцеслов // *Євангеліє*, Рим 1990, 654.

⁴⁸⁰ Місяцеслов // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 1396. Про це також свідчать рубрики зі служби рівноапостольним Кирила і Methodія, які вказують брати деякі частини з *Тріоди* // Служба святим Кирилу і Methodію, Учителів Слов'янських, Велика Вечірня, Стихири на «Господи, взиваю я» // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 899-905.

⁴⁸¹ *Антологіон*, Київ 1619, арк. 735-736.

⁴⁸² «Провінційний Синод у Замості 1720 р. Б. Постанови» [PDF] / ред. І. Пелехатий, Івано-Франківськ: Нова Зоря 2006, 259-261.

⁴⁸³ М. ПЕТРОВИЧ, «Слов'янські святі в ревізіях літургійних книг Унійної Церкви у XVIII ст.» // *Гілея науковий збірник* 54 (2011) 55.

⁴⁸⁴ М. ПЕТРОВИЧ, «Слов'янські святі в ревізіях літургійних книг Унійної Церкви у XVIII ст.», 57-59.

У XVII та XVIII століттях ще немає спільного свята для Кирила і Methodія. *Почайвський Устав 1780*⁴⁸⁵ року не подає жодної згадки про святкування пам'яті просвітителів. Кардинально змінилося почитання святих рівноапостольних Кирила і Methodія в УГКЦ після рішень Львівського Собору 1891 року⁴⁸⁶. Даний Собор постановив святкувати пам'ять рівноапостольних Кирила і Methodія 5 липня⁴⁸⁷. Це свято було піднесено до рангу полієлейних⁴⁸⁸. Також була окрема постанова, яка зобов'язувала згадувати просвітителів слов'ян на проскомидії⁴⁸⁹. Саме після цього Собору в УГКЦ почали з'являтися літургійні тексти, які укладали ОО. Василяни для даного свята⁴⁹⁰.

У Перемишльському *Типіконі 1903* року даного свята місяцеслов ще не подає, але існує рубрика, яка вказує святкувати пам'ять святих апостолів слов'янських Кирила і Methodія 5 липня⁴⁹¹. Після Львівського Синоду, а саме в 1900 році, за згодою всіх галицьких єпископів це свято не переносилося на найближчу неділю, про що говорилося на Соборі 1891 року. Натомість було вирішено звершувати його 5 липня, а пам'ять преподобного Атанасія Афонського перенести з 5 липня на 6 липня⁴⁹². Надалі це свято святителям залишалося полієлейним⁴⁹³.

У Місяцеслові, який поміщений до Типика *о. Исидора Дольницького*, день пам'яті Кирила і Methodія знаходиться 5 липня⁴⁹⁴. *Типик*, що був укладений *о.*

⁴⁸⁵ ОУСТАВЪ ЦЕРКОВНАГО П'ЯНІА особеннаго правило-чтенія зрочій сирѣчь івъч оукладѣній кѣкъ слѣжбы праздничнаго со Трївдіоннаго и Пентикострадїоннаго сочинати подревнемъ оуставѣ подоклетъ [...]. Почаевъ, МѢП.

⁴⁸⁶ На зміну почитання Кирила і Methodія у нашій Церкві вплинуло рішення папи Лева XIII, який зобов'язав особливим посланням Католицьку Церкву святкувати пам'ять рівноапостольних Кирила і Methodія 5 липня // Львівський Провінційний Синод, *Чинности и рішення руского провінціяльного Собора въ Галичині отбувшого ся во Львові році 1891*, Львів: Типографія Ставропігійського інституту 1996, 140.

⁴⁸⁷ У зв'язку з тим, що в цей день випадає полієлейне свято пам'яті преподобного Петра Атенського, то Собор постановляє переносити святкування святителів на найближчу неділю. // Львівський Провінційний Синод, *Чинности и рішення руского провінціяльного Собора въ Галичині отбувшого ся во Львові році 1891*, 140-142.

⁴⁸⁸ ТУПІКОНЪ сирѣчь: Оуставъ церковнаго п'яніа [...]. Перемишль 1903, 213.

⁴⁸⁹ Львівський Провінційний Синод, *Чинности и рішення руского провінціяльного Собора въ Галичині отбувшого ся во Львові році 1891*, 159.

⁴⁹⁰ Ці тексти співпадають з тими, які були укладені Російською Православною Церквою. // Служба святым апостолам славян Methodія і Кирила, Велика Вечірня, // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ на празники неподвижні [...]*, Жовква: Печатня ОО. Василяни 1912, 382-390.

⁴⁹¹ ТУПІКОНЪ сирѣчь: Оуставъ церковнаго п'яніа [...]. Перемишль 1903, 213.

⁴⁹² ТУПІКОНЪ сирѣчь: Оуставъ церковнаго п'яніа [...]. Перемишль 1903, 213.

⁴⁹³ ТУПІКОНЪ сирѣчь: Оуставъ церковнаго п'яніа [...]. Перемишль 1903, 213.

⁴⁹⁴ ТУПІКЪ ЦЕРКВЕ РЪско-Калѣ, Олічєскіа еписанъ ѿ ісїдора Дольницкаго, Львовъкъ жавчїа, 555.

Ісидором Дольницьким, сьогодні регулює устав богослужінь в Українській Греко-Католицькій Церкві. Він окремого уставу для свята Кирила і Methodія не подає⁴⁹⁵. Свято позначене, як поліелейне⁴⁹⁶. Церковний Типікон Александра Микити 1901 року дане свято також подає у списку поліелейних свят⁴⁹⁷.

Львівський Собор 1891 року визначив був день пам'яті святих на 5 липня по Григоріанському календарю, проте наші єпископи визначили це свято святкувати 5 липня за Юліанським календарем⁴⁹⁸.

На даний час святкування пам'яті святих Кирила і Methodія відбувається 11 травня⁴⁹⁹. Дане свято ми знаходимо поставлене на 11 травня у виданні жовківського *Часослову 1910*⁵⁰⁰ року. У римських виданнях *Часословах 1950*⁵⁰¹ та *1962*⁵⁰² років дане свято святкується також 11 травня, але позначається як бдінне. Римські видання *Служебників 1942*⁵⁰³, *1952*⁵⁰⁴ та *1983*⁵⁰⁵ років та *Іерейського Молитвослова 1950*⁵⁰⁶ року подають святкування даного свята на 11 травня та підносять його до рангу бдінного. Така ж ситуація спостерігається у виданні львівського *Єрейського Молитвослова 1933*⁵⁰⁷ року.

У Місяцесловах видань *Апостола 1955*⁵⁰⁸, *1969*⁵⁰⁹ свято подається бдінним і приписується на 11 травня, а видання *1991*⁵¹⁰ та *2008*⁵¹¹ років і *Євангелія 1990*⁵¹² подають свято Кирила і Methodія вже як поліелейне. На даний час УГКЦ святкує

⁴⁹⁵ *Типик*, Частина III. Окремі устава деяких служб Мінеї // Типик Української Католицької Церкви / укладений о. Ісидором Дольницьким, Львів: Видавництво Отців Василіян «Місіонер» 2002.

⁴⁹⁶ Місяцеслов // Типик Української Католицької Церкви, Львів 2002, 497.

⁴⁹⁷ Дані свята мають такі особливості: «Блажен муж», 6, або 8 стихир на «Господи взиваю я», вхід і 3 паремійні читання. На Утрени є Поліелей, Євангеліє, канон і Велике славослов'я. // РУКОВОДСТВО КЪ ЦЕРКОВНЫЙ ТИПИКОНЪ КОТОРОЕ КЪ ДЪШЕПОЛОЗНОЕ ОУПОТРЕБЛЕНІЕ ЮНОШЕВЦА СОСТАВЕЛЪ И ДОПОКНИЛЪ: ДРЪ АЛЕКСАНДРЪ МИКИТА [...], Унгварь 1901, 17.

⁴⁹⁸ ТИПИКЪ ЦѢРКВЕ РЪКО-КАТОЛИЧЕСКОЕ СПИСАНЪ ШЪ ІСИДОРА ДОЛЬНИЦКАГО. ЛЬВОВА 1891, 555.

⁴⁹⁹ Місяцеслов // ЧАСОСЛОВЪ, Рим: Къ тѣпографіи крѣпчиферратекіа ѡкітель ꙗїц, 1893.

⁵⁰⁰ Місяцеслов // ЧАСОСЛОВЪ СОДЕРЖАЩІ КЪ СЕБѢ ПОСЛАДОВАНІЕ ВЪСѢХЪ СЛУЖБЪ ЦЕРКОВНЫХЪ [...], ЖѡКВКА ꙗїц. 620.

⁵⁰¹ Місяцеслов // ЧАСОСЛОВЪ, Рим: Къ тѣпографіи крѣпчиферратекіа ѡкітель ꙗїц, ꙗѡЗ.

⁵⁰² Місяцеслов // ЧАСОСЛОВЪ, Рим: Къ фотолітографіи А. А. В. А. ꙗцѣвъ, 875.

⁵⁰³ Місяцеслов // *Служебник*, Рим 1942, 571.

⁵⁰⁴ Місяцеслов // *Служебник*, Рим 1952, 571.

⁵⁰⁵ Місяцеслов // *Служебник*, Рим 1983, 585.

⁵⁰⁶ Місяцеслов // Іерейський молитвослов, 854-855.

⁵⁰⁷ Місяцеслов // ІЕРЕЙСКИЙ ЧАСОСЛОВЪ, 468.

⁵⁰⁸ Місяцеслов // *Апостол*, Рим 1955, 654.

⁵⁰⁹ Місяцеслов // *Апостол*, Рим 1969, 294-265.

⁵¹⁰ Місяцеслов // *Апостол*, Рим 1991, 608.

⁵¹¹ Місяцеслов // *Апостол*, Львів 2008, 608.

⁵¹² Місяцеслов // *Євангеліє*, Рим 1990, 654.

пам'ять Кирила і Methodія 11 травня як поліелейне свято, бо керується типиком о. Ісидора Дольницького, де вказано святкувати дане свято як поліелейне⁵¹³.

Коли відбувалася реформа над богослужбовими книгами УГКЦ Римською Столицею в сорокових-п'ятдесятих роках ХХ століття, то свято в честь святих Кирила і Methodія було перенесено та стало святкуватися 11 травня за григорянським календарем, чи 24 травня за юліанським календарем⁵¹⁴.

Церковні календарі з уставом, видані Стрийською Єпархією на 2003⁵¹⁵ та 2008⁵¹⁶ роки, подають дане свято на 11 травня як поліелейне. Літургійна комісія Львівської Архиепархії та Патріарша Літургійна комісія УГКЦ у своїх *календарях з уставом* на 2011⁵¹⁷, 2013⁵¹⁸, 2015⁵¹⁹, 2017⁵²⁰ та 2018⁵²¹ років також свято Кирила і Methodія подає 11 травня поліелейним. Видання цих *календарів з уставом* ґрунтуються на Типику о. Ісидора Дольницького.

Беручи до уваги богослужбові видання XVII-XVIII століть, можна побачити, що почитання Кирила і Methodія відбувалося в окремі дні. Особливого вшанування їхньої пам'яті разом не було. Вже у деяких виданнях XVIII століття можна зустріти згадку про просвітителів слов'ян у Місяцесловах на 11 травня. У кінці XIX на початку ХХ століть це свято в літургійних книгах УГКЦ бачимо як поліелейне, але дата святкування змінюється на 5 липня. Пізніше, коли почитання святих Кирила і Methodія знову повертається на 11 травня, воно звершується як бдінне свято. Починаючи з видання *Апостола* 1991 року і до сьогодні, у практиці УГКЦ дане свято святкується як поліелейне.

⁵¹³ Місяцеслов // Типик Української Католицької Церкви, Львів 2002, 497.

⁵¹⁴ П. САБАТ, «Святі Кирило і Methodій: апостоли слов'ян».

⁵¹⁵ *Церковний календар з уставом на 2003 рік* / Головний редактор преосвященний Владика Юліан Гбур. Стрий 2003, 170.

⁵¹⁶ *Церковний календар з уставом на 2008 рік* / Головний редактор преосвященний Владика Юліан (Гбур). Стрий 2008, 93.

⁵¹⁷ *Календар 2011. Устав богослужінь* / Літургійна комісія Львівської Архиепархії УГКЦ. Львів 2011, 97.

⁵¹⁸ *Календар 2013. Устав богослужінь* / Літургійна комісія Львівської Архиепархії УГКЦ. Львів 2013, 105.

⁵¹⁹ *Церковний календар 2015 року Божого з уставом* / Патріарша Літургійна Комісія УГКЦ. Жовква: Місіонер 2014, 129.

⁵²⁰ *Церковний календар 2017 року Божого з уставом для вечірні, утрени, часів та Божественної Літургії* / Патріарша Літургійна Комісія УГКЦ. Жовква: Місіонер 2016, 132.

⁵²¹ *Церковний календар 2018 року Божого з уставом для вечірні, утрени, часів та Божественної Літургії* / Патріарша Літургійна Комісія УГКЦ. Жовква: Місіонер 2017, 132.

У Російській Православній Церкві наприкінці ХІХ століття святим Кирилу і Методію було укладено спільну службу, а свято піднесено до рангу поліелейного⁵²². На їхню честь є складені також акафісти⁵²³. У деяких літургійних джерелах РПЦ просвітителів слов'ян іменують покровителями Росії⁵²⁴.

У Католицькій Церкві на даний час свято в честь Кирила і Методія приписується святкувати 14 лютого⁵²⁵. Їм є укладено літургійні тексти⁵²⁶. За церковними джерелами почитання їх звершують 10 травня⁵²⁷. Їх вважають також покровителями Польщі⁵²⁸.

2.2. БОГОСЛОВСЬКИЙ АНАЛІЗ ЛІТУРГІЙНИХ ТЕКСТІВ СВЯТА В ЧЕШТЬ СВЯТИХ РІВНОАПОСТОЛЬНИХ КИРИЛА І МЕТОДІЯ, УЧИТЕЛІВ СЛОВ'ЯНСЬКИХ

Служба в честь святих рівноапостольних Кирила і Методія була написана в місті Влеграді та має південнослов'янський характер⁵²⁹. Взявши до уваги цю службу, до неї були внесені деякі корективи і її було надруковано в місті Санкт-

⁵²² Це свідчить служба святим, яка міститься у збірнику. // «ІЗБОРНИК СЛУЖБИ, ЖИТІЇ, СЛОВЕСА ПОХВАЇНА І АКАФІСТА СТЫМІ ОУЧІТЕМІ СЛОВЕНСКИМІ ВЪРІМІ І МЕОБДІЮ», Печать: в Свѣдѣній чѣпографіи двѣхъ, г-ні. У даному ізборнику міститься служба святим Кирилу і Методію, подібна, що й у Збірниках 1912, 1937 та 1945 років, але має весь Канон на Утрени. Далі слідує служба 14 лютого преподобному Кирилу. Дана служба не є поліелейною. Потім є присутня служба 6 квітня преподобному Методію. Ця служба теж не є поліелейною. Потім є описане життя Кирила і Методія та Похвала з похвальним словом святим Кирилу і Методію. Завершується дана книга акафістом святим Методію і Кирилу. // «ІЗБОРНИК СЛУЖБИ, ЖИТІЇ, СЛОВЕСА ПОХВАЇНА І АКАФІСТА СТЫМІ ОУЧІТЕМІ СЛОВЕНСКИМІ ВЪРІМІ І МЕОБДІЮ», г-бк.

⁵²³ «ІЗБОРНИК СЛУЖБИ, ЖИТІЇ, СЛОВЕСА ПОХВАЇНА І АКАФІСТА СТЫМІ ОУЧІТЕМІ СЛОВЕНСКИМІ ВЪРІМІ І МЕОБДІЮ», рѣс-рѣбк.

⁵²⁴ А. ДАВИДЕНКО, «Пам'ять святих і равноапостольнихъ Кирилла и Мефодія в предѣлахъ югозападнаго края Россіи», 9.

⁵²⁵ П. САБАТ, «Святі Кирило і Методій: апостоли слов'ян».

⁵²⁶ Дане видання містить у собі порівняння автором ланинської служби з православною, який є її характер і значення. (Аналіз латинської служби стор. 11-22, аналіз православної служби стор. 22-30.) // А. ДАВИДЕНКО, «Пам'ять святих і равноапостольнихъ Кирилла и Мефодія в предѣлахъ югозападнаго края Россіи», Київ: Тип. И. и. А. Давиденко 1871, 8.

⁵²⁷ А. ДАВИДЕНКО, «Пам'ять святих і равноапостольнихъ Кирилла и Мефодія в предѣлахъ югозападнаго края Россіи», 8.

⁵²⁸ Їхні служби підписані як Служби покровителям Царства Польського і Королівства Шведського. // А. ДАВИДЕНКО, «Пам'ять святих і равноапостольнихъ Кирилла и Мефодія в предѣлахъ югозападнаго края Россіи», 9.

⁵²⁹ Дану службу святим Кирилу і Методію було створено і поміщено у Мінеї ХVІ столітті, яку було запозичено від південнослов'янських народів в ХV столітті. // Ф. Г. СПАССКИЙ, *Русское литургическое творчество*, Москва: Издательский совет РПЦ 2008, 245.

Петербурзі 1883 року⁵³⁰. Тексти служби свята висвітлюють життя та діяльність Кирила і Methodія та мають христологічний, тріадологічний та пневматологічний характер.

2.2.1. ПРЕДСТАВЛЕННЯ ЖИТТЄПИСУ В ЛІТУРГІЙНИХ ТЕКСТАХ СВЯТА В ЧЕСТЬ СВЯТИХ КИРИЛА І МЕТОДІЯ, УЧИТЕЛІВ СЛОВ'ЯНСЬКИХ

Богослужбові тексти свята в честь рівноапостольних Кирила і Methodія оспівують святих та є тісно пов'язані з їхньою просвітницькою діяльністю. У даних піснеспівах висвітлено вибрані моменти життя від народження святих до їхньої кончини, якими вони прославилися та потрудилися на церковній ниві.

Святих у текстах представлено як тих, що повністю відмовилися від всіх земних благ заради Ісуса Христа та ще зі своєї юності та молодості керувалися у житті бажанням бути цілковито відданими Богові, натхненними любов'ю до Його науки:

Якими то гарними піснями звеличимо Учителів? – Methodія, що з любови до Христа знехтував усією світовою красою і в ангельськiм чині хоробро змагався за небесного Царя; і Кирила, що з юності своєї обрав собі Мудрість за товаришку і подвоїв дані йому Богом таланти на Його славу.[...] ⁵³¹.

Помітним у літургійних текстах є наголос на аскетичному житті Methodія та неодноразовому наголосі на мудрості Кирила, який з юності бажав її мати:

Якими похвальними піснями вшануємо Учителів? Methodія, любителя пустині, що серед тиші збагатив себе плодами Духа, і Кирила золотомовного, що любов'ю до мудрости придбав небесну премудрість і посоромив магометанських мудреців? [...] ⁵³².

⁵³⁰ Служба Кирилу і Methodію входить до Додаткової Мінеї, яка була створена Російською Православною Церквою в синодальний період. // Ф. Г. СПАССКИЙ, *Русское литургическое творчество*, 243.

⁵³¹ Служба святам Кирилу і Methodію, Учителів Слов'янських, Велика Вечірня, 3-тя стихира на «Господи, взиваю я» // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 899.

⁵³² Служба святам Кирилу і Methodію, Учителів Слов'янських, Велика Вечірня, 2-га стихира на «Господи, взиваю я» // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 899.

Найбільший наголос у літургійних текстах є поставлений на трудах Кирила і Методія. Через діяльність солунських братів усі слов'янські народи прийшли до пізнання Бога та можуть Його так прославляти:

Якими похвальними вінками завінчаємо Кирила й Методія, славнозвісних проповідників єдиносущної Тройці? Ви євангельським світлом просвітили слов'янські народи, що перебували в темряві незнання і тіні смертній [...] ⁵³³. [...] Ви бо для спасіння слов'ян трудилися по-апостольському і багато напрацювалися для їхнього просвічення світлом богопізнання. До нього відчинили ви замкнені раніше двері винайденням слов'янського письма, щоб і ми, ввійшовши в них, пізнали тайни Христового Євангелія [...] ⁵³⁴. [...] облетіли ви слов'янські країни і, просвітивши їх світлом богопізнання, привели до Чоловіколюбця, Спаса душ наших ⁵³⁵. [...] Ви ревно шукали слов'янські народи і знайшли немовби загублену драхму ⁵³⁶. [...] Ви перемогли поганську хулу і засоромили безчестя нехристів ⁵³⁷. [...] Хто перелічить ваші труди й труди й подвиги, що їх ви, як апостоли, задля спасіння грішних людей на себе прийняли? ⁵³⁸.

У текстах є вміщені багато алегорій, які прославляють просвітителів та зображують їх як невтомних проповідників Божого Слова для слов'ян. Їх називають: *орли швидкокрилі*⁵³⁹, *сівачі побожності*⁵⁴⁰, *робітники Христового винограднику*⁵⁴¹, *оборонці Пресвятої Тройці*⁵⁴², *зорі небесні*⁵⁴³. Кирила окремо називають *золотомовним*⁵⁴⁴.

⁵³³ Служба святам Кирилу і Методію, Учителів Слов'янських, Велика Вечірня, 1-ша стихира на «Господи, взиваю я» // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 899.

⁵³⁴ Служба святам Кирилу і Методію, Учителів Слов'янських, Велика Вечірня, Наславна стихира на «Господи, взиваю я» // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 900.

⁵³⁵ Служба святам Кирилу і Методію, Учителів Слов'янських, Велика Вечірня, 1-ша стихира на Стиховні // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 901.

⁵³⁶ Служба святам Кирилу і Методію, Учителів Слов'янських, Велика Вечірня, 2-га стихира на Стиховні // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 901.

⁵³⁷ Служба святам Кирилу і Методію, Учителів Слов'янських, Велика Вечірня, 3-тя стихира на Стиховні // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 901.

⁵³⁸ Служба святам Кирилу і Методію, Учителів Слов'янських, Велика Утреня, Канон, Пісня 9, 3-ій тропарець канону // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 904.

⁵³⁹ Служба святам Кирилу і Методію, Учителів Слов'янських, Велика Вечірня, 1-ша стихира на Стиховні // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 901.

⁵⁴⁰ Служба святам Кирилу і Методію, Учителів Слов'янських, Велика Вечірня, 2-га стихира на Стиховні // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 901.

⁵⁴¹ Служба святам Кирилу і Методію, Учителів Слов'янських, Велика Вечірня, 2-га стихира на Стиховні // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 901.

⁵⁴² Служба святам Кирилу і Методію, Учителів Слов'янських, Велика Вечірня, 3-тя стихира на Стиховні // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 901.

⁵⁴³ Служба святам Кирилу і Методію, Учителів Слов'янських, Велика Утреня, Стихира по 50-му псалмі // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 903.

⁵⁴⁴ Служба святам Кирилу і Методію, Учителів Слов'янських, Велика Вечірня, 2-га стихира на «Господи, взиваю я» // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 899.

Святі Кирило і Methodій є прославлені як преподобні, так і рівноапостольні, оскільки переставилися до вічності у чернечому постригу та присвятили своє життя проповідуванню Божого Слова слов'янським народам, які його ще тоді не знали. Піснеспіви свята також прирівнюють їх до апостолів:

Ви евангельським світлом просвітили слов'янські народи, що перебували в темряві незнання і тіні смертній. Ви й нас, як дике дерево оливне, прищепили до кореня доброплідного православ'я [...] ⁵⁴⁵. Ви бо для спасіння слов'ян трудилися по-апостольському і багато напрацювалися для їхнього просвічення світлом богопізнання. До нього відчинили ви замкнені раніше двері винайденням слов'янського письма, щоб і ми, ввійшовши в них, пізнали тайни Христового Євангелія [...] ⁵⁴⁶. Ви пішли слідом за апостолами, трудившись однодушно над спасінням заблуканих людей [...] ⁵⁴⁷. Ви ревно шукали слов'янські народи і знайшли немовби загублену драхму [...] ⁵⁴⁸. Радуйтеся, добрі пастирі, ви бо до купи зібрали духовні вівці, розсіяні по безвістях невірства, і привели до Христа, Начальника Пастирів. [...] ⁵⁴⁹. Світлим життям вашим, рівноапостольні Вчителі, ви, як зорі небесні, засяяли на церковному небосхилі. Мережею вашого навчання ви уловили Христові багато народів та полинули до неприступного світла. [...] ⁵⁵⁰.

2.2.2. ХРИСТОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ЛІТУРГІЙНИХ ТЕКСТІВ СВЯТА В ЧЕШТЬ СВЯТИХ РІВНОАПОСТОЛЬНИХ КИРИЛА І МЕТОДІЯ, УЧИТЕЛІВ СЛОВ'ЯНСЬКИХ

Христологічний аспект богослужбових текстів свята в честь святих Кирила і Methodія розкривається в темі *Воплочення Христа з Пречистої Богородиці*. Цю тему можна побачити у *богородичному тропарі 9 пісні канону свята на Утрени*, яка оспівує Богородицю такими словами: «Постійними піснями побожно співаймо Богородиці: Радуйся, свята горо! Радуйся, вогняний престолі, що носиш Царя всіх! [...]» ⁵⁵¹. Через Богородицю у світ прийшов наш Спаситель.

⁵⁴⁵ Служба святим Кирилу і Methodію, Учителів Слов'янських, Велика Вечірня, 1-ша стихира на «Господи, взиваю я» // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 899.

⁵⁴⁶ Служба святим Кирилу і Methodію, Учителів Слов'янських, Велика Вечірня, наславна стихира на «Господи, взиваю я» // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 900.

⁵⁴⁷ Служба святим Кирилу і Methodію, Учителів Слов'янських, Велика Вечірня, 1-ша стихира на стиховні // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 901.

⁵⁴⁸ Служба святим Кирилу і Methodію, Учителів Слов'янських, Велика Вечірня, 2-га стихира на стиховні // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 901.

⁵⁴⁹ Служба святим Кирилу і Methodію, Учителів Слов'янських, Велика Вечірня, наславна стихира на стиховні // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 902.

⁵⁵⁰ Служба святим Кирилу і Methodію, Учителів Слов'янських, Велика Утренья, Стихира по 50-му псалмі // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 903-904.

⁵⁵¹ Служба святим Кирилу і Methodію, Учителів Слов'янських, Велика Утренья, Канон, Пісня 9, Богородичний тропарець канону // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 904.

Саме вона удостоїлася носити в лоні своєму самого Бога, тому ми її через це величаємо і оспівуємо у всіх богослужіннях. Пречиста Діва Марія була провіщена пророками, тому її прообрази зустрічаємо в Старому Заповіті. Вона є співвідкупителькою людського роду, бо Христос, народжений від неї, спас людство від вічного засуду, але Родителька після Різдва залишилася дівою. Це оспівується в *І нині* догматі *другого гласу*:

Минулася тінь Закону, коли прийшла Благодать; бо як куц охоплений полум'ям не згоряв, так і ти, Діво, породила й дівою зосталась! Замість вогняного стовпа, засяяло Сонце правди, замість Мойсея – Христос, спасіння душ наших⁵⁵².

Христологічний аспект виражається у *стихах на «Господи взиваю я»* свята святих Кирила і Методія⁵⁵³, а також на *стихах на стиховні*⁵⁵⁴.

2.2.3. ТРΙΑДОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ЛІТУРГІЙНИХ ТЕКСТІВ СВЯТА В ЧЕШТЬ СВЯТИХ РІВНОАПОСТОЛЬНИХ КИРИЛА І МЕТОДІЯ, УЧИТЕЛІВ СЛОВ'ЯНСЬКИХ

У літургійних текстах свята в честь рівноапостольних Кирила і Методія є присутній Тріадологічний аспект у багатьох стихах. Особливий наголос є на трудах святителів, бо саме через їхні старання слов'янські народи пізнали Пресвяту Трійцю:

[...] І ми, пізнавши через них споконвічну Трійцю – Отця і Сина і Святого Духа в одному Божестві, приймасмо від Христа Бога велику милість⁵⁵⁵. Пресвяту Трійцю – початок життя, що її безперестанно прославляють ангельські сили, ви, Кириле й Методію, між народами проповідували [...]⁵⁵⁶.

⁵⁵² Октоїх, *І нині догмат 2-го голосу* // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 215.

⁵⁵³ Ці тексти мають подібну між собою структуру. Спочатку є присутнє звернення до святителів, потім є оспівування трудів та вчинків за які ми їх прославляємо, а закінчується стихами благодаренням за те, що ми отримуємо ласки від Христа, через старання святих Кирила і Методія. Див.: Три стиха та наславна стиха на «Господи, взиваю я» Великої Вечірні свята Кирила і Методія // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 899-900.

⁵⁵⁴ Служба святим Кирилу і Методію, Учителів Слов'янських, Велика Вечірня, Стихири на стиховні // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 901-902.

⁵⁵⁵ Служба святим Кирилу і Методію, Учителів Слов'янських, Велика Вечірня, 3-тя стиха на «Господи, взиваю я» // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 900.

⁵⁵⁶ Служба святим Кирилу і Методію, Учителів Слов'янських, Велика Утренняя, 1-ий сідалий тропар // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 902.

У текстах ми зустрічаємо також слова, які звеличують просвітителів як оборонців Пресвятої Тройці: «Святі оборонці Пресвятої Тройці і провідники заблуканих! Ви перемогли поганську хулу і засоромили безчестя нехристів»⁵⁵⁷.

2.2.4. ПНЕВМАТОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ЛІТУРГІЙНИХ ТЕКСТІВ СВЯТА В ЧЕСТЬ СВЯТИХ РІВНОАПОСТОЛЬНИХ КИРИЛА І МЕТОДІЯ, УЧИТЕЛІВ СЛОВ'ЯНСЬКИХ

Літургійні тексти свята мають згадку про Святого Духа. Автори текстів хотіли донести, що святі Кирило і Methodій плекали дари Святого Духа і через це змогли повернути багато людей до Христової науки:

Якими похвальними піснями вшануємо Учителів? Methodія, любителя пустині, що серед тиші збагатив себе плодами Духа, і Кирила золотомовного, що любов'ю до мудрости придбав небесну премудрість і посоромив магометанських мудреців?[...] ⁵⁵⁸.

Саме через благодать Святого Духа були просвічені Кирило і Methodій, а через них люди змогли пізнати віру в Пресвятую Тройцю і самі наповнитися цією благодаттю:

Прийдімо й урочисто похвальними піснями вшануймо наших просвітителів. Бо вони манною богомудрого вчення нагодували слов'янські народи, що загинули від голоду на Боже слово; їх вони просвітили, немов промінням сонця, перекладом на їхню мову Благовісти сина Грому, від якої і ми, прийнявши світло, вдячно закличмо: Радуйтеся, всехвальні Кириле і Methodію! ⁵⁵⁹.

Розглянувши історію свята в честь святих Кирила і Methodія через дослідження деяких літургійних джерел, можна зробити деякі висновки. Нам вдалось побачити, що вшанування та почитання просвітителів слов'ян у різні періоди після їх смерті змінювалося. Історія їхнього життя, яке вони віддали за проповідання Божого Слова людям, стала запорукою їхньої святості та

⁵⁵⁷ Служба святым Кирилу і Methodію, Учителів Слов'янських, Велика Вечірня, Стихири на стиховні // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 901.

⁵⁵⁸ Служба святым Кирилу і Methodію, Учителів Слов'янських, Велика Вечірня, 2-га стихири на «Господи, взиваю я» // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 899.

⁵⁵⁹ Служба святым Кирилу і Methodію, Учителів Слов'янських, Велика Утренья, 3-ій сідалийний тропар // *Молитвослов*, Рим – Торонто 1990, 903.

основою для написання літургійних текстів, які в собі містять глибокий богословський зміст, та написання також їм ікони.

РОЗДІЛ 3

ІСТОРИЧНО-БОГОСЛОВСЬКИЙ АНАЛІЗ ІКОНИ В ЧЕСТЬ СВЯТИХ РІВНОАПОСТОЛЬНИХ КИРИЛА І МЕТОДІЯ, УЧИТЕЛІВ СЛОВ'ЯНСЬКИХ

Вшанування ікон є давньою традицією християнства, яка тісно пов'язана з богослужіннями, про що ми дізнаємося з деяких джерел VI-VII століть⁵⁶⁰. Головним їхнім завданням є налаштувати людину до молитви та поглибити зв'язок з Богом⁵⁶¹. Ціллю написання ікон святих є те, що через споглядання обожествлених ликів подається свідоцтво Божої присутності⁵⁶².

Ікона, разом з богослужбовими текстами, розкриває глибокий зміст свята. Поєднані разом, вони відображають єдність, без якої важко вповні розуміти значення свята⁵⁶³. Іншими словами, те, що ми чуємо у текстах про свято, виражено частково, натомість більшою мірою зображено в іконі⁵⁶⁴. Тому ікона постає невід'ємною частиною у традиції Східної Церкви⁵⁶⁵. За допомогою зображених на іконі знаків і символів, ми споглядаємо тих осіб, які є зображені на ній⁵⁶⁶. Саме ікона виражає дійсність, означену через знаки й символіку, які є присутні на зображенні⁵⁶⁷. Ікона постає посередником Бого-людського спілкування⁵⁶⁸. У ній ми почитаємо зображену особу, яку бачимо, а не саме зображення⁵⁶⁹. Людина освячується через взаємозв'язок молитви та ікони, а

⁵⁶⁰ А. ЄВСЕЄВА, *Аналойние икони в Византии и Древней Руси. Образ і Літургія*, Университет Дмитрия Пожарского 2013, 15.

⁵⁶¹ І. ІВАШКО, *Ікона і Літургія* / перекл. О. Л. ПУШКАР. Львів: Свічачо 2009, 5.

⁵⁶² САБАТ П, «Історія виникнення та формування обряду іменування (благословення й освячення) ікон в українських церквах Київської традиції» // *Metron (Метроп)* № 12 (2015) 66.

⁵⁶³ Я. КРЕХОВЕЦЬКИЙ, *Богослов'я та духовність ікони*, Львів: Свічачо 2008, 159.

⁵⁶⁴ Я. КРЕХОВЕЦЬКИЙ, *Богослов'я та духовність ікони*, 159.

⁵⁶⁵ САБАТ П, «Історія виникнення та формування обряду іменування (благословення й освячення) ікон в українських церквах Київської традиції», 79.

⁵⁶⁶ СИНОД УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ, *Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос – наша Пасха»*, Львів: Свічачо 2012, § 595.

⁵⁶⁷ К. КЛЯВЗА, *Богословська герменевтика ікони*. Пер. з пол. О. МАНДРИКА. Львів: Свічачо 2009, 14.

⁵⁶⁸ К. КЛЯВЗА, *Богословська герменевтика ікони*, 58.

⁵⁶⁹ *Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха»* § 591.

також сповнюється Божою благодаттю⁵⁷⁰, яка діє не від самої ікони, а через неї⁵⁷¹. За допомогою ікони ми бачимо приклади морального життя святих, про які чуємо в Євангелії⁵⁷².

Для того, щоб ікону можна було вживати для богочитання, її потрібно благословити і освятити, тобто надати їй церковного найменування, яке є обов'язковим перед почитанням⁵⁷³.

Ікони на честь різних святих у Східній Церкві традиційно є відмінними. Святих на іконах зображують у повний зріст та в пояс, із житіям та без них⁵⁷⁴.

У цьому розділі буде досліджений історичний розвиток іконографічних зображень святих рівноапостольних Кирила і Methodia в ході століть до сьогодення. Наприкінці даного розділу буде подано деякі сучасні іконографічні зображення слов'янських учителів із храмів Львівської Архиепархії УГКЦ.

3.1. ОСОБЛИВОСТІ ІКОН В ЧЕШТЬ СВЯТИХ РІВНОАПОСТОЛЬНИХ КИРИЛА І МЕТОДІЯ, УЧИТЕЛІВ СЛОВ'ЯНСЬКИХ

Коли відбувається канонізація святих, тобто прославлення їх на всю Церкву, то невід'ємним явищем стає написання для них ікони⁵⁷⁵. Кожна ікона має свій індивідуальний характер⁵⁷⁶. Іконографія святих тісно пов'язана з описом їхнього життя⁵⁷⁷. Мається на увазі, що зображення повинне відповідати діяльності, якою займався конкретний святий, та за що його вшановується. «Ікона – це не портрет святого, а його образ, створений для молитовного звертання до нього і його

⁵⁷⁰ К. КЛЯВЗА, *Богословська герменевтика ікони*, 41.

⁵⁷¹ САБАТ П., «Історія виникнення та формування обряду іменування (благословення й освячення) ікон в українських церквах Київської традиції», 65.

⁵⁷² К. КЛЯВЗА, *Богословська герменевтика ікони*, 42.

⁵⁷³ САБАТ П., «Історія виникнення та формування обряду іменування (благословення й освячення) ікон в українських церквах Київської традиції», 64.

⁵⁷⁴ П. САБАТ, «Від народного визнання святості до церковної прослави та почитання слуги Божого праведного Митрополита Андрея Шептицького» // *Metron (Метрон)* № 13 (2016) 98.

⁵⁷⁵ С. АЛЕКСЕЕВ, *Зримая истина. Книга о православной иконе для семьи и школы*. 2-е изд. Санкт-Петербург: Ладан 2006, 150. // Канонізація, або Церковне прославлення являється видимим знаком, яким Церква дозволяє згадувати святих у церковних богослужіннях публічно // П. САБАТ, «Від народного визнання святості до церковної прослави та почитання слуги Божого праведного Митрополита Андрея Шептицького», 100.

⁵⁷⁶ В. ЛЕСПАХІН. *Ікона та іконічність*, / пер. Т. ТИМО. Львів: Свічадо 2008, 199.

⁵⁷⁷ В. ЛЕСПАХІН. *Ікона та іконічність* 190.

почитання. Так само житіє – не біографія, що дає фактологічні відомості, а агіографія, яка означає дослівно “святопис”⁵⁷⁸. Церква дає зрозуміти тим, хто молиться і споглядає на ікону те, чим святий прославився і удостоївся святості, тим самим будучи прикладом для наслідування⁵⁷⁹. Тому для гідного вшанування святих, проголошених Церквою, є потреба написання їм ікони⁵⁸⁰.

Святи Кирило і Methodій своїм життям і подвигами заради розповсюдження Христової віри виявили неабияку відданість і жертвність. Церква прославляє їх як рівноапостольних⁵⁸¹, бо прославилися вони тим, що навертали народи до Ісуса Христа за прикладом святих апостолів⁵⁸². Їхні іконографічні зображення мають відмінність у змалюванні одягу, що характеризує час їхнього проповідування та народ, якому вони проголошували Євангеліє. Часто в руках рівноапостольних можна зустріти хресне знамення, яке є символом хрещення і спасіння від смерті⁵⁸³.

Святий Methodій мав чернечий постриг. Через це його почитають як преподобного⁵⁸⁴. Святий Кирило теж оспівується як преподобний⁵⁸⁵, бо прийняв чернечі обіти, про що згадувалося у першому розділі даної праці. Преподобні зображуються на іконах у повний ріст або до поясу в монашому одязі. Права рука їх благословляє, а ліва тримає скручений сувій або опущена. Характерна деталь іконографії преподобних – це «чотки», як символ молитовного подвигу⁵⁸⁶.

У деяких літургійних текстах їх возвеличують як святителів⁵⁸⁷, бо переставилися до вічності в єпископському сані. На іконах їх, як святителів,

⁵⁷⁸ В. ЛЕПАХІН. *Ікона та іконічність*, 199.

⁵⁷⁹ *Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха»* § 595.

⁵⁸⁰ П. САБАТ, «Вшанування мучеників УГКЦ, проголошених Блаженними Папою Іваном Павлом II в Україні у 2001 р.» // *Metron (Метров)* № 12 (2015) 122.

⁵⁸¹ *ЧАСОСЛОВЪ. ВЪ ЧТѢНОГРАФІИ КРѢПТОФЕРРАТСКІА ДВІТІЕЛЬ. РІМЪ ЛЦІИ, 1077.*

⁵⁸² С. АЛЕКСЕЕВ, *Зримая истина. Книга о православной иконе для семьи и школы*, 154.

⁵⁸³ С. АЛЕКСЕЕВ, *Зримая истина. Книга о православной иконе для семьи и школы*, 155.

⁵⁸⁴ *Антологіон*, Київ 1619, арк. 812.

⁵⁸⁵ *Місяцеслов // Євангеліє*, Рим 1990, 647.

⁵⁸⁶ С. АЛЕКСЕЕВ, *Енциклопедія православної ікони. Основи богословія ікони*, Санкт-Петербург: Сатись Держава 199-200.

⁵⁸⁷ Служба святим апостолам славян Methodія і Кирила // *ВЕЧІРНЯ І УТРЕНЯ на празники неподвижні [...]*, Жовква: Печатня ОО. Василян 1912, 382-390.

зображають у архиєрейських літургійних ризах. Лівицею тримають книгу, а правою рукою благословляють або вказують на книгу⁵⁸⁸.

Преподобного Кирила переважно зображають у монашому одязі: у темному хітоні й мантиї, а Методія – в світлому єпископському облаченню. Окрім цього, у їхніх руках можна побачити книгу або свиток із слов'янською азбукою. Інколи спостерігаємо цих святих на фоні хреста, що символізує символ перемоги Спасителя⁵⁸⁹.

3.2. ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ІКОНОГРАФІЧНИХ ЗОБРАЖЕНЬ СВЯТИХ РІВНОАПОСТОЛЬНИХ КИРИЛА І МЕТОДІЯ НА ТЕРИТОРІЇ СЛОВ'ЯНСЬКИХ НАРОДІВ З ІХ ДО ПОЧ. ХХІ СТ.

Щоб пізнавати й аналізувати ікони потрібно брати до уваги місце і час їх написання⁵⁹⁰. Кирило і Методій своєю діяльністю прославилися не тільки на слов'янських землях, але й у всій Католицькій Церкві, де їх почитають як святих. Канонізація цих братів відбулася доволі рано після смерті, але немає жодного документу, який би це доводив⁵⁹¹. Іконографія в честь слов'янських просвітителів розповсюджена як на Сході, так і на Заході, але до XVIII століття їхніх зображень ми зустрічаємо небагато⁵⁹².

Почитання просвітителів розпочиналося з Моравії та Болгарії, де були складені перші Життя Кирилу і Методію разом з їхніми службами⁵⁹³, тому найдавніші зображення святих походять з IX століття із Болгарії⁵⁹⁴. Після смерті Методія, його учні зазнали переслідувань. Саме це було перешкодою для створення іконографічних зображень святих Кирила і Методія⁵⁹⁵.

⁵⁸⁸ С. АЛЕКСЕЕВ, *Зримая истина. Книга о православной иконе для семьи и школы*, 157-158.

⁵⁸⁹ *Католическая энциклопедия*, Том 2 И-Л / гол. ред. Г. ЦЕРОХ, Москва: Издательство Францисканцев 2005, 1023.

⁵⁹⁰ К. КЛЯВЗА, *Богословська герменевтика ікони*, 56.

⁵⁹¹ *Кирило-Методиевска енциклопедия*, Том 2 И-О / гол. ред. П. ДИНЕКОВ, София, 1995, 265.

⁵⁹² *Католическая энциклопедия*, 1023.

⁵⁹³ *Православная энциклопедия*, Том XXXIV / гол. ред. С. Л. КРАВЕЦ, Москва: Церковно-научный центр «Православная энциклопедия» рік 2014, 211.

⁵⁹⁴ *Кирило-Методиевска енциклопедия*, 266.

⁵⁹⁵ *Православная энциклопедия*, 211.

3.2.1. Ікони, на яких зображено лише самого святого Кирила, учителя слов'янського без святого Методія

Іконографія солунських братів поширювалося на Балканах з ІХ століття⁵⁹⁶. Зазвичай просвітителів зображали разом, хоча зустрічаються окремі їхні ікони. Проте ікони в честь святого Кирила зустрічаємо набагато частіше, ніж Методія⁵⁹⁷.

Перше зображення святого Кирила віднаходимо у Римі, у базиліці святого Климента, яке знаходиться над його гробом⁵⁹⁸. Дане зображення вказує на те, що воно було написане ще до канонізації святого, бо немає ореолу над головою. Одяг його говорить про східне походження, а атрибутика підкреслює рівноапостольську діяльність⁵⁹⁹.

У цьому ж храмі існує фреска ІХ століття з зображенням святого Кирила в єпископському вбранні, який стоїть перед Христовим судом⁶⁰⁰.

На фресці в храмі святої Софії в місті Охриді, побудованої в ХІ столітті, Кирило зображений разом із святим Кирилом Охридським⁶⁰¹. Його зображено з чорним і коротким волоссям та недовгою бородою, у лівій руці він тримає книгу, що представляє його в образі вчителя⁶⁰².

Існують також ікони, на яких зображено святителя з написом «Кирило Філософ». Саме такі зображення деякі дослідники присвоюють рівноапостольному Кирилу, учителю слов'ян⁶⁰³. У храмі мучеників Севастійських XVII століття у Болгарії є ікона з написом «святий Кирило Філософ», на якій зображено єпископа в повний ріст. У лівій руці він тримає розгорнутий свиток, а правицею благословляє⁶⁰⁴.

⁵⁹⁶ *Православная энциклопедия*, 211.

⁵⁹⁷ *Католическая энциклопедия*, 1025.

⁵⁹⁸ «Житіє Костянтина», 190. // Див. Додаток № 2.1 (а).

⁵⁹⁹ *Православная энциклопедия*, 211.

⁶⁰⁰ Н. НІКІТЕНКО, *Барокко Софії Київської*, Київ: Либідь 2016, 104.

⁶⁰¹ Місто Охрид знаходиться на території Македонії // *Католическая энциклопедия*, 1023. // Див. Додаток № 2.3 (в).

⁶⁰² *Православная энциклопедия*, 212.

⁶⁰³ *Кирило-Методиевска енциклопедия*, 269.

⁶⁰⁴ *Православная энциклопедия*, 214. // Див. Додаток № 2.2 (а).

Святого Кирила можна зустріти на іконах у монашому облаченні разом з іншими преподобними отцями, які вже є святими та прославленими в Церкві⁶⁰⁵.

Є також ікони ХІХ століття де святий Кирило зображений в чернечому одязі. У лівиці тримає свиток з абеткою, а правицею – великий хрест⁶⁰⁶.

У храмі Софії Київської зображено преподобного Кирила в єпископських ризах, де він тримає правицею невеликий хрест, яким благословляє, а лівицею – розгорнутий свиток з абеткою⁶⁰⁷. У монастирі святого Василія Великого в Пряшові знаходиться ікона святого Кирила, Катанського єпископа, якого зображено в повних єпископських ризах. Лівицею він тримає єпископський жезл, а правицею – розгорнутий свиток з абеткою⁶⁰⁸.

Протягом ХVІ-ХVІІ століть іконографія Кирила і Methodія залежала від літургійного вшанування. Навряд чи існували їх ікони поза літургійним церковним вшануванням⁶⁰⁹. У цей час тропар і кондак мав лише Кирило, тому його зображення знаходимо в Мінеях із ХVІІ століття як єпископа, подібного до святителя Миколая Чудотворця та до Климента Олександрійського⁶¹⁰. Існує також ікона з житієм, де Кирило благословляє святого Георгія на пошуки мощей папи Климента⁶¹¹.

3.2.2 Ікони, на яких зображено лише самого святого Methodія, учителя слов'янського без святого Кирила

Як уже згадувалося в попередньому підпункті, святителя Methodія зображали на іконах окремо набагато менше, ніж преподобного Кирила. Але все ж таки іконографія преподобного Methodія існує.

⁶⁰⁵ Кирило-Methodиевская енциклопедія, 269. Див. Додаток № 2.3 (б).

⁶⁰⁶ Православная енциклопедія, 224. Див. Додаток № 2.2 (б).

⁶⁰⁷ Н. НІКІТЕНКО, Барокко Софії Київської, 103. Див. Додаток № 2.2 (в).

⁶⁰⁸ «Житіє Костянтина», 153. Див. Додаток № 2.2 (г).

⁶⁰⁹ Православная енциклопедія, 219.

⁶¹⁰ Православная енциклопедія, 219.

⁶¹¹ Православная енциклопедія, 219. Див. Додаток № 2.3 (а).

Його майже завжди зображають в єпископському одязі⁶¹². Можна зустріти храми, де бачимо святого також поряд з іншими святителями⁶¹³.

У храмі Софії Київській є присутній образ святого Методія з XVIII століття, що стоїть у єпископських ризах. У лівій руці він тримає розкрите Євангеліє, а в правій – єпископський жезл⁶¹⁴. У монастирі святого Василя Великого в Пряшові знаходиться також ікона святого Методія, великоморавського Архієпископа⁶¹⁵. На даному зображенні учителя бачимо в єпископських ризах. Лівицею тримає архиєрейський жезл, а правицею – закрите Євангеліє.

У XX столітті спостерігаємо на іконі святого Методія⁶¹⁶, який тримає двома руками розгорнутий сувій з абеткою та уривком Євангеліє від Івана. Одяг святого не є єпископський, як звичайно, а більше нагадує монаше облачення.

3.2.3 Ікони, на яких зображено разом святих рівноапостольних Кирила і Методія, учителів слов'янських

Найперші зображення Кирила і Методія походять із мініатюр літописів XV століття, які беруть свої витoki з розповідей про місіонерську діяльність солунських братів⁶¹⁷. Є мініатюри, які показують прийом імператора Михаїла III, створення азбуки, переклад Євангеліє і Апостола на слов'янську мову⁶¹⁸. Святих Кирила і Методія також зображали як євангелістів, які сидять за столами і пишуть, обоє в єпископських ризах⁶¹⁹. Існує також мініатюра хіротонії Методія на єпископа Паномії. Інша композиція зображує переклад книг та творення письма, де присутні Кирило і Методій, останній з яких є єпископом⁶²⁰.

⁶¹² Катиліческая енциклопедія, 1024.

⁶¹³ Кирило-Методієвська енциклопедія, 269. Див. Додаток № 2.4 (а).

⁶¹⁴ Н. НІКІТЕНКО, Барокко Софії Київської, 102. Див. Додаток № 2.4 (б).

⁶¹⁵ «Житіє Методія», 191. Див. Додаток № 2.4 (в).

⁶¹⁶ Див. Додаток № 2.4 (г).

⁶¹⁷ Православная енциклопедія, 218.

⁶¹⁸ Православная енциклопедія, 218.

⁶¹⁹ Літопис Руський, 16. Див. Додаток № 2.5 (а).

⁶²⁰ Православная енциклопедія, 218. Див. Додаток № 2.5 (б).

У базиліці святого Климента існує фреска, на якій є зображено хрещення за східним обрядом⁶²¹. Дослідники вважають, що це хрещення іновірців Кирилом і Методієм⁶²². У даній базиліці можна зустріти ще й інші іконографічні зображення з XI-XII століть, які пов'язані з мощами Климента папи: оздоровлення юнака при віднайденні мощей, перенесення їх до Риму⁶²³. На кожному з цих зображень присутні двоє клириків. Саме в них дослідники бачать Кирила і Методія⁶²⁴.

Важливо підкреслити, що почитання солунських братів було розповсюджене ще до монгольського періоду в Київській Церкві, про що свідчать розписи Київського монастиря святого Климента Олександрійського XII століття, де зображено Кирила і Методія поряд з іншими солунськими і болгарськими святими⁶²⁵.

Кирила спочатку зображали в єпископському вбранні, а саме південнослов'янські народи⁶²⁶. На Русі акцент робили не на місіонерській діяльності, а на створенні азбуки та перекладі літургійних книг з грецької на слов'янську мову⁶²⁷.

Існує також фреска в базиліці святого Климента з XI століття, на якій зображено Кирила і Методія – це ікона Деїсус⁶²⁸. На даній іконі присутній Ісус Христос разом з архангелами Михаїлом та Гавриїлом, а по їхні сторони зображені апостол Андрей та папа Климент, які вказують на двох клириків, що приклонили коліна⁶²⁹. Цими клириками є просвітителі слов'ян, які мають пряме відношення до папи Климента, мощі якого віднайшли Кирило і Методій, а апостол Андрей був першим, хто приніс Христову науку на слов'янські землі. Саме його діяльність продовжували солунські брати⁶³⁰.

⁶²¹ Кирило-Методієвська енциклопедія, 267.

⁶²² Православная енциклопедія, 212.

⁶²³ Православная енциклопедія, 212.

⁶²⁴ Див. Додаток № 2.6 (а).

⁶²⁵ Католическая енциклопедія, 1023.

⁶²⁶ Православная енциклопедія, 218.

⁶²⁷ Православная енциклопедія, 218.

⁶²⁸ Див. Додаток № 2.5 (б).

⁶²⁹ Кирило-Методієвська енциклопедія, 267.

⁶³⁰ Православная енциклопедія, 211.

У Болгарії древні іконографічні зображення Кирила і Methodія є відомі з IX-X століть та збереглися на розписах храму Святої Софії в Охридї, де Кирило і Methodій зображені в архиерейських ризах⁶³¹.

На спільних іконах даного періоду вони зображені як єпископи з Євангелією в руках⁶³². У інших храмах, де збереглися розписи слов'янських просвітителів, їх зображають також в єпископських ризах. Methodій зображений із сивиною, бо він був старшим від свого брата Кирила⁶³³.

Через різні історичні події протягом століть почитання Кирила і Methodія змінювалося разом з іконографією. Багато іконографічних пам'яток солунських братів XII-XIII століть не збереглося, але існують свідчення з XIV століття, які говорять, що вони існували у даний період⁶³⁴. Доволі часто можна зустріти фрески на стінах різних храмів XII-XVI століття, де Кирила і Methodія зображали серед інших святителів у єпископському вбранні⁶³⁵.

У XVI столітті зустрічаємо ікони солунських братів, де Кирила починають зображати вже не в єпископському, а в чернечому облаченні. У руках він тримає розгорнутий свиток⁶³⁶.

У деяких болгарських храмах XVI- XVII століть зустрічаємо розписи, на яких святі Кирило і Methodій іменовані як єпископи, а також стоять в рядах з іншими святителями Церкви⁶³⁷.

Існують ікони XVII століття, де зображають Кирила в монашому вбранні з розгорнутим свитком в руках, а Methodія в єпископських ризах з Євангелією в лівій руці⁶³⁸.

Хоча не існувало традиції літургійного вшанування солунських братів, проте про них пам'ятали, адже наявний опис їхнього зображення з XVII століття,

⁶³¹ Кирило-Methodиевска енциклопедия, 268.

⁶³² Кирило-Methodиевска енциклопедия, 268.

⁶³³ Православная энциклопедия, 212.

⁶³⁴ Православная энциклопедия, 212.

⁶³⁵ Кирило-Methodиевска енциклопедия, 271. Див. Додаток № 2.7 (а).

⁶³⁶ Православная энциклопедия, 213.

⁶³⁷ Кирило-Methodиевска енциклопедия, 269.

⁶³⁸ Кирило-Methodиевска енциклопедия, 271.

який показує Кирила як молодого ченця з абеткою, а Methodія в єпископському облаченні, старшого віком, з Євангелією в руках⁶³⁹.

Найчастіше слов'янських апостолів можна зустріти на іконах разом як просвітителів слов'ян та творців азбуки. Дуже часто підкреслюється їхня роль як хрестителів Болгарії⁶⁴⁰. Багато зображень святим Кирилу і Methodію було написано в XVIII-XIX столітті, коли їхня діяльність в Болгарії стала символом для духовного та культурного росту⁶⁴¹. Саме в цей період виникають нові іконографічні схеми. У одному з храмів Охридської архієпархії, у якій була традиція почитання святих учителів слов'ян, зображено їх у складі ікони семи святих. На ній бачимо самих Кирила і Methodія, а також їхніх найближчих учнів: Горазда, Климента, Наума, Ангеларія і Савву⁶⁴². Ікону такого типу можна зустріти у багатьох храмах даної місцевості та побачити в іконостасах XIX століття⁶⁴³. Існує ікона рівноапостольних братів 1864 року, на якій вони зображені в єпископському одязі з азбукою в руках. По кутах ікони зображенні сцени з життя святих, що представляє хрещення ними язичників⁶⁴⁴.

Кирило і Methodій можуть бути обоє зображені в чернечому одязі, тримаючи розгорнутий свиток з абеткою⁶⁴⁵. Найчастіше зустрічається ікона солунських братів, де Кирило зображений молодим монахом, а Methodій є старшим за віком в єпископському одязі⁶⁴⁶.

Ще інша іконографічна композиція зображає святих Кирила і Methodія, які тримають у руках хліб і чашу з вином, що символізує освячення слов'янських книг, які є причастям для душі⁶⁴⁷.

У XX столітті болгари продовжували вшановувати святих Кирила і Methodія: ставити їм пам'ятники, писати ікони і релігійні зображення, які повставали від

⁶³⁹ *Православная энциклопедия*, 219.

⁶⁴⁰ *Кирило-Методиевска енциклопедия*, 271.

⁶⁴¹ *Кирило-Методиевска енциклопедия*, 268.

⁶⁴² *Православная энциклопедия*, 214. Див. Додаток № 2.6 (в).

⁶⁴³ *Православная энциклопедия*, 214.

⁶⁴⁴ *Кирило-Методиевска енциклопедия*, 271. Див. Додаток № 2.7 (в).

⁶⁴⁵ *Кирило-Методиевска енциклопедия*, 270. Див. Додаток № 2.8 (а).

⁶⁴⁶ *Православная энциклопедия*, 216.

⁶⁴⁷ *Кирило-Методиевска енциклопедия*, 272.

імені болгар з написом: «Першоучителям слов'янським святим Кирилу і Методію від вдячного болгарського народу»⁶⁴⁸.

На Русі переважно зображали просвітителів слов'ян разом на іконі. Кирила представляли молодшим від Методія. Його відносили до преподобних, вважали творцем азбуки та перекладачем літургійних книг. Методія на іконах зображали старшим за свого брата за віком і чином, показували як єпископа та відносили до наслідника апостольської місії⁶⁴⁹.

В ХІХ столітті набирає популярність почитання святих Кирила і Методія у зв'язку з ідеєю об'єднання слов'янських народів⁶⁵⁰. З'являються нові пам'ятки. Малюються гравюри, де обоє братів зображуються як в чернечому вбранні⁶⁵¹, так і в єпископському⁶⁵².

У Росії відновлюється почитання рівноапостольних Кирила і Методія у другій половині ХІХ століття через політичні причини. Було прийнято також рішення про створення спільної ікони Кирила і Методія, що призвело до появи нової кирило-мефодієвської іконографії⁶⁵³. Кирила і Методія відтоді починаємо зустрічати зображених разом: справа стоїть Кирило, вдягнений у монаше вбрання, який обома руками тримає розгорнутий свиток з абеткою, а Методій зображений у єпископських ризах, де в лівій руці тримає розгорнутий свиток, а правицею благословляє⁶⁵⁴. У цей період зустрічаємо також зображення солунських братів, вдягнених у єпископські ризи, які разом тримають розгорнутий свиток з абеткою⁶⁵⁵.

Окрім іконографії слов'янським просвітителям створювалися скульптурні зображення. Перші статуї цим святим було ще створено в ХІV столітті в соборі святого Віта в Празі⁶⁵⁶.

⁶⁴⁸ Цим написом болгар хотіли показати світу, що Кирило і Методій являються їхніми апостолами, бо саме через їхню працю і діяльність, болгар прийняли християнську віру // *Православная енциклопедія*, 217.

⁶⁴⁹ *Православная енциклопедія*, 220.

⁶⁵⁰ *Католическая енциклопедія*, 1025.

⁶⁵¹ *Православная енциклопедія*, 220.

⁶⁵² *Католическая енциклопедія*, Див. Додаток № 2.7 (б).

⁶⁵³ *Православная енциклопедія*, 220.

⁶⁵⁴ *Православные иконы*, Москва: Издательство Полигон 2006, 254.

⁶⁵⁵ *Православные иконы*, 238.

⁶⁵⁶ *Католическая енциклопедія*, 1025.

У цей час видавалося багато видань, пов'язаних з життям і діяльністю просвітителів слов'ян. У цих виданнях можна знайти багато іконографічних зображень. Братів зображено в єпископських ризах, Методій тримає в руках Євангелію, Кирило правицею тримає хрест, а в лівій руці в нього свиток з азбукою⁶⁵⁷.

У XIX столітті з'являється традиція зображувати Кирила в монашому вбранні, який тримає свиток з абеткою. Натомість Методія з чашею в лівій руці та великим хрестом у правій⁶⁵⁸. Такого роду ікони мають рівноапостольні Володимир, Костянтин та Олена⁶⁵⁹.

У XIX столітті було створено зображення святих Кирила і Методія на хоругвах. Тут ми зустрічаємо їх обох у єпископському облаченні. Методій правицею благословляє, а лівицею тримає розгорнутий свиток з абеткою. Кирило теж благословляє, а лівою рукою держить закриту книгу⁶⁶⁰. На іншій хоругві Кирило вже в монаших ризах із закритою книгою, а Методій правицею тримає лише великий хрест⁶⁶¹.

У XX столітті на іконах, де зображали Кирила і Методія разом, Кирило постає в чернечому одязі зі свитком у руках, Методій в єпископському одязі тримає Євангеліє, а іншою рукою – великий процесійний хрест, як носитель віри і служитель Церкви. На деяких іконах обоє братів тримають один хрест⁶⁶². На іншій іконі з цього ж століття святий Методій зображений в єпископському одязі, що лівицею тримає закрите Євангеліє, правицею – великий хрест, а преподобний Кирило в монашому облаченні обома руками держить розгорнуте Євангеліє⁶⁶³.

Існує також зображення солунських братів, де Методій як єпископ тримає традиційно розгорнуте Євангеліє, а Кирило як монах у лівій руці тримає абетку, а в правій – маленький хрест⁶⁶⁴. Також у даному періоді можна зустріти ікони, де

⁶⁵⁷ *Православная энциклопедия*, 221.

⁶⁵⁸ Див. Додаток № 2.9 (а).

⁶⁵⁹ *Кирило-Методиевская энциклопедия*, 273.

⁶⁶⁰ Р. КОСІВ, *Українські хоругви*, Київ: Оранта 2009, 185. Див. Додаток № 2.10 (а).

⁶⁶¹ Р. КОСІВ, *Українські хоругви*, 185. Див. Додаток № 2.10 (б).

⁶⁶² *Православная энциклопедия*, 222. Див. Додаток № 2.9 (б).

⁶⁶³ «Кирило і Методій» // сайт: [ICON.ORG.UA](http://icon.org.ua). Інтернет-галерея українського живопису, <http://icon.org.ua/gallery/kirilo-i-mefodiy/> (дата звернення 26 листопада 2018).

⁶⁶⁴ *Православная энциклопедия*, 222. Див. Додаток № 2.9 (в).

Методій в єпископському одязі лівицею тримає розгорнуте Євангеліє, а правицею благословляє, а в той же час преподобний Кирило правицею тримає сувій з абеткою, а лівицею – великий хрест⁶⁶⁵.

Зустрічається ікона із ХХ століття, на якій Кирило зображений в монашому одязі й тримає свиток з абеткою, а правицею благословляє. У той же час Методій, як єпископ, не тримає лівицею Євангелію, а чашу. Правою рукою він держить великий хрест⁶⁶⁶.

У цей час також ХХ століття була створена мозаїка просвітителів слов'ян, на якій обоє братів зображені у єпископських ризах і обоє тримають великий хрест⁶⁶⁷.

Є також відома ікона, де Методій показаний з лівого боку без головного єпископського убору, та тримає не Євангеліє, а сувій. Кирило традиційно тримає абетку в монашому облаченні⁶⁶⁸. Існує ікона, де брати зображені в єпископських ризах, а в руках у обох є закриті Євангелії⁶⁶⁹.

Крім цього, є також вишивані зображення Кирила і Методія, на яких традиційно бачимо Кирила в монашому одязі⁶⁷⁰, де він правицею благословляє, а лівицею тримає розгорнутий свиток з абеткою, а в той же час Методій в єпископському вбранні лівицею тримає розгорнуте Євангеліє, а правицею – великий хрест.

У ХХІ столітті в іконографії святих братів слов'янських ми не зустрічаємо якихось кардинальних змін. Іконописець Михайло Халак відтворив у 2000 році в одному із Івано-Франківських храмів УГКЦ образи Кирила і Методія⁶⁷¹. На даній іконі святі зображені традиційно в повний ріст. Святого Методія бачимо у єпископському одязі, лівицею він тримає закрите Євангеліє, а правою рукою великий хрест. Кирило тут одягнений в монаше облачення й обома руками

⁶⁶⁵ Д. СТЕПОВИК, *Історія Української ікони Х-ХХ століть*, Київ: Либідь 1996, 341.

⁶⁶⁶ В. ТВЕРДОХЛІБ, *Врятовані скарби. Каталог реставрованих ікон 17-20 століття*, Львів: Манускрипт-Львів 2009, 120.

⁶⁶⁷ *Кирило-Методієвська енциклопедія*, 275

⁶⁶⁸ *Православная енциклопедія*, 223. Див. Додаток № 2.9 (з).

⁶⁶⁹ *Православная енциклопедія*, 223. Див. Додаток № 2.7 (з).

⁶⁷⁰ Д. БЛАЖЕЙОВСЬКИЙ, *Альбом вишитих ікон*, Львів 1998, 27. Див. Додаток № 2.9 (д).

⁶⁷¹ Д. СТЕПОВИК, *Іконологія та іконографія*, Івано-Франківськ: Нава Зоря 2003, 296. Див. Додаток № 2.9 (ж).

тримає розкриту книгу, на якій написана абетка. Такий образ святого ми зустрічаємо вперше. Це підкреслює той факт, що його вшановують на українських землях найперше за те, що створив для слов'янських народів азбуку.

Найчастіше солунських братів зображували на іконах тільки обох. Існували також їхні зображення і з іншими святими, але не так часто. Дуже рідко можна було побачити Кирила і Methodia на іконі з Ісусом Христом. Але у ХХІ столітті на Івано-Франківщині постали їхні зображення разом з Христом-учителем⁶⁷². На даній іконі Христос розміщений по центру. Кирило стоїть з правого боку в монашому облаченні, а свиток з абеткою тримає двома руками. Methodia на іконі зображений з лівої сторони в єпископських ризах, у руках тримає закрите Євангеліє.

3.3. ІКОНИ СВЯТИХ РІВНОАПОСТОЛЬНИХ КИРИЛА І МЕТОДІЯ, УЧИТЕЛІВ СЛОВ'ЯНСЬКИХ ДЕЯКИХ ХРАМІВ ЛЬВІВСЬКОЇ АРХИЄПАРХІЇ УГКЦ

Ікони святих рівноапостольних Кирила і Methodia в різних композиціях можна побачити у храмах УГКЦ в Україні. Ми розглянемо деякі лише храми Львівської Архиепархії УГКЦ, де присутні зображення святих Кирила і Methodia.

В Україні просвітителі слов'ян постають на іконі разом або осібно. Зображення Кирила і Methodia можна зустріти особливо в храмах, які носять їх імена. Прикладом є один із храмів Львова Кирила і Methodia Сихівського протопресвітеріату⁶⁷³. Саме там зустрічаємо композицію зображень рівноапостольних учителів слов'ян. На передній зовнішній частині храму зліва бачимо мозаїку ікону святого Кирила⁶⁷⁴, який лівицею благословляє, а правою рукою тримає розгорнутий свиток, на якому зображено азбуку. Святий зображений у повний ріст, одяг його нагадує монаше облачення. Борода і волосся темного забарвлення. Зображення святого Methodia розташоване з правої сторони

⁶⁷² Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха», 264-265. Див. Додаток № 2.9 (є).

⁶⁷³ Шематизм Львівської Архиепархії 2017 / впоряд. С. СТЕСЕНКО, Львів 2017, 98.

⁶⁷⁴ Див. Додаток № 2.11 (а).

від входу в храм⁶⁷⁵. Святий зображений у повний ріст, борода й волосся покриті сивиною. Правицею він благословляє, а лівою рукою тримає закриту книгу.

На намісній іконі, яка знаходиться на тетраподі даного храму, просвітителів слов'ян зображено разом⁶⁷⁶. Кирило тут одягнений в чернече облачення й стоїть з правої сторони. Лівою рукою тримає свиток з абеткою, а правицею великий хрест. Methodій зображений старший за віком у єпископському вбранні. Правицею творить жест благословення, а лівицею тримає розгорнуте Євангеліє, у якому написано перші рядки з Євангеліє від Івана: «*В началі бі слово*».

У святилищі даного храму можемо спостерігати дві ікони, на яких зображені святі солунські брати окремо. З північної сторони престолу Methodій постає в архиєрейських ризах, але не з сивиною, як завжди. Правицею благословляє, а лівиця тримає велику закриту книгу⁶⁷⁷. З південної сторони святої трапези преподобний Кирило, традиційно зображений у монашому одязі, у лівій руці тримає розгорнутий свиток з абеткою, а правою рукою благословляє⁶⁷⁸.

У храмі Покрови Пресвятої Богородиці ХХ століття села Митулин Глинянського протопресвітеріату⁶⁷⁹ серед розписів зустрічаємо ікону святих Кирила і Methodія з правої частини храму. Тут святі зображені разом. Methodія бачимо в єпископському вбранні, лівицею він тримає розгорнутий свиток, а правою рукою – великий хрест. Святий Кирило лівою рукою держить нерозгорнутий згорток паперу, а правицею благословляє⁶⁸⁰.

У храмі святого апостола Йоана Богослова в селі Словіта Глинянського протопресвітеріату⁶⁸¹ у притворі з лівої сторони бачимо розписи, на яких зображено Кирила і Methodія в повний зріст⁶⁸². На даному зображенні обоє братів одягнені в єпископське вбрання. З лівої боку є намальована постать святого Кирила, який лівицею тримає розгорнутий свиток з абеткою, а правицею

⁶⁷⁵ Див. Додаток № 2.11 (б).

⁶⁷⁶ Див. Додаток № 2.11 (д).

⁶⁷⁷ Див. Додаток № 2.11 (є).

⁶⁷⁸ Див. Додаток № 2.11 (в).

⁶⁷⁹ Шематизм Львівської Архиепархії 2017, 58.

⁶⁸⁰ Див. Додаток № 2.11 (е).

⁶⁸¹ Шематизм Львівської Архиепархії 2017, 58.

⁶⁸² Див. Додаток № 2.11 (з).

благословляє. Святий Методій на іконі правою рукою теж благословляє, а лівою тримає невеликий хрест.

У храмі святих Володимира і Ольги Франківського протопресвітеріату⁶⁸³ на розписах стін храму зустрічаємо унікальну композицію зображень Кирила і Методія, яка не зустрічається у жодних храмах УГКЦ в Україні. На даній композиції зображено Кирила і Методія разом, а знизу є опис з життя просвітителів, який дає нам зрозуміти, що це картина віднайдення мощів святого Климента папи⁶⁸⁴. Зверху композиції Кирило в монашому вбранні стоїть справа, лівицею тримає розгорнутий сувій з абеткою, а правою рукою благословляє. Святий Методій стоїть у архиерейських ризах і правою тримає закриті Євангеліє, а лівою рукою – великий хрест. На нижній частині композиції вбрання святих братів те саме, тому їх неважко відрізнити від інших постатей на іконі.

У храмі святого апостола Андрія у Шевченківському протопресвітеріаті⁶⁸⁵ зустрічаємо також ікону святих просвітителів слов'янських⁶⁸⁶. На цій іконі святителі зображені в старшому віці. З правого боку стоїть святий Кирило в монашому одязі з розгорнутим сувоем в лівій руці, а правою рукою благословляє. Святий Методій традиційно стоїть у єпископському вбранні. Правою рукою він благословляє, а лівицею тримає не Євангелію, а чашу.

Розглядаючи історію розвитку іконографії святих рівноапостольних Кирила і Методія через дослідження деяких джерел, можна зробити певні висновки. Нам вдалося побачити, що написання ікон святим розпочалося майже після моменту їх смерті, про що свідчать стінописи деяких храмів. Найдавніші зображення святих походять із Болгарії та Моравії, де були написані їхні Життя, але через переслідування учнів Кирила і Методія, почитання не могло легко поширюватися, тому іконографія не була там одразу добре розвинена. Також не існувало літургійної традиції вшанування солунських братів в окремі дні року, проте є свідчення про існування їхніх зображень. Із плином часу іконографія

⁶⁸³ Шематизм Львівської Архиепархії 2017, 107.

⁶⁸⁴ Див. Додаток № 2.11 (ж).

⁶⁸⁵ Шематизм Львівської Архиепархії 2017, 111.

⁶⁸⁶ Див. Додаток № 2.11 (е).

Кирила і Методія широко почала розповсюджуватися на слов'янських землях з XIX століття. На даний час іконографія слов'янських просвітителів розповсюджена як на Сході, так і на Заході.

ВИСНОВКИ

Дане дослідження висвітлює постаті святих Кирила і Methodія, їх великий вклад у розвиток слов'янських народів та ширення ними Слова Божого. Через їхню працю та старання їх можна прирівняти до святих апостолів, які несли Добру Новину до всіх народів, незважаючи на жодні перешкоди. Слов'янські брати є яскравим прикладом для всіх людей, не важливо якої вони національності та конфесійності. Саме тому їх вшановують не тільки православні християни і слов'янські країни, але й уся Католицька Церква.

У даній праці нами було досліджено свято в честь святих рівноапостольних Кирила і Methodія, учителів слов'янських у літургійній традиції УГКЦ. Дане дослідження було проведено через представлення історії виникнення свята та аналізу літургійних текстів разом з іконографією.

Зробивши історично-богословський аналіз даного свята, нам вдалося показати важливість почитання цих осіб у літургійному році УГКЦ та зацентувати увагу на цінності святих Кирила і Methodія у традиції Київської Церкви. Адже дані святі зробили неоціненний вклад у розвиток слов'янського обряду та ширення Євангелії серед слов'ян. Важливою справою, яку зробили солунські брати, було створення кирилиці, глаголиці та переклад літургійних книг на слов'янську мову.

Ця магістерська робота була поділена на три розділи. У першому розділі ми розглядали історичні підстави даного свята, подаючи хронологічно та систематично життя і діяльність святих Кирила і Methodія. Наприкінці цього розділу було подано причини та процес проголошення їх святими. Ми показали важливість постатей слов'янських просвітителів як творців слов'янської азбуки та місіонерів слов'янських земель. Попри усі труднощі, які траплялися на життєвому шляху перед просвітителями, вони несли Христову науку до тих народів, які ще її не знали. Своїм життям вони засвідчили вірність Богові та заслужили собі на вічну нагороду в небі, як справжні апостоли. Солунські брати, за час свого перебування на землі, зробили дуже багато для релігійно-культурного розвитку слов'янських народів. Саме через це їх почали почитати

як святих одразу після їх смерті. Цьому також посприяли численні чуда, які траплялися не тільки після їхньої смерті, але ще й за життя. Через різні історичні та політичні причини святкування пам'яті солунських братів у ході століть зникало, але від XIX століття пам'ять про слов'янських просвітителів почала відроджуватися. На даний час почитання святих Кирила і Methodія поширене не тільки в УГКЦ, але й в усіх Церквах Київської традиції та і в Католицькій Церкві.

Історичний розвиток даного свята в літургійні традиції УГКЦ було представлено в другому розділі цієї наукової праці. Нам вдалося дослідити, що у XVII-XVIII століттях почитання Кирила і Methodія відбувалося в окремі дні: преподобного Кирила 14 (27) лютого, якому є *Тропар і Кондак*, а преподобного Methodія 11 (24) травня, якому немає жодного літургійного тексту. Свято в честь святих рівноапостольних Кирила і Methodія разом з'являється у богослужбових друкованих виданнях у XIX столітті, хоча в деяких виданнях XVIII століття можна зустріти згадку про просвітителів слов'ян вже у Місяцесловах на 11 травня. Вперше дане свято знаходимо у львівському виданні *Часослова 1888 року*. У *Службнику 1905 року* є подана служба святам Кирилу і Methodію. Вперше змінні богослужбові літургійні тексти з'являються в унійних виданнях XX століття в збірнику *Вечірня і Утрєня 1912 року*. Дане свято бачимо як поліелейне, яке святкується 5 липня. Ця дата була прийнята Львівським провінційним Синодом 1891 року УГКЦ, але після перегляду літургійних книг Української Греко-Католицької Церкви Апостольською столицею, почитання солунських братів знову повертається на 11 (24) травня та починає звершуватися як бдінне свято. На даний час у практиці УГКЦ це свято святкується як поліелейне.

У цьому розділі ми зробили порівняльний аналіз змінних частин літургійних текстів свята в честь святих Кирила і Methodія таких богослужінь: Велика Вечірня, Велика Утрєня та Божественна Літургія. Для цього ми використали літургійні тексти XX століття, які існували в УГКЦ. У виданнях *Вечірня і Утрєня 1912 року* та *1945 року* та *Молитвослова 1975 року* та *1990 року* це свято подане

як поліелейне. Змінні літургійні тексти для Божественної Літургії, які є присутні у сучасних богослужбових книгах, теж подають це свято як поліелейне.

У сучасній богослужбовій практиці УГКЦ свято в честь святих Кирила і Методія є поліелейне та звершується згідно Типика о. Ісидора Дольницького за правилом святого поліелейного в неділю та святого поліелейного в дні седмици і в суботу.

Наприкінці цього розділу було зроблено богословський аналіз літургійних текстів свята. Він включав христологічний, тріадологічний та пневматологічний аспекти.

У третьому розділі цієї роботи ми зробили історично-богословський аналіз іконографії святих рівноапостольних Кирила і Методія. Нами було досліджено перші зображення Кирила і Методія на іконах. Найдавніші зображення святих походять із Болгарії та Моравії. Нам вдалося проаналізувати та порівняти різні типи зображень, на яких зображали слов'янських просвітителів. Було досліджено те, що Кирила і Методія зображали разом, а також і окремо на іконах. Протягом століть не було однотайності чи однотипності зображень солунських братів, тобто їх зображали по різному: у єпископських ризах, у монашому облаченні. Зображення святих на іконах було поясне та у повний зріст. Також був поданий опис таких ікон, де солунських братів зображали разом з іншими святими. Іконографія в честь святих Кирила і Методія широко почала розповсюджуватися на слов'янських землях з XIX століття.

Наприкінці того ж розділу було зроблено аналіз іконографічних зображень святих, що містяться у сучасних храмах УГКЦ Львівської Архиепархії. Нам вдалося дослідити, що іконографічні композиції святих Кирила і Методія у храмах Львівської Архиепархії УГКЦ відповідають життю і діяльності солунських братів та не відрізняються від зображень, які творилися протягом століть.

На нашу думку, ми досягли поставленої мети та завдань, які були нам поставлені у цій праці, і нам вдалося зробити такі висновки:

- Досліджуючи життя святих Кирила і Methodія, ми можемо сказати, що вони являються прикладом для наслідування та залишаються моральним авторитетом.
- У цьому дослідженні ми побачили, що свято в честь святих Кирила і Methodія почало святкуватися наприкінці XIX століття в УГКЦ. З часом дане свято в традиції Унійної Церкви із поліелейного свята стало бдінним, а на даний час святкується як поліелейне.
- У праці зазначено, що тексти свята з'являються в УГКЦ в XX столітті, вони співпадають з тими, що існують в Російській Православній Церкві, тобто виходить, що вони були запозичені від неї Українською Греко-Католицькою Церквою.
- Щодо іконографії рівноапостольних Кирила і Methodія, то на даний час іконографічні зображення слов'янських просвітителів розповсюджені як на Сході, так і на Заході.

Дана магістерська робота не є повністю вичерпаним дослідженням щодо цієї теми, проте вона може стати основою та добрим підґрунтям для подальших досліджень.

6. ΕΥΧΟΛΟΓΙΩΝ ἄλβο Молитвословъ, ἢλὶ ΤΡΕΒΗΝΙΚῆς Ἱμῶναι въ себѣ церковнаа различнаа Послѣдованіа Іерѣомъ подобающаа. ᾠ стѣихъ аплз прѣжде, потѣмже ᾠ стѣихъ ἢ Бѣгоениѣ ᾠтѣчъ въ различнахъ временахъ преданаа. Нѣкѣже бѣвеніемъ ἢ повелѣніемъ мѣне Превелѣ: въ Бѣтѣ мѣ: Гна ᾠца Петра Могілы митрополіты Кіевскаго, ἢ прѣ: Надѣа въ ᾠ: великон Чѣдотѣ: Лаврѣ Печѣ: Кіѣ: Рѣ: фѣмъ: мѣа Декѣ: ᾠ, днѣ.
7. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΝ εἰ ᾠтѣхъ Службеникѣ Сoderжѣацѣ въ себѣ по чинѣ стѣаа Востѣчнаа Цркви Антѣргѣн, ἢже въ стѣихъ ᾠцѣ нашіхъ Іѣанна Златѣстѣго, Васілаа Великаго, ἢ Григоріа Двоелѣва Папы Рѣмскаго, со всѣми Службѣами, Недѣльными ἢ Празнѣными въ ᾠнѣвѣ пѣрвое Тѣпом ἢздадеа въ ᾠкнтелн Оупѣніа Прѣстѣа Бѣы, ἢ всѣгда Дѣы Мрѣн Чинѣ стѣого Васілаа Великаго въ лѣтѣо ᾠ Рождѣствѣ Хѣа фѣлѣг.
8. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΝ εἰ ᾠтѣхъ Службеникѣ Сoderжѣацѣ въ себѣ по чинѣ стѣаа Востѣчнаа Цркви Антѣргѣн, ἢже въ стѣихъ ᾠцѣ нашіхъ Іѣанна Златѣстѣго, Васілаа Великаго, ἢ Григоріа Двоелѣва Папы Рѣмскаго, со всѣми Службѣами, Недѣльными ἢ Празнѣными въ ᾠнѣвѣ второе Тѣпом ἢздадеа въ ᾠкнтелн Оупѣніа Прѣстѣа Бѣы, ἢ всѣгда Дѣы Мрѣн Чинѣ стѣого Васілаа Великаго въ лѣтѣо ᾠ Рождѣствѣ Хѣа фѣлѣм.
9. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΝ εἰ ᾠтѣхъ Службеникѣ Сoderжѣацѣ въ себѣ по чинѣ стѣаа Востѣчнаа Цркви Антѣргѣн, ἢже въ Слѣтѣихъ ᾠтѣцѣ нашіхъ Іѣанна Златѣстѣго, Васілаа Великаго, ἢ Григоріа Двоелѣва Папы Рѣмскаго, со Службѣами, Недѣльными ἢ Двѣжимыхъ ἢ не двѣжимыхъ ἢ на кѣждѣ днѣ всѣго лѣтѣа стѣаа ἢ со ἢніми многими, сѣлѣ полѣзными прилѣги. Чинѣ ἢ испрѣвнѣо положѣннаа вторѣцею Тѣпомъ ἢздадеа въ ᾠбщежитѣльномъ Мнѣрѣ Слѣралѣскомъ, чинѣ стѣаго Васілаа Великаго въ лѣтѣо Гдѣне фѣлѣгѣ.
10. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΟΝ εἰ ᾠтѣхъ Службеникѣ Сoderжѣацѣ въ себѣ по чинѣ стѣаа Востѣчнаа Цркви Антѣргѣн, ἢже въ стѣихъ ᾠцѣ нашіхъ Іѣанна Златѣстѣго, Васілаа Великаго, ἢ Григоріа Двоелѣва Папы Рѣмскаго, со Службѣами,

Недѣльными ѿ Празниными в Ѹбѣтели Оуневской чинѸ сѣаго Васіліа Великаго третое ТѸпом ѿзданѸ РокѸ фАѸМЗ.

11. ЛЕИΤΟΥΡΓΙΚΟΝ сѣ сѣртѸ СЛУЖБЕНИКѸ СОДЕРЖАЦИѸ ВѸ СЕБѣ ПО ЧИНѸ СѣТѸА ВОСΤΟЧНЫА ЦРѸКВИ ЛѸТѸРГѸИ [...], КѸевѸ фАХК,Ѹ.
12. ЛЕИΤΟΥΡΓΙΚΟΝ сѣ сѣртѸ СЛУЖБЕНИКѸ сѸ ДЕРЖАЦИѸ ВѸСЕБѣ ПОЧИНѸ СѣТѸА ВОСΤΟЧНЫА ЦРѸКВИ ЛѸТѸРГѸИ ѿже ВѸ СѣТѸИѸ ѸЦѸ НАШИѸ ИѸАΝΝΑ ΖΑΥΤΟΥΣΤΟΥ, ΒΑΣΙΛΙΑ ΒΕΛΙΚΑΓΟΥ, ѿ ΓΡΙΓΟΡΙΑ ΔΥΟΕΛΟΒΑ ΠΑΠΥ ΡΙΜΕΚΑΓΟΥ, сѸ ВѸЕМИ СЛУЖБАМИ, НЕΔѢЛНЫМИ ѿ ПРАЗНИНЫМИ. В Вильни ПѢРВОЕ ТѸПОѸ ѿЗДАДЕСА, ВѸ ѸБѣТЕЛИ СѣТѸА ЖИВОНАЧАЛНЫА ТРОЦИ ЧИНѸ СѣТОГО ΒΑΣΙΛΙΑ ΒΕΛ: ВѸ ЛѣТО Ѹ РОЖДЕСТВА ХѢА. фАХЧВ.
13. ЛЕИΤΟΥΡΓΙΚΟΝ сѣртѸ СЛУЖБЕНИКѸ СОДЕРЖАЦИѸ ВѸ СЕБѣ ПО ЧИНѸ СѣТѸА КΑΛΟΙΧΕΡΙΚѸ ВОСΤΟЧНѸ ЦРѸКВЕ ΔѸΤѸΡΓѸИ ИѸАΝΝΑ ΖΑΥΤΟΥΣΤΟΥ, ΒΑΣΙΛΙΑ ΒΕΛΙΚΑΓΟΥ ѿ ΓΡΙΓΟΡΙΑ ΔΥΟΕΛΟΒΑ, ΠΑΠΥ ΡΙΜΕΚΑΓΟΥ, со ВѸЕМИ СЛУЖБАМИ НЕΔѢЛНЫМИ, ѿЖЕДНЕВНЫМИ, ПРАЗДНИЧНЫМИ ѿ ѸБЦИМИ СѣТѸИѸ. ПЕРВАЯ ЧАСТЬ. ТѸПОМѸ ѿ ѿЖДИВѢНѸЕМѸ СѣАВРОΠΟΛѸИΣΚΑΓΟΥ ΙΝΕΤΙΤѸΤΑ, ПРИ ЦѢРКВИ ΟΥΣΠΕΝѸΤΑ ΠΡΕΣΤѸΙΑ ΒѢГОΡΟΔИЦИ. ВѸ ЛѣТО Ѹ ΡѢЖѸΤΑ ΧѢТОВА, АЦКД.
14. ЛЕИΤΟΥΡΓΙΚΩΝ сѣртѸ СЛУЖБЕНИКѸ СОДЕРЖАЦИѸ ВѸ СЕБѣ ПО ЧИНѸ СѣТѸА ВОСΤΟЧНЫА ЦѢРКВЕ ΔѸΤѸΡГѸИ ѿже во СѣТѸИѸ ѸЦѸ НАШИѸ: ИѸАΝΝΑ ΖΑΥΤΟΥΣΤΑΓΟΥ, ΒΑΣΙΛΙΑ ΒΕΛΙΚΑΓΟΥ ѿ ΓΡΙΓΟΡΙΑ ΔΥΟΕΛΟΒΑ ΠΑΠΥ ΡΙΜΕΚΑΓΟΥ со ВѸЕМИ СЛУЖБАМИ НЕДѢЛНЫМИ, ѿЖЕДНЕВНЫМИ, ПРАЗДНИЧНЫМИ ѿ ѸБЦЫМИ СѣТѸИѸ. Во ЛьвѸвѣ. СЛУЖБЕНИКѸ ПО ПОСТАНОВЛѢНѸЮ СѸНОДА ΛΕΥΚΟΒΙΣΚΑΓΟΥ, ВѸ ЛѣТО Ѹ РОЖДЕСТВА ΧѢТОВА, АЦС (1905) ѿЗДАИИѸ, ѿЖДИВѢНѸЕМѸ ИНОКѸВѸ ЧИНА СѢАТѸГѸ ΒΑΣΙΛΙΑ Β. ВТОРИЦЕЮ ПЕЧАТѸИѸ.
15. [...] ПослѸнѸА ѿЛѸВО ЛѸСѸТЫ ѿПѸСКИИ [...], ЛѸВѸВѸ фАХѢС.
16. «ИЗБОРНИКѸ СЛУЖБИ, ЖИТѸИ, СЛОВЕСѸ ПОХВАЛНА ѿ ІВАѸИСТѸ СѣТѸИѸ ОУЧѸТЛѸЕМѸ СЛОВЕНСКИМѸ ВѸРѸИМУ ѿ ΜΕΘΟΔѸЮ», ПѢΤΕΡΒУРГѸ: В СѸНОДАЛѸЛЬНОЙ ТѸПОГРѸФѸИ фАѸПѸС.
17. «ПрѸвѸнциѸйний Синод у ЗамѸсти 1720 р. Б. ПостановѸи» [PDF] / ред. І. ПелехатѸй, Івано-ФранкѸвськ: Нова Зоря 2006.

18. *Ї́ПЫ И́ БѢЛІ́ИИ НЕДЕ́ЛАМЪ ВСЕ́ГО ЛѢ́ТА, И́ на Пра́дники ГѢ́КІА И́ на ПА́МЛТИ СѢ́ТЫХЪ, ЛВО́ВЪ: ТѢ́АНІ́ЕМЪ Бра́тства У́спі́е: Пре́чі: БѢ́ОМѢ́РЕ. ̄АѢ́С.*
19. *АНФОЛОГІ́ОН [...], ЛВО́ВЪ ̄АѢ́ЛИ.*
20. *АНФОЛОГІ́ОН [...], ЛВО́ВЪ ̄АХЛѢ́.*
21. *АНФОЛОГІ́ОН [...], ЛВО́ВЪ ̄АХЛѢ́Г.*
22. *АНФОЛОГІ́ОН [...], СХ́ПРЕ́ЛЬ ̄АѢ́ПГ.*
23. *АПО́СТОЛ [...], ЛВО́ВЪ ̄АХЧ́С.*
24. *Апостол, Львів 2008.*
25. *Апостол, Рим 1991.*
26. *Апостоли і Євангелії на неділі, празники і дні святих цілого року. Львов 1888.*
27. *АПО́СТОЛЪ СІ́ ̄СѢ́Т: кнѣ́га дѢ́АНІ́ИИ И́ ПОСЛА́НИИ СѢ́ТЫХЪ Ї́ПѢ́ТОВАЪ, За ДЕРЖА́ВЫ ВЕЛІ́КАГѠ КОРО́ЛѠ СѢ́ТАНІ́СЛАВА І́ВГѢ́СТА [...], ПО́ЧАЕ́ВЪ ̄АѢ́ПГ.*
28. *АПО́СТОЛЪ [...], ПО́ЧАЕ́ВЪ ̄АѢ́ХИ.*
29. *АПО́СТОЛЪ, РИМЪ ̄АЦІ́С.*
30. *ВЕ́ЧІРНѠ І́ УТРЕ́НѠ ТА І́НШІ БОГОСЛУ́ЖЕННА НА ВСІ́ НЕДІ́ЛІ І́ СВѠ́ТА ЦІ́ЛОГО РО́КѠ, ЖОВКВА ²1937.*
31. *ВЕ́ЧІРНѠ І́ УТРЕ́НѠ ТА І́НШІ БОГОСЛУ́ЖЕННА НА ВСІ́ НЕДІ́ЛІ І́ СВѠ́ТА ЦІ́ЛОГО РО́КѠ, Мондєр: Видавництво ОО. Василян у Мондєри ²1945.*
32. *ВЕ́ЧІРНЯ І́ УТРЕ́НЯ на празники неподви́жні з пред-нопрздєньствами та неді́лі ці́лого року, з царскими Часа́ми і великим Повечє́рієм Богоявленє, Благовіщенє і Рождєство Хр. І́ калєндар ці́лого року з пасхалією. Ча́сть Друга, Жовква: Печатня ОО. Василян 1912.*
33. *БѢ́АНГЕЛІ́ОН [...], ПО́ЧАЕ́ВЪ ̄АѢ́ХИ.*
34. *БѢ́АНГЕЛІ́ОН СІ́РѢ́ЧЪ: КЛѢ́ГОВѢ́СТІ́Е БѢ́ОДѢ́ХНОВѢ́НЫХЪ БѢ́АНГЕЛІ́СТЪ БЛѢ́ГОСЛОВѢ́НІ́ЕМЪ СѢ́ЧѢ́ЙШИХЪ ЧЕТВЕРОПРЕ́СТО́ЛНЫХЪ ПАТРІ́А́РХЪ БРА́ТСТВА ЛВО́ВЕКО́ СѢ́ТАВРО́ПЦИОНЪ ХРА́МА У́СПЕ́НІА ПРЄ́СѢ́ЫА БѢ́ЦА Ѡ́ПАСНѠ ТРЕ́ТІ́НЕЮ І́ЗДАДЕ́СА ВЪ ЛВО́ВѢ́ В ЛѢ́ТО Ѡ́ СОЗДА́НІА МІ́РА ЗРО́Н Ї́ Ѡ́ РѢ́ЧѢ́КА ХѢ́А ̄АХ́О. МІ́ЦА І́Ю́НА А́І.*
35. *БѢ́АНГЕЛІ́ОН СІ́РѢ́ЧЪ: КЛѢ́ГОВѢ́СТІ́Е БѢ́ОДѢ́ХНОВѢ́НЫХЪ БѢ́АНГЕЛІ́СТЪ БЛѢ́КѢ́НІ́ЕМЪ СѢ́ЧѢ́ЙШІ́ ПАТРІ́А́РХ́ И́ ПРЄ́ОСѢ́ННАГО КҮ́РЪ ПЕТР́А МО́ГІ́ЛЫ МЕТРОПОЛІ́ТЫ ПРА́ВО:*

- Тѡі́ані́мъ бра́тствѣ ста́вроѡ̄: хра́ма Оу́спені́а Прѣ́тыѡ Бѣ́а: въ Лѡ́вѣ въ лѣ́то Ѡ
 Со́дані́а мѣ́ра Зѣ́мдѣ а Ѡ Рѣ́ткѣ́ Хѣ́а ꙗ́хлѣс. ꙗ́вг: ꙗ́.
36. **ЕВАНГЕЛІОН** сі́рѣчъ: бл҃говѣ́стїе бл҃гоу́богѣ́ныхъ **ЕВАНГЕЛІСТЪ** За́ правлѣ́ніемъ **Ѡ̄:**
 Коро́лев: Мѣ́ти, а За́ бл҃гослове́ніемъ **О҃тѣ́ишиѡ** Па́трїѡ́ и бл҃гоу́богѣ́аго **Ѡ̄:** Мѣ́ти
 Гѣ́на Ѡ́ца ꙗ́дана́сіа Же́ливо́рскаго **Ѡ̄па**, Лѡ́вскѣ́: Гѣ́лї: и́ Кам: Подо́ въ Лѡ́вѣ
 Ро́кѣ ꙗ́хлѣс Мѣ́ца Ма́рта ꙗ́.
37. Єрейський Молитвослов, Львів 1933.
38. *ИЗБОРНИКЪ* благопо́требныхъ це́рковныхъ чи́новъ и́ слѹ́жбъ [...], Льво́вѣ 1887.
39. *ИЗБОРНИКЪ* благопо́требныхъ це́рковныхъ чи́новъ и́ слѹ́жбъ [...], Льво́вѣ: Тѹ́помъ
 Ста́вропо́лі́йскаго І́нстїту́та подо́ оуправлѣ́ніемъ **Сте́фана** Гѹ́чко́вскаго 1873.
40. Іерейський Молитвослов, Рї́мъ: Въ тѹ́погра́фїи крѹ́птофе́рратскѣ́ѡ о́бїтѣ́ль
 ꙗ́цї.
41. **І́ЕРЕЙСКІ́Й ЧАСОСЛОВЪ** и́ и́ныѡ́ мо́лѣні́ѡ ꙗ́же і́ре́сѡ́мъ че́стї подо́ба́етъ Жѡ́вкѡ.
 Тѹ́помъ и́ и́ждивѣ́ніемъ І́нокѡ́въ Чї́на сѣ́агѡ Ва́сіліа́ Ве́лікагѡ Го́да Бѣ́іѡ
 ꙗ́цл҃г.
42. *Календар 2011. Устав богослужінь* / Літургїйна комісія Львівської
 Архиепархїї УГКЦ. Львів 2011.
43. *Календар 2013. Устав богослужінь* / Літургїйна комісія Львівської
 Архиепархїї УГКЦ. Львів 2013.
44. **ВНІ́Гѡ** МІ́НІ́ѡ. Мѣ́цъ ма́їи [...], По́чаевъ ꙗ́цл҃гѣ́а.
45. **ДЕ́ГТОУРІ́ЙРІ́ОНЪ** и́ли́ **СЛУ́ЖБЕНІ́КЪ** со́держѡ́и въ се́бѣ́ по́ чї́нѣ́ **О҃тѣ́ыѡ**
 Во́сточноѡ́ Це́ркѡ́е Антѹ́ргїи, і́же́ ко **О҃тѣ́ыхъ** о́цѣ́хъ на́шихъ, і́ѡ́анна
 Злато́устѡ́гѡ, Ва́сіліа́ Ве́лікагѡ, и́ Грїго́рїа́ Дво́елѡ́ва Па́пы Рї́мскагѡ, со
 всѣ́ми чрѣ́з вѣ́сь го́дъ на всѣ́къ де́нь Ра́довї́ми, та́же пра́здничными и́
 о́бщїми́ слѹ́жбамї́ За́ де́ржа́вы **Ѡ̄гѡ́** мї́лостї ве́лікагѡ́ коро́лѣ́ **О҃танѣ́слава**
 ꙗ́угѣ́ста, **Благослове́ніемъ** и́ **повелѣ́ніемъ** пре́вощї́енагѡ́ **Кѹ́рѣ** **Сте́фана**
 Лѡ́вѣ́нскагѡ́ **Ѡ̄пї́кѡ** **спѣ́въ**, **Лѹ́цкагѡ́** и́ **Осѣ́рѡ́гскагѡ́**, **Кодя́тора** **Ѡ̄па** **сѣ́**
 наслѣ́дствѡ́мъ, и́ **Адмї́нї́стрѡ́ра** **сѣ́** всѣ́кїмъ **чи́но** **правлѣ́ніемъ** и́ **вла́стїю** [...],
 По́чаевъ ꙗ́цл҃гѣ́а.

46. ЛЕГТОУРГІЇРІОНЪ ІЛИ СЛУЖБНИКЪ СОДЕРЖАЦЬ ВЪ СЕБѢ ПО ЧИНУ СТЫХА ВОСТОЧНАА ЦРКВЕ ЛИТЪРГІИ, ІЖЕ ВЪ СТЫХЪ ОЦЪ ИШІХЪ ІΩΑΝΝΑ ЗЛАТОУСТОГО, ВАСІЛІА ВЕЛІКАГО, І ГРИГОРІА ДВОЕЛОВА ПАПЫ РІМСКАГО, ЕЗ СЛУЖБАМИ, ИЛЬНЫМИ, ПРЪДНИЧНЫМИ І ОБЩИНЫ ТРЕТІЕ ТУПОМЪ ІЗДАДЕСА ВЪ ОБІТЕЛИ ПОЧАЕВСКОЙ РОКУ ҃М҃Ц҃.
47. ЛЕГТОУРГІЇРІОНЪ ІЛИ СЛУЖБНИКЪ СОДЕРЖАЦЬ ВЪ СЕБѢ ПО ЧИНУ СТЫА ВОСТОЧНАА ЦРКВЕ ЛИТЪРГІИ, ІЖЕ ВЪ СТЫХЪ ОЦЪ ИШІХЪ ІΩΑΝΝΑ ЗЛАТОУСТОГО, ВАСІЛІА ВЕЛІКАГО, І ГРИГОРІА ДВОЕЛОВА ПАПЫ РІМСКАГО, ЕЗ СЛУЖБАМИ, НЕДѢЛНЫМИ, ПРЪДНИЧНЫМИ, ОБЩИНЫ І ПРОЧИНЫ БЛГОПОТРЕБНЫМИ ЧЕТВѢРТОЕ ТУПОМЪ ІЗДАДЕСА ВЪ ОБІТЕЛИ ПОЧАЕВСКОЙ РОКУ БЖІА ҃М҃Ц҃.
48. ЛІТУРГІВОНЪ ІІ СЪТЪ СЛУЖБНИКЪ, Рим: ВЪ ФОТОЛІТОГРАФІИ Г. Д. Ц. АЦІВ.
49. ЛЬВІВСЬКИЙ ПРОВІНЦІЙНИЙ СИНОД, *Чинности и рішення руского провінціального Собора въ Галичині отбувшого ся во Львові році 1891*, Львів: Типографія Ставропігійського інституту 1996.
50. *Молитвослов. Вечірні Утрени: Недільні-Щоденні-Загальні*, Рим 1975.
51. *Молитвослов. Часослов – Октоїх – Тріодь – Мінея*, Рим – Торонто 1990.
52. МОЛИТВОСЛОВЪ [...], Почаевъ ҃М҃Ц҃.
53. МОЛИТВОСЛОВЪ ВЪЕ НОЦНОДНѢНОЕ ПОСЛѢДОВАНИЕ [...]. Почаевъ ҃М҃Ц҃.
54. МОЛИТВОСЛОВЪ ВЪ НЕМЖЕ ЧИНЪ ЧАСОВЪ ЦРКОВНЫХЪ И ПРОЧИХЪ СПАСИТЕЛЬНЫХЪ МОЛЕНІЙ С ТРОПАРАМИ І КОНДАКАМИ [...], Почаевъ ҃М҃Ц҃.
55. ОУСТАВЪ ЦЕРКОВНАГО ПРЪНІА ОГОБЕННАГО ПРАВИЛО-ЧТЕНІА ЗРАЧІЙ СІРЪЧЬ ІАВѢ ОУКАЗЮЦІИ КАКЪ СЛУЖБЫ ПРЪДНИЧНЫА СО ТРІОДІОНМЪ І ПЕНТИКОСТРАРІОНОМЪ СОЧИНАТИ ПОДРЪВНЕМЪ ОУСТАВЪ ПОДОБАЕТЪ [...]. Почаевъ ҃М҃Ц҃.
56. *Паремії*, Львів: Видавництво «Свічадо» 2006.
57. *Прийдіте поклонімся. Молитовник*, Львів ⁵2012.

58. РУКОВОДСТВО ВЪ ЦЕРКОВНЫЙ ТИПИКОНЪ КОТОРОЕ ВЪ ДЪШЕПОЛОЗНОЕ ОУПОТРЕБЛЕНІЕ ЮНОШЕСТВА СОСТАВЕЛЪ И ДОПОВНИЛЪ: ДРЪ АЛЕКСАНДРЪ МИКИТА [...], Унгварь 1901.
59. *Святе Євангелі*, Рим 1990.
60. СЛУЖЕБНИКЪ СОДЕРЖАЩИИ ВЪ СЕБѢ ПО ЧИНЪ СЪТІА ВОСТОЧНЫА ЦРКВИ, ЇЖЕ ВЪ СЪТІАХЪ ОЦА НШЕГО ІѠАНА ЗЛАТОУСТОГО Ї ПРОЧАА ІЕРЕЙСКАА СЛУЖЕНІА СЪ СЛУЖБАМИ ВОСКРЕСНИМИ, ПРѢДНИМИ И ОБЩИМИ ОБИТЕЛИ ПОЧАЄВСКОЙ ЁСПЕНІА ПРѢТІА БЦИ РОКЪ Ѡ РО ХѠА ХАѠЛД.
61. СЛУЖЕБНИКЪ, Римъ: ВЪ ЧЪПОГРАФІИ КРЪПТОФЕРРАТСКІА ОБИТЕЛЬ ХАЦПГ.
62. СЛУЖЕБНИКЪ, Римъ: ВЪ ЧЪПОГРАФІИ КРЪПТОФЕРРАТСКІА ОБИТЕЛЬ АЦМВ.
63. ТУШКА ЦЕРКВЕ РЪСКО-КАДОЛІЧЕСКІА СПИСАНЪ Ѡ ІСИДОРА ДОЛНИЦКАГО, ЛЬВОВЪ ХАѠЧД.
64. ТУШКА СІНРЪЧЪ: ОУСТАВЪ ЦЕРКОВНАГО ПРѢНІА И ОРОБЕННАГО ПРАВИЛОЧТЕНІА ПО ОУКАЦАМЪ ВЪ КНИГАХЪ ЦЕРКОВНЫХЪ ОБРЪТАЮЩИМЪ, СЪ ПРИЛОЖЕНІЕМЪ СТОЛПОВЪ ЕВАНГЕЛІЙНЫХЪ ПО КЛЮЧЕВЫМЪ СЛОВАМЪ СОЧИНЕНЪ И ТРЕТІИМЪ ЧИСЛЕНІЕМЪ НАПЕЧАТАНЪ. ВЪ ПРИМЪЧАНІАХЪ ОУКАЗАНО РЪШЕНІА ЛЬВОВСКАГО ПРОВІНЦІАЛЬНАГО СУНДА, ЄГОЖЕ ОУСТАВЪ ПОЛОЖЕНЪ ПРИ КОНЦІИ ЧУПІКА. Перемышль 1903.
65. Типик Української Католицької Церкви / укладений о. Ісидором Долницьким, Львів: Видавництво Отців Василіян «Місіонер» 2002.
66. ТРЕФМОЛІОН СІЕСТЪ СЛОВОПОЧИТАНІЕ ГРЕЧЕСКИ АННОЛОГІОНЪ СІЕСТЪ ЦКЪТОСЛОВІСЪ ВСЕГО ГОДА, ПО МЪСЛАЦЕСЛОВЪ, ГОСПОДЕКНИМЪ, БОГОРОДИЧНЫМЪ И ИЗАЦНІЕШНХЪ СЪТІАХЪ ПРАЗДНИКОВЪ ПОДОБАЮЩАА СЪ СЕБѢ СОДЕРЖАЩИИ ЗА ДЕРЖАВЫ ЄГѠ МІДОСТИ ВЕЛІКАГО КОРОЛѠ СТАНЪСЛАВА АНГЪСТА БЛГОСЛОВЕНІЕМЪ ЄГѠ ПРЕОСЦЕНЕСТВА КЪРЪ КУПРІАНА СТЕЧКАГО БЪАРХА ВСЕ РОСІИ, АЦКАГО, ОСТРЕКАГО ЕППА, ТЦАНІЕМЪ ЖЕ И ИЖДИВЕНІЕМЪ МОНАХОВЪ ЧІНА СЪТАГО ВАСІЛІА ВЕЛІКАГО ВО СЪТОИ ЧДОТВОРНОИ ПОЧАЄВСКОЙ АНУРЪ ИЗДАНЪ АЧТА Ѡ СОТВОРЕНІА МІРА ПО ГРЕЧЕСКИМЪ ХРОЮГРАФОМЪ ХЪСІЕ. Ѡ РОЖДЕСТВѠ ХРЪТОВА ХАѠОЗ.
67. ТРЕБНИК [...], Львовъ ХАѠЧД.

68. *Церковний календар 2015 року Божого з уставом* / Патріарша Літургійна Комісія УГКЦ. Жовква: Місіонер 2014.
69. *Церковний календар 2017 року Божого з уставом для вечірні, утрени, часів та Божественної Літургії* / Патріарша Літургійна Комісія УГКЦ. Жовква: Місіонер 2016.
70. *Церковний календар 2018 року Божого з уставом для вечірні, утрени, часів та Божественної Літургії* / Патріарша Літургійна Комісія УГКЦ. Жовква: Місіонер 2017.
71. *Церковний календар з уставом на 2003 рік* / Головний редактор преосвященний Владика Юліан Гбур. Стрий 2003.
72. *Церковний календар з уставом на 2008 рік* / Головний редактор преосвященний Владика Юліан (Гбур). Стрий 2008.
73. ЧАСОСЛОВЪ СОДЕРЖАЩИЕ ВЪ СЕБѢ ПОСЛѢДОВАНІЕ ВСѢХЪ СЛЪЖБЪ ЦЕРКОВНЫХЪ, Тропарѣ и Кондакѣ съ Бѣгородичными кондакѣми и дневными, такожѣ Тропарѣ и Кондакѣ всѣхъ слѣжбъ подвижныхъ и неподвижныхъ, Послѣдованіе Пасхи и иныхъ мѣсячныхъ Моленій, Мѣсяцесловъ всегѡ лѣта съ прилѣченіемъ Индиктиѡна и Пасхалии. Жѡвква. Тѣпографѣа Инокѡвъ Чина свѣаго Васіліа В. ѡаці.
74. ЧАСОСЛОВЪ [...], Почаѣвъ ѡаѣѡз.
75. ЧАСОСЛОВЪ имѣа въ себѣ слѣжбѣ цѣрковнѣю, съ мѣселѡвомъ, и прочіимъ ѡѣказаньми [...], Почаѣвъ ѡаѣѡз.
76. ЧАСОСЛОВЪ СОДЕРЖАЩИЕ ВЪ СЕБѢ ПОСЛѢДОВАНІЕ ВСѢХЪ ЧАСѡВЪ ЦЕРКОВНЫХЪ [...], изданъ в Лѡвѡвѣ, ѡаѡпи,
77. ЧАСОСЛОВЪ СОДЕРЖАЩИЕ ВЪ СЕБѢ ЧІНЪ МОЛЕНІЙ НОЦІННЫХЪ И ДНЕВНЫХЪ, ПОРѡДЪ ЧАСѡВЪ, ТѢПОМЪ ИЗДАНЪ ВЪ СѢБѢ ѡЕНТЕЛИ ПОЧАѢВСКОЙ ТѢІАНІМЪ МОНАХѡВЪ ЧИНА СѢАГО ВАСІЛІА ВЕЛІКАГО РОКЪ ѡаѣѡа.
78. ЧАСОСЛОВЪ СОДЕРЖАЩИЕ ВЪ СЕБѢ ЧІНЪ МОЛЕНІЙ НОЦІННЫХЪ И ДНЕВНЫХЪ, ПОРѡДЪ ЧАСѡВЪ, ТѢПОМЪ ИЗДАНЪ ВЪ СѢБѢ ѡЕНТЕЛИ ПОЧАѢВСКОЙ ТѢІАНІМЪ МОНАХѡВЪ ЧИНА СѢАГО ВАСІЛІА ВЕЛІКАГО РОКЪ ѡаѣѡг.

79. ЧАСОСЛОВЪ, Рїмъ: Вѣ чѣпографїи крѣпчотферратскїа ѡбїтель ꙗѡн.
80. ЧАСОСЛОВЪ, Рїмъ: Вѣ фотолїтографїи А. Д. Б. В. А. ꙗѡѡв.
81. *Читання Апостола день за днем*, Львів: Монастир Свято-Іванівська Лавра, Видавничий відділ «Свічадо» 2003.
82. *Читання Апостольські на неділі, празники ѡ різні потреби*, Рим 1969.
83. *Читання святого Євангелїя день за днем*, Львів: Монастир Свято-Іванівська Лавра, Видавничий відділ «Свічадо» 2002.

II. ДОПОМІЖНА ЛІТЕРАТУРА

1. ПАЩУК, *Українська Церква і незалежність України*, Львів: видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка 2003.
2. «Житїє Костянтина» / перекл. ГАВАНЬО І., // *Богомудрі вчителі. Святї Кирило і Методїй. Збірник статей о. Горазда А. Тимковича*, Дрогобич: Дрогобицька Духовна Семінарія 2017.
3. «Житїє Методїя» / перекл. ГАВАНЬО І., // *Богомудрі вчителі. Святї Кирило і Методїй. Збірник статей о. Горазда А. Тимковича*, Дрогобич: Дрогобицька Духовна Семінарія 2017.
4. «Кириличні рукописні книги, у фондах Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України, Каталог Т. I: XI-XVI ст.», Археографічний опис 289 / гол. Ред. КОЛЬБУХ М., Львів 2007.
5. ДАВИДЕНКО А., «Пам'ять святих и равноапостольнихъ Кирилла и Мефодїя в предѣлахъ югозападнаго края Россїи».
6. ЄВСЕЄВА А., *Аналойние икони в Византии и Древней Руси. Образ і Літургїя*, Университет Дмитрия Пожарского 2013.
7. СВИРЕЛИН А., *Церковно-славянскїй словарь*, Китеж, 1991.
8. ТРУХ А., *Життя Святих у чотирьох книгах*, Книга 2, Вид. 2-ге, Львів: Місіонер 1997.
9. ЛЕСПАХІН В., *Ікона та іконічність*, / пер. ТИМО Т. Львів: Свічадо 2008.

10. ТВЕРДОХЛІБ В., *Врятовані скарби. Каталог реставрованих ікон 17-20 століття*, Львів: Манускрипт-Львів 2009.
11. САПОЖНИКОВА Г. –АНДРУСІВ Ю., *Святі землі української*, Львів: Свічадо 2016.
12. ТИМКОВИЧ ГОРАЗД А., «Св. Кирило і Methodій принесли і поширювали у великій Моравії Візантійську Літургію св. Йоана Златоустого» // *Богомудрі вчителі. Святі Кирило і Methodій. Збірник статей о. Горазда А. Тимковича*, Дрогобич: Дрогобицька Духовна Семінарія 2017.
13. БЛАЖЕЙОВСЬКИЙ Д., *Альбом вишитих ікон*, Львів 1998.
14. ДОРОЖИНСЬКИЙ Д., *Празники церковного року*, Львів: Свічадо 2013.
15. РОСТОВСКИЙ Д., *Життя святих, Місяць Май*, Москва: Свято-Пафнутьєв Боровський монастир 1997.
16. СТЕПОВИК Д., *Іконологія та іконографія*, Івано-Франківськ: Нава Зоря 2003.
17. СТЕПОВИК Д., *Історія Української ікони Х-ХХ століть*, Київ: Либідь 1996.
18. ТУПТАЛО Д., *Життя Святих, Том XI. Травень*, Львів: Свічадо 2009.
19. *Енциклопедія Історії України*. Том 4, Київ: Наукова думка 2007.
20. *Енциклопедія Православної святости в двох томах*. Том 1, упор. РОГОВ А., Москва: Лик прес, 2010.
21. ГАВАНЬО І., «Витоки українського християнства: Кирилометодієвська християнська спадщина» // *Богомудрі вчителі. Святі Кирило і Methodій. Збірник статей о. Горазда А. Тимковича*, Дрогобич: Дрогобицька Духовна Семінарія 2017.
22. ІВАШКО І., *Ікона і Літургія* / перекл. ПУШКАР О. Л. Львів: Свічадо 2009.
23. ЛУЦИК І., *Життя Святих, пам'ять яких УГКЦ кожного дня впродовж року почитає*, Львів: Свічадо 2017.
24. ІНСТИТУТ ІСТОРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЛЬВІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМ. ІВАНА ФРАНКА, *Довідник з історії України*, Київ: Генеза 2001.
25. КЛЯВЗА К., *Богословська герменевтика ікони*. Пер. з пол. МАНДРИКА О. Львів: Свічадо 2009.

26. *Катилічская енциклопедія*, Том 2 И-Л / гол. ред. ЦЕРОХ Г., Москва: Издательство Францисканцев 2005.
27. *Кирило-Методієвска енциклопедія*, Том 2 И-О / гол. ред. ДИНЕКОВ П., Софія, 1995.
28. *Літопис Руський* / гол. ред. МИШАНИЧ О., Київ: Дніпро 1989.
29. НІКІТЕНКО Н., *Барокко Софії Київської*, Київ: Либідь 2016.
30. НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМЕНІ Т. ШЕВЧЕНКА, *Енциклопедія Українознавства*. Том 3, Львів 1994.
31. ТИМКОВИЧ ГОРАЗД А., «Св. Кирило (+869) був катанським єпископом» // *Богомудрі вчителі. Святі Кирило і Методій. Збірник статей о. Горазда А. Тимковича*, Дрогобич: Дрогобицька Духовна Семінарія 2017.
32. *Православная енциклопедія*, том XXXIV / гол. ред. КРАВЕЦ С. Л., Москва: Церковно-научний центр «Православная енциклопедія» 2014.
33. *Православніє ікони*, Москва: Издательство Полигон 2006.
34. КОСІВ Р., *Українські хоругви*, Київ: Оранта 2009.
35. АЛЕКСЕЕВ С., *Енциклопедія православної ікони. Основи богослов'я ікони*, Санкт-Петербург: Сатись Держава 2010.
36. АЛЕКСЕЕВ С., *Зримая истина. Книга о православной иконе для семьи и школы*. 2-е изд. Санкт-Петербург: Ладан 2006.
37. СИНОД УКРАЇНСЬКОЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ, *Катехизм Української Греко-Католицької Церкви «Христос – наша Пасха»*, Львів: Свічадо 2012.
38. СПАССКИЙ Ф., *Русское литургическое творчество*, Москва: Издательский совет РПЦ 2008.
39. *Шематизм Львівської Архиепархії 2017* / впоряд. С. СТЕСЕНКО, Львів 2017.
40. КАТРІЙ Ю., *Пізнай свій обряд*, 3-тє вид., Львів: Свічадо 2004.
41. КРЕХОВЕЦЬКИЙ Я., *Богослов'я та духовність ікони*, Львів: Свічадо 2008.

ПЕРІОДИЧНІ ВИДАННЯ:

1. ПЕТРОВИЧ М., «Слов'янські святі в ревізіях літургійних книг Унійної Церкви у XVIII ст.» // *Гілея науковий збірник* 54 (2011).

2. САБАТ П., «Від народного визнання святості до церковної прослави та почитання слуги Божого праведного Митрополита Андрея Шептицького» // *Metron (Мётрон)* № 13 (2016).
3. САБАТ П., «Вшанування мучеників УГКЦ, проголошених Блаженними Папою Іваном Павлом II в Україні у 2001 р.» // *Metron (Мётрон)* № 12 (2015).
4. САБАТ П., «Історія виникнення та формування обряду іменування (благословення й освячення) ікон в українських церквах Київської традиції» // *Metron (Мётрон)* № 12 (2015).

III. ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

1. «Кирилл» // сайт: *Православная энциклопедия*, 22 жовтня 2018, <http://www.pravenc.ru/text/1840253.html#part_23> (дата звернення 20 листопада 2018).
2. «Кирило і Методій – покровителі Європи» // сайт: Центр Божого милосердя, лютий 2014, <<http://pallotti.org.ua/2014-02-cyril-and-methodius/>> (дата звернення: 09.05.2018).
3. «Кирило і Методій» // сайт: *ICON.ORG.UA. Інтернет-галерея українського живопису*, <http://icon.org.ua/gallery/kirilo-i-mefodiy/> (дата звернення 26 листопада 2018).
4. «Кирило і Методій» // сайт: *ICON.ORG.UA. Інтернет-галерея українського живопису*, <http://icon.org.ua/gallery/kirilo-i-mefodiy/> (дата звернення 26 листопада 2018).
5. САБОДАН В., «Святих Божих, як зірок на небі (Неділя 1-ша після П'ятдесятниці)» // сайт: Українська Православна Церква, <<http://archiv.orthodox.org.ua/page-1049.html>> (дата звернення: 10.03.2018).
6. НИКЛ ГАНУШ «История почитания Солунских братьев в колическим мире» // сайт: *Русская Православная Церковь*, травень 2005, <<http://www.patriarchia.ru/db/text/16427.html>> (Дата звернення: 8.05.2018).

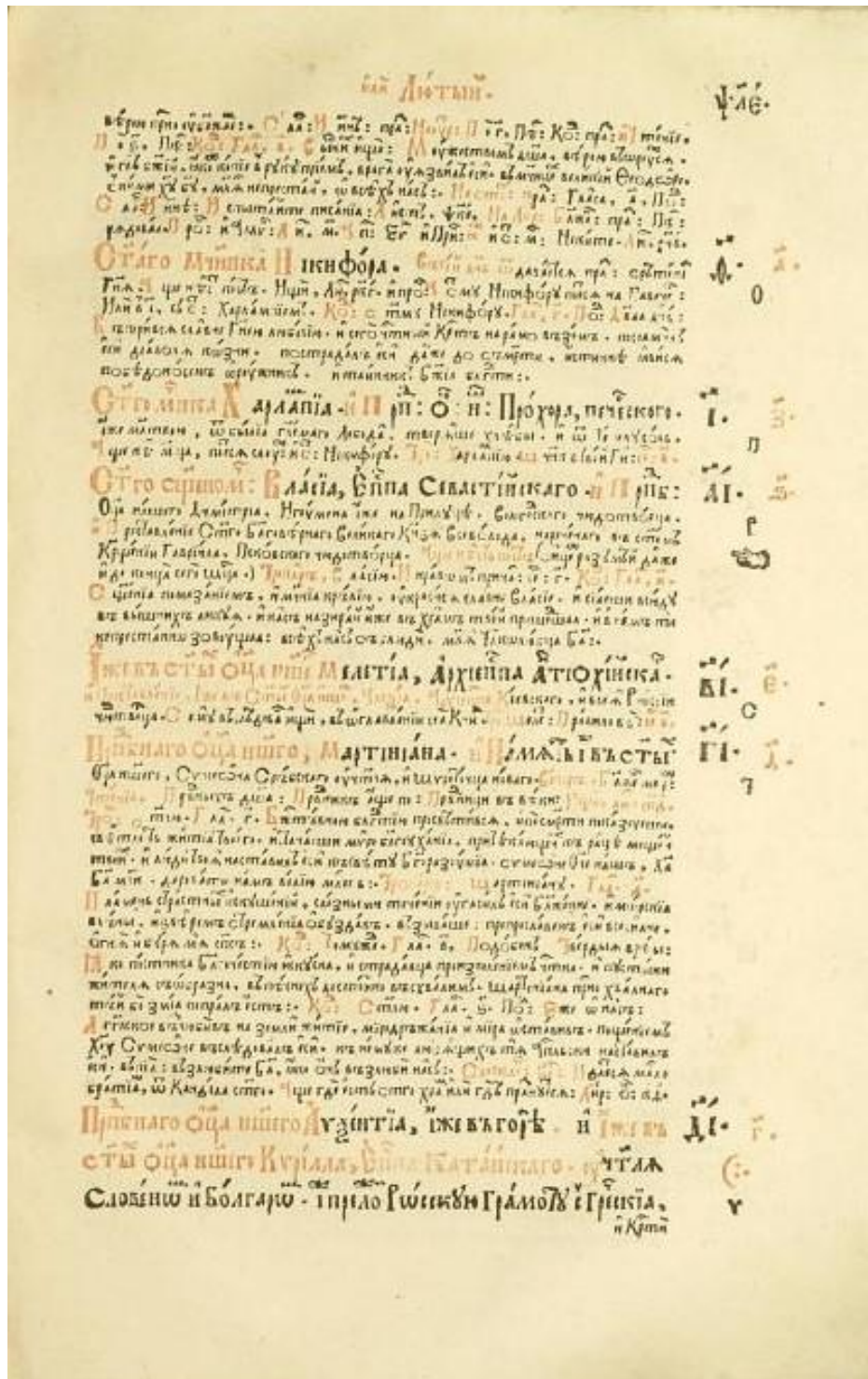
-
7. ТЕМНИКОВСКИЙ Е., «Канонизация святых», <http://www.biblioteka3.ru/biblioteka/pravoslavnaia-bogoslovskaja-jenciklopedija/tom-8/kanonizacija-svjatyh.html> (дата звернення: 12.06.2018).
8. ТКАЧЕВ Е., «Канонизация» // сайт: Православная Энциклопедия, серпень 2017, < <http://www.pravenc.ru/text/1470233.html> > (дата звернення: 12.06.2018).
9. САБАТ П., «Святі Кирило і Methodій: апостоли слов'ян» // сайт: *Радіо Воскресіння*, 27 травня 2014, < <http://www.rr.lviv.ua/podcasts/svyati-kyrylo-i-metodij-apostoly-slovyan/> > (дата звернення: 4.06.2018).
10. ПЯТАКОВ С., «История почитания святых Кирилла и Мефодия в католическом мире» //сайт: Риа новости, лютий 2010, < <https://ria.ru/spravka/20100214/208923839.html> > (дата звернення: 09.05.2018).

ДОДАТКИ

НАЯВНІСТЬ ЗГАДКИ ПАМ'ЯТІ СВЯТИХ КИРИЛА І МЕТОДІЯ У БОГОСЛУЖБОВИХ КНИГАХ (1619)

Додаток № 1.1.

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟΝ ex БГОМЪ exдержаній црїковнѣю Слѣжкѣ ѡзбраннѣ
сѣрыхъ на всѣхъ годѣхъ [Ѫ] Кїевѣхъ ꙗ҃хї, арк. Ѳлѣ-Ѳлс, ѡбі.

ІКОНОГРАФІЧНІ ЗОБРАЖЕННЯ СВЯТИХ РІВНОАПОСТОЛЬНИХ КИРИЛА І МЕТОДІЯ, УЧИТЕЛІВ СЛОВ'ЯНСЬКИХ

Додаток № 2.1.

ПЕРША ЗБЕРЕЖЕНА ІКОНА ІЗ ЗОБРАЖЕННЯМ ПРЕПОДОБНОГО КИРИЛА

а. Ікона преподобного Кирила в Римі в базиліці святого Климента, IX століття,⁶⁸⁷.

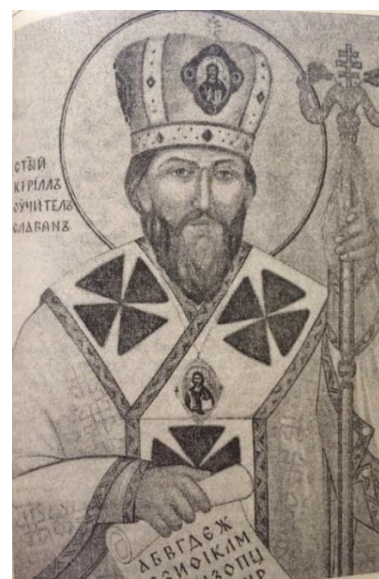
Додаток № 2.2.

**ЗОБРАЖЕННЯ НА ІКОНАХ ПРЕПОДОБНОГО КИРИЛА
ОКРЕМО ВІД ПРЕПОДОБНОГО МЕТОДІЯ**

а. Ікона преподобного Кирила в храмі мучеників Севастійських у Болгарії, XVII століття⁶⁸⁸.

б. Ікона рівноапостольного Кирила у Нідерландах, XIX століття⁶⁸⁹

в. Ікона святого Кирила, XVIII століття, храм Софії Київської⁶⁹⁰.

г. Ікона преподобного Кирила у монастирі святого Василя Великого в Пряшові⁶⁹¹.

⁶⁸⁸ «Кирилл».

⁶⁸⁹ «Кирилл».

⁶⁹⁰ Н. НІКІТЕНКО, *Барокко Софії Київської*, 103.

⁶⁹¹ «Житіє Костянтина», 153.

Додаток № 2.3.

**ЗОБРАЖЕННЯ НА ІКОНІ ПРЕПОДОБНОГО КИРИЛА
РАЗОМ З ІНШИМИ СВЯТИМИ**

а. Ікона святого Кирила, де він благословляє святого Георгія на пошуки мощей папи Климента в Москві, 1657 рік⁶⁹².

б. Ікона преподобного Кирила разом з святителем Саввою Сербським, преподобним Симеоном мироточивим та святим Стефаном, манастир Морача в Чорногорії, 1644 року⁶⁹³

в. Ікона Преподобного Кирила разом із святим Кирилом Охридським в Македонії, XV-XVII ст.⁶⁹⁴.

⁶⁹² «Кирилл».

⁶⁹³ «Кирилл».

⁶⁹⁴ «Кирилл».

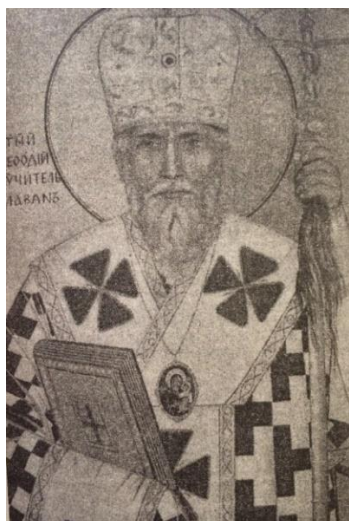
**ЗОБРАЖЕННЯ НА ІКОНІ ПРЕПОДОБНОГО МЕТОДІЯ
ОКРЕМО ВІД ПРЕПОДОБНОГО КИРИЛА**

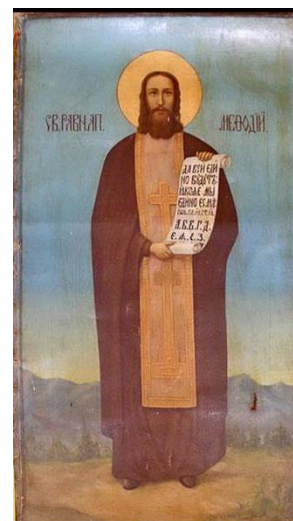
*а. Ікона святого Методія, 1841,
Болгарія⁶⁹⁵.*

*б. Ікона святого Методія, XVIII
століття, храм Софії Київської⁶⁹⁶.*

*в. Ікона преподобного Методія у
монастирі святого Василя Великого
в Пряшові⁶⁹⁷.*

*г. Ікона святого Методія, XX
століття⁶⁹⁸.*

⁶⁹⁵ «Кирилл».

⁶⁹⁶ Н. НІКІТЕНКО, *Барокко Софії Київської*, 102.

⁶⁹⁷ «Житіє Методія», 191.

⁶⁹⁸ «Кирило і Методій» // сайт: [ICON.ORG.UA](http://icon.org.ua). Інтернет-галерея українського живопису, <http://icon.org.ua/gallery/kirilo-i-mefodiy/> (дата звернення 26 листопада 2018).

Додаток № 2.5.

ЗОБРАЖЕННЯ СВЯТИХ РІВНОАПОСТОЛЬНИХ КИРИЛА І МЕТОДІЯ РАЗОМ НА МІНІАТЮРАХ

а. Мініатюра Кирила і Methodія, які створюють азбуку та перекладають Євангеліє і Апостол на слов'янську мову, XV століття⁶⁹⁹.

б. Мініатюра Кирила і Methodія з Радзивилівського літопису, XV століття⁷⁰⁰

⁶⁹⁹ Літопис Руський, 16.

⁷⁰⁰ «Кирилл».

Додаток № 2.6.

РІЗНІ ВИДИ ІКОН СВЯТИХ РІВНОАПОСТОЛЬНИХ КИРИЛА І МЕТОДІЯ

а. Мініатюра, де зображено чудо з юнаком, при віднайденні Кирилом і Методієм мощей папи Климента, XI століття⁷⁰¹.

б. Деїсус з Кирилом і Методієм, розпис в храмі папи Климента, XI століття⁷⁰².

в. ікона Кирила і Методія, разом з учнями: Гораздом, Криментом, Наумом, Ангеларієм і Саввою, XVIII століття, Македонія⁷⁰³

⁷⁰¹ «Кирилл».

⁷⁰² «Кирилл».

⁷⁰³ «Кирилл».

**ЗОБРАЖЕННЯ СВЯТИХ РІВНОАПОСТОЛЬНИХ КИРИЛА І МЕТОДІЯ В
ЄПИСКОПСЬКИХ РИЗАХ**

а. Ікона Кирила і Methodія, де обоє в архієрейських ризах, Київ XII століття⁷⁰⁴.

б. Кирило і Methodій зображені в єпископському одязі, 1848–1852, Санкт-Петербурзі⁷⁰⁵.

в. Ікона рівноапостольних Кирила і Methodія зі сценами життя, 1864 рік, Болгарія⁷⁰⁶.

г. Ікона, на якій брати в єпископських ризах, у руках в обох закриті Євангелії, XX століття⁷⁰⁷.

⁷⁰⁴ «Кирилл».

⁷⁰⁵ «Кирилл».

⁷⁰⁶ «Кирилл».

⁷⁰⁷ «Кирилл».

Додаток № 2.8.

**ЗОБРАЖЕННЯ СВЯТИХ РІВНОАПОСТОЛЬНИХ КИРИЛА І МЕТОДІЯ В МОНАШОМУ
ОДЯЗІ**

а. Кирило і Methodій зображені в чернечому одязі, тримаючи розгорнутий свиток з абеткою, 1847 рік, Болгарія⁷⁰⁸.

⁷⁰⁸ «Кирилл».

**ЗОБРАЖЕННЯ СВЯТОГО КИРИЛА В МОНАШОМУ ВБРАННІ, А СВЯТОГО
МЕТОДІЯ В ЄПИСКОПСЬКИХ РИЗАХ**

а. Ікона Кирила з абеткою і Methodія з чашею і хрестом, 1885, Москва⁷⁰⁹.

б. Ікона Кирила з абеткою і Methodія з Євангелією в руках, де обоє тримають хрест, 1885⁷¹⁰.

в. Ікона Кирила з абеткою і хрестом та Methodія з Євангелією в руках, 1885, Москва⁷¹¹.

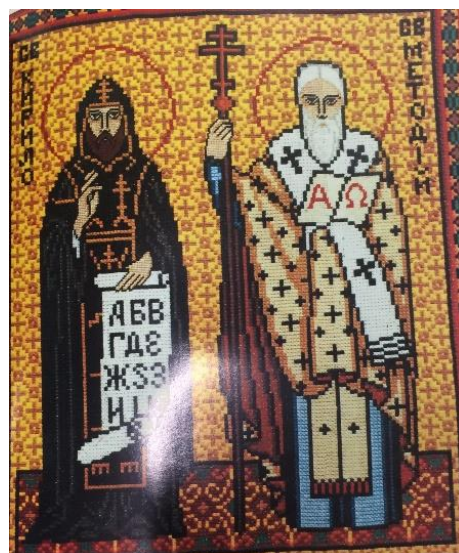
⁷⁰⁹ «Кирилл».

⁷¹⁰ «Кирилл».

⁷¹¹ «Кирилл».

г. Ікона де Методій тримає не Євангеліє, а сувій, Кирило традиційно тримає абетку в монашому облеченні, ХХ століття, Москва⁷¹².

д. Вишиване зображення Кирила і Методія⁷¹³.

є. Ікона святих Кирила і Методія, поч. ХХІ століття, с. Крихівка, Івано-Франківська обл⁷¹⁴.

ж. Святителі Кирило і Методій, 2000 рік⁷¹⁵.

⁷¹² «Кирилл».

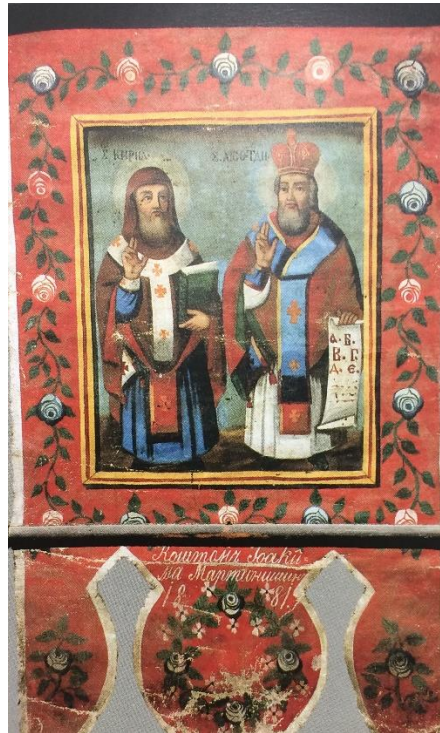
⁷¹³ Д. БЛАЖЕЙОВСЬКИЙ, Альбом вишитих ікон, 27.

⁷¹⁴ , Катехизм УГКЦ «Христос – наша Пасха», 264-265.

⁷¹⁵ Д. СТЕПОВИК, Іконологія та іконографія, 296.

Додаток № 2.10.

ЗОБРАЖЕННЯ СВЯТИХ РІВНОАПОСТОЛЬНИХ КИРИЛА І МЕТОДІЯ НА ХОРУГВАХ

а. Хоругва із зображенням святих Кирила і Методія, 1881⁷¹⁶.

б. Хоругва із зображенням святих Кирила і Методія, Львівщина, 1882 рік⁷¹⁷

⁷¹⁶ Р. КОСІВ, *Українські хоругви*, 185.

⁷¹⁷ Р. КОСІВ, *Українські хоругви*, 185.

Додаток № 2.11.

**ЗОБРАЖЕННЯ НА ІКОНІ СВЯТИХ РІВНОАПОСТОЛЬНИХ КИРИЛА І МЕТОДІЯ У
ХРАМАХ УГКЦ**

а. Мозаїка святого Кирила на зовнішній західній стін храму Кирила і Methodія. Львів.

б. Мозаїка святого Methodія на зовнішній західній стін храму Кирила і Methodія. Львів.

в. Ікона святого Кирила в святилищі храму святих Кирила і Methodія. Львів.

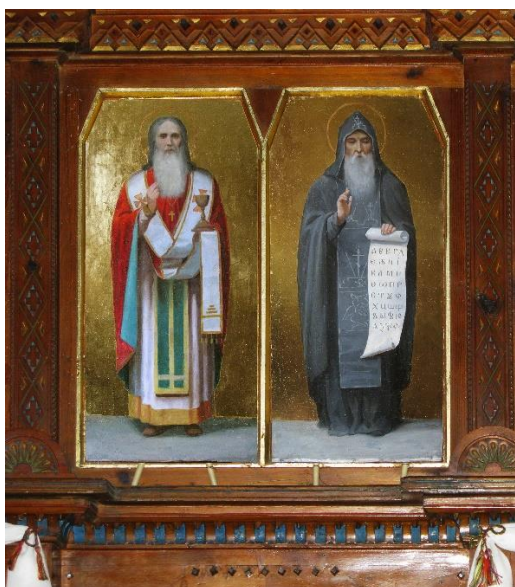
г. Ікона святого Методія в святилищі храму святих Кирила і Методія. Львів.

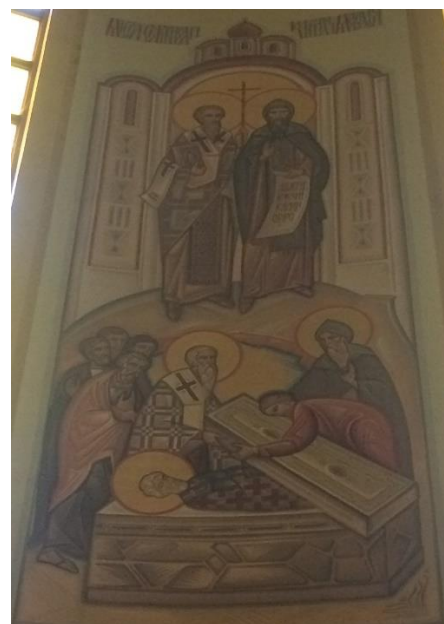
д. Намісна ікона слов'янських братів на тетраподі храму святих Кирила і Методія. Львів.

е. Ікона святих Кирила і Методія в храмі Покров Пресвятої Богородиці села Митулін.

є. Ікона святих Кирила і Methodія, храм Апостола Андрія у Львові, поч XX століття⁷¹⁸.

ж. Ікона святих Кирила і Methodія в храмі святих Володимира і Ольги.

з. Ікона святих Кирила і Methodія в храмі святого апостола Йоана Богослова в селі Словіта.

⁷¹⁸ «Кирило і Methodій».